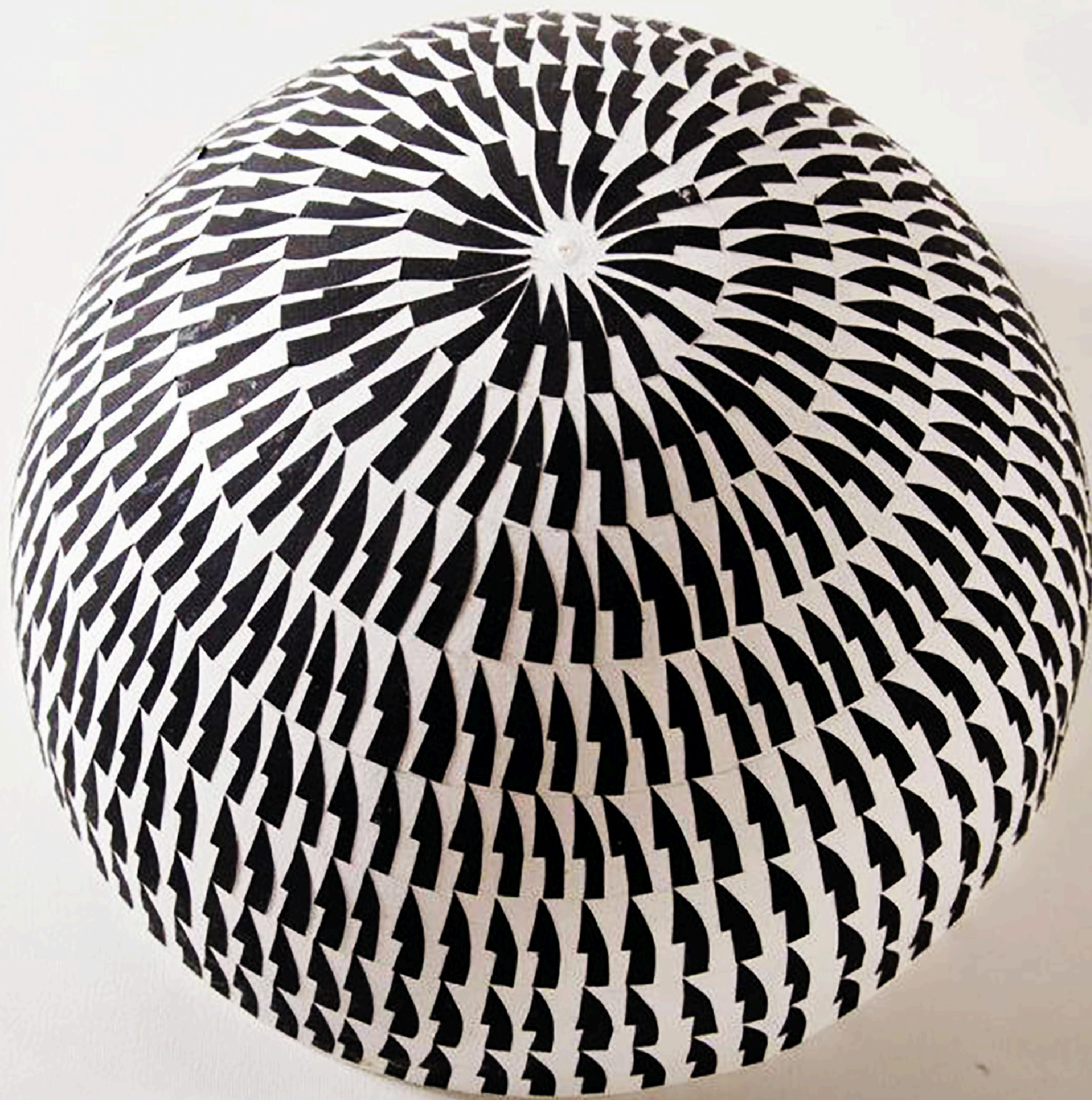

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

2021/3
www.pannontukor.hu

EGYMONDATOK

SÁRKÖZI RICHÁRD: 03	3
TOMAJI ATTILA: Április	7

MŰFORDÍTÁS

SVOBODA RÓBERT: Tanító téboly és egyéb furcsaságok – a műfordító bevezetője	11
ANGOL GYERMEKVERSEK JAMES ORCHARD HALLIWELL GYŰJTÉSÉBEN – Svoboda Róbert fordítása	13

SZÉPIRODALOM

ANDRÁS LÁSZLÓ: A rítus; A szatíra; Epifánia; A szertartás; A kiváltság	18
FEHÉR CSENGE: A fekete ember fejszéljéről; A latrok könyvéből	20
RÁDAY ZSÓFIA: Evolúció: Homo habilis; Homo erectus; Homo sapiens; Homo sapiens sapiens; Homo ludens; Hasonlat helyett	22-23
MAKÓ ÁGNES: Dupla forgás; Leleplezés	24
BURJÁN KINGA: Zártlemez; nyolcadik kontinens	27
SZIL ÁGNES: Az Isten háta mögött	29
HORVÁTH FLORENCIA: Hőpárducok	32
SZILÁGYI-NAGY ILDIKÓT: Nyárutó	36
MÁTYÁS GYÖZÖ: Két kellemes nap	35
NAGY BETTI: Édes élet; Tériszony III.	40

DEBÜT

BASHIRI KEYAN: A félelem képrombolása; Végigmérés	41
---	----

CSENGEY DÉNES 1953-1991

CSENGEY DÉNES: A mibenlét; Újabb utolsó dal	43
NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF: A kortalan Csengéy Dénes	44

MEDVÉSZET

MOLNÁR KRISZTINA RITA: Világító ablakok, papírpaletták	46
ANDRÁS LÁSZLÓ: Húsvéti megértés	48
SZEIFERT NATÁLIA: Ennyi fantáziám nincs	49
BALOGH ÁDÁM: Ső	51

KANIZSAI SOROK

PELESZ ALEXANDRA: Tollak	53
KARDOS FERENC: Kortalan; Attilának	54
FA EDE: Teremtés	56
RIERSCH ZOLTÁN: Hiányzó töredékek; Mellemen térdepel az egyedül vagyok; Emlékeimben a diófa alatt	57
VARGA ZOLTÁN: Csomagolunk; Elterülő; Kihűlés	59
NAGY IMRE: Áramszünet	61
VERCZ DÁVID: ragyogás; utcaseprő	62
PÉNTEK IMRE: Betekintés az ifjúkorba – Mohai V. Lajos: Tintaceruza a söröslábadban c. kötetéről	63

HELYTÖRTÉNET

Foki Ibolya: Honvédszázadosból főispán – Hertelendy Kálmán (1820-1875)	66
--	----

TANULMÁNY, KRITIKA

PÓTOR BARNABÁS: Négy év magány – Nyerges Gábor Áron: Mire ez a nap véget ér c. kötetéről	76
HERNÁDY JUDIT: Tanulni a halált – Ágh István: Szélcsend c. kötetéről	79
SMID RÓBERT: Csövezetekben a testhang – Székely Örs: ostinato c. kötetéről	82

TÁRSMŰVÉSZETEK

PÉNTEK IMRE: Budaházi évtizedek – rangos tárlatoktól a Munkácsy-díjig	85
PÁNCZÉL PETRA: Egy virtuális kiállítás valósága – 8.01 galéria az online térben	90
UMBERTO VASSALLO – GINETTE CARLIER: Schiff András, a világhírű zongorista – Konyecskiné Haász Beáta fordítása	96

PANNON TÜKÖR 25

2020 DÍJAZOTTJAI – Szekrényes Miklóssal Nagygeci József beszélgetett	100
--	-----

GÖCSEJI BESTIÁRIUM

JUHÁSZ KRISTÓF: A göcseji válóbéka	104
------------------------------------	-----

HÍREK	106
SZERZŐINK	108

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygeci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Rovatvezetők:

Babiczky Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Móré Tünde – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygeci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:

Zalavölgye Takarékszövetkezet, Zalaegerszeg
75500258-10809415

Ár

1000 Ft/szám

4500 Ft/év

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:

Náspáng Grafika

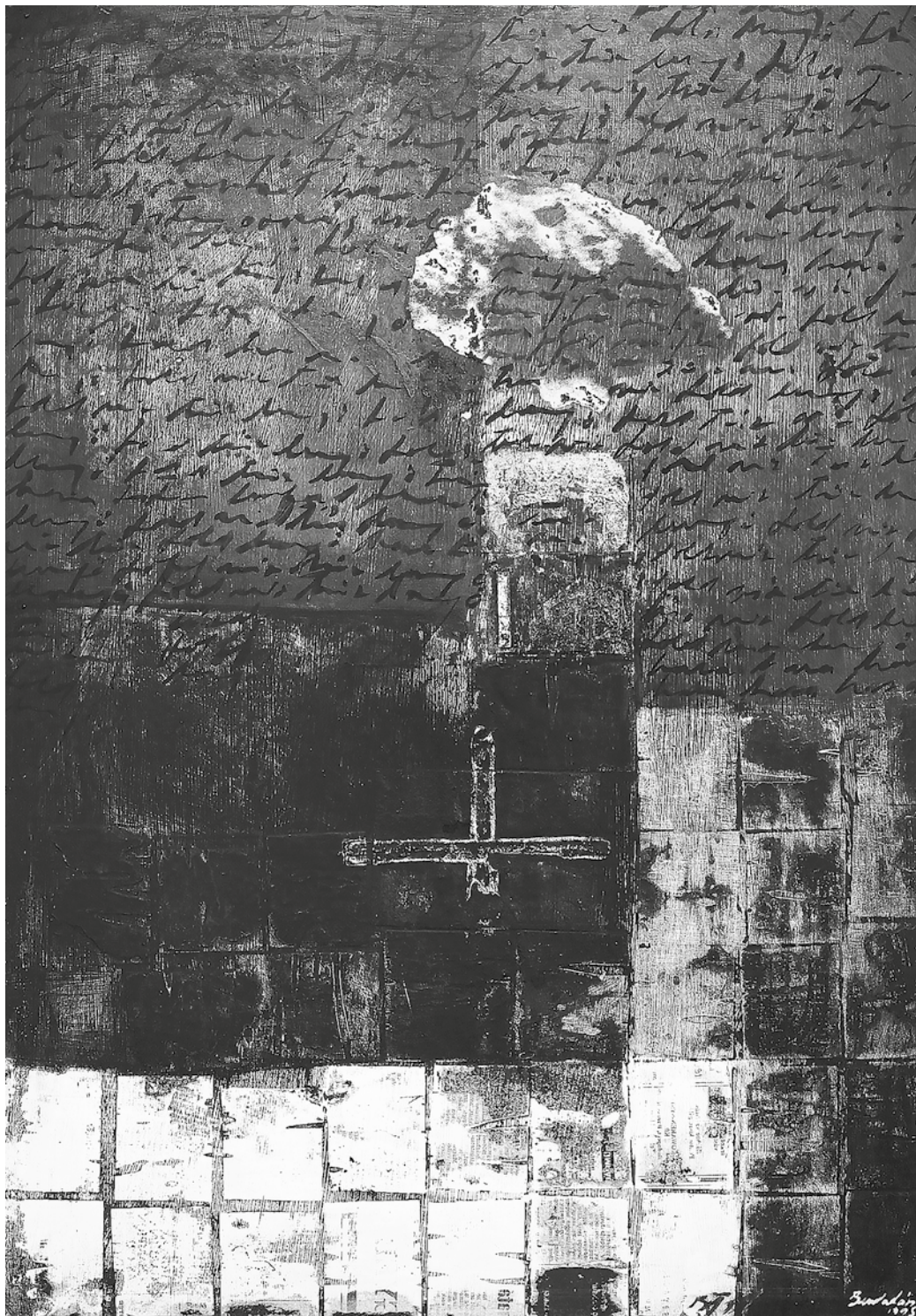
Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

BUDAHÁZI TIBOR: KERESZT II. - 1995

Sárközi Richárd

03

0301 (visszanézve 0322-ből)
Ma sem voltam sehol - a hónap piszkozata.

0302
41, a kor közepén állok.

0303
Mindig is akartam egy esszét írni arról, hogy az olvasás sokkal intimebb, mint a szex, mégiscsak a fejedbe hatolnak be, masszírozzák a gondolataidat, birizgálják az örömközpontod.

0304
Büszke vagyok a könyvekre, amelyeket nem írtam meg.

0305
Az éjjeli szekrényem egyetlen funkciója a könyvtárolás, hogy miféle elgondolás, igény vagy szükség hordta össze a rajta lévő köteteket, arra csak tippjeim vannak (álló sor, balfekvő, jobbfekvő):

Vendégkönyv A városnak meg kell épülnie
hal.doc A dolgok, amikről nem beszélünk
A Hold kardja alatt Bizarr történetek
Hévíz
Mi van, Catullus? Boltívek végtelenje
A világ végének vége Ami kimaradt
Gyomorkeserű Jazz Alagútnapok
Rítus Amíg a dolgok rendeződnek
A látható és a láthatatlan Ami helyet 42
Forrás
Negyednap Anna visszafordul Beenged Világos indul
Nincs hová visszamennem

Homokfúga A dicsőséges Európa
Éjszakai földetérés Az őszinteség közepe
Ő volt a rejtélyes állat Inszomnia Aszfaltangyal
Kujjon éneke szeretőjének

Választóvíz A Kilátó Presszóban Kairos
Berendezkedés Első pesti vérkabaré
Lementem egy üveg borért Hajnóczynak
Dalok a magasföldszintről
Rókák esküvője Két égbolt alatt

0306
Kirándulásaink története: megérkeztünk elindulni.

0307
Korszerűtlen elmélkedés: minél tovább élek, annál anakronisztikusabb vagyok

0308 (0309 0:33-kor)
velőt rázó
tabula rasa

0309
Már a FOMÓ-m sem a régi,
ha mindenki mindenről lemarad,
miről maradok le én?

0310
Milán (4 éves) a folytasd helyett következetesen azt mondja: olvass, és ettől minden félbehagyott cselekedet különleges szint kap.

0311
Páger pince rajnai rizling 2019. - vajon egy bor is lehet olyan szép (megkomponált, titokzatos, arányos, kifürkészhetetlen, összetett), mint a Mona Lisa?

0312
Élő slam slammerközönség előtt: "Tájékoztatás az egyéves helyzetről: megjelent a Magyar Közöny legfrissebb számában, szerzője: kamu."

0313
Mi lenne, ha nem napok irdalnák be az időnket, hanem mondatok: ma 50 mondatnyit éltem, ebből legalább 13 értelmetlen volt, 2 pedig csak felkiáltás.

0314
"Sírtál már tükörben?"

0315
Kádban: ráncos ujjbegyek fehérленek az üveg poháron. /Kolonics juh fark 2018./

0316
Ma, hogy elolvastam három mesét, kaptam egy guruló házat, egy motorcsónokat, egy guruló élményparkot, megnéztünk egy leendő kertet, vágtam, fűrészeltém fát, raktam meg tüzet, bontottam ki bort, olvastam még három mesét, megnéztem egy meccset, az Euphoria első részét, fejeztem be bort, ma nem történt semmi.

0317
Beírtam a teendők köze: szombaton orgazmus, csak el ne felejtsem!

0318
Milyen volt az estéd?
Ingereket teremtettem magamnak.

0319

(9:19)

Ha a majomhoz képest az ember előrelépés, az Istenhez képest nem visszalépés?

(10:01)

Ez a március még mindig az előző év része, hosszú 2020, a 21. század nem engedi megélni magát.

(15:20)

a szükség törvény

a bőség zavar

0320

Olvasom a 2018-as egymondatokat előképnek, mintha lehetne olyan az egymondatomnak, pedig az a más élete, nekem a saját mondatomat kell megélnem.

0321 (10:23)

Jó lenne egy nap, amikor nem történik velem egy mondat sem,
jó lenne egy mondat, amiben nem történik meg egy nap sem,
elnézést, van egy mondata, az életembe kellene.

0322

Részlet: három napja a kertben, kezem ügyében fejsze, fűrész, ásó, cipelem őket magammal, lehántolok egy kecskerágót, több helyen megtöröm a törzsét, kifordítom a földből, aranyesővesszőket nyesek, ágakat választok szét, körbeásom, a gyökereivel együtt tépem ki a földből, egy tuja állja utam, a kisebb ágak fejszecsapásra leesnek, a kopasz farészt fűrészzelem, a teteje rádől a diófára, a csonkot eltolom és magam felé húzom, szinte ásás nélkül adja meg magát, mire a homlokomról beletörölöm az izzadságot a karomba, a lyukak eltűntek, minden beültetett...

0323

Megszakítjuk egymondatainkat. Most jött a hír, hogy az egyik legkedvesebb barátom édesapja

...

Tragikus hirtelenséggel élünk.

0324 (10:50)

valahol a lapockám és a derekam vonalában
szemem a monitorra függesztve
talán a derekamnál feljebb
munkák és egyéb vacakságokkal szöszölve
talált be tompa ütődéssel
többtíz tab között kattintgatva
mire lenéztem ott hevert
az egeret hirtelen csuklómozdulattal rántottam arrébb
egy félig összeaszott káposztatorzsa
mire felnéztem már elfordult
veszekedésünk katapultált gyümölcse

0325

Kedves egymondatom - *így kellene kezdődnie minden bejegyzésemnek?* -, ma - *így kellene folytatódnia* - szegedi - *ide jártam egyetemre* - bort ittam, eddig - *pontatlan, mert megrendeltem a bort szegedről, szóval pár nappal ezelőttig* - nem is tudtam - *pongyola fogalmazás: nem voltam vele tisztában, halvány dunsztom sem volt, elképzelni sem tudtam* -, hogy létezik ilyen - *milyen?* - /Ujvári Szeged cuvée 2018./

0326

Elmegyek, megsétáltatom a gondolataimat, mert csak meghatározott ideig szobatiszták.

0327 (0328 1:48)

31 ütésig eljutottunk Lujzival (7 éves) tollasban, és az volt a megállapodás, ha meglesz a 6 (ugyan), ő olvas nekem mesét, a meglepetés erejével hatott, hogyha nekem olvasnak, és nem én olvasok, nem alszom bele.

0328 (0329 1:01)

Minden nap van egy pont, amikor valami kimozdít, eltéríti a nap folyását, és hangosan ki kell mondanom: "kisgyermekes családapa vagyok", amivel biztosítom a napi rácsodálkozáspenzumom, elmosolyodom, miközben végtelenségig szorongok a felelősségen, és minden nap alig várom ennek az érzésnek az eljövételét.

0329 (0330 0:33)

BiDé 40 /Szigárovits-Maka furmint 2019./, meglepi roast az embernek, aki a világvégét is túlbeszéli: "egyszer lemondtam az összes programomat a hétre, mikor láttam, hogy hívsz."

0330 (23:03)

60 db betonlapot hordtam ki a kertből a ház elé kávé előtt, félig kótyagosan, fejemben az előző napi roast maradványaival, a talicska fülsüketítően csikorgott a nem várt megerőltetéstől, a kezem a kerti kesztyűtől vállalhatatlanul bűdös lett.

Reggel kilencre virradóra az első kávéfogyasztásomat megelőzően 60 db betonlap mozgatását foganasítottam a kert egyik hátsó pontjából a bejárati kapu irányába, s mivel az egykerekű soroglya rakterét a megengedettnél jobban megterheltem, az emberi erővel mozgatott szállítóeszköz magas, sípoló hanghatásokat keltett, miközben a kezemre védendőleg felhúzott kerti kesztyűk a bennük felgyülemlett bűzt mellső végtagjaimra továbbították.

60 db betonlap

0 db kávé

1 db talicska

cirka 180 db csikordulás

2 db kézi bűz

0331

léleksérv

gondolatböjt

Tomaji Attila

Április

Április 1.

„Úgy veszem a dolgokat, ahogy jönnek, szabadon, és úgy is fogom följegyezni, a magam módján”, írja Bellow az *Augie March kalandjaiban*, jegyzem is a magam módján, pár napja festeni kezdték Zebegényben a faházat, ahol élünk, és a festő srác – Kányádi Sándor egyik rokona Galambfalváról – ecsettel a kezében azt találta mondani: *egyszer volt jó, de akkor se*.

Április 2.

Ellentétek általútján álldogálunk, aztán megindulunk a kisebb-nagyobb csúcsok felé, tegnap éjjel még az ő verítéke olyan vala, mint a nagy vércseppek, melyek a földre hullanak, ma pedig hatalmas kiáltást sodor felénk a szél, baktatunk vissza a völgybe ezen a koratavaszi napon, amikor megöhlhették hitvány zsoldosok, és megszűnhetett dobogni szíve, és megérik a fényt a gyökerek, és fölúznak a hamuszín egek.

Április 3.

Vittem oltani valakit Szobra, állunk a sorban, mikor megböki vállam egy bot, Németh Péter Mikola költőé, mondja, tegnap éjjel hallgatta a Kossuthon a *Felfedező nyelvről, irodalomról, zenéről: Nagypéntek* c. adást, amelyben Házi Hunor Szentmártoni Szabó Gézával és velem beszélgett, már idézzük is az elhangzott Ady- és Szabó Lőrinc-verseket, aztán körülnézek, körülöttünk öregek szúrásra, megmaradásra várva, elhallgatok és lehajtom a fejem.

Április 4.

Becsapódik Vass Tibor Légyott-felkérése a Spanyolnáthára *Bartók plusz Pilinszky plusz én* címmel, épp jókor, vállalom is, örömmel kényszerítve magam, mert két hét előtt adtam le Könyvhétre megjelenő könyvem kéziratát a Fekete Sas Kiadónak, és azóta nem írtam egy sort se, ismerem ezt az alig megszokható rémületet, hogy ma még írsz, de az is lehet, soha többé, ilyenkor úgy gondolok a versre, mint egy valaha szeretett lányra, akiről nem tudom, hol él, és már mást ölel.

Április 5.

Megyünk Kristóf fiammal Vácra meglocsolni nagymamát, Daniellával könyökölnék az ablakpárkányon, jó két méter magasban, állunk alattuk az utcán, szavalunk, és összekeverednek bennem a locsolóvers (*Kerek erdőn jártam, / Piros tojást láttam, / Bárány húzta rengő kocsin, / Mindjárt ide szálltam.*) és egy másik történet sorai (*Hidd el, te is fehérnek látszol innen: / A bánat issza vérünk... Áldjon Isten!*).

Április 6.

Túlságosan sokáig hittem, hogy anyanyelvem életen át változó és gyarapodó birtoklásában képes lehetek megnevezni és újra teremteni a változó és gyarapodó világ dolgait, s ezáltal korlátozni és uralni is tudom, de ma már belátom, ez lehetetlen, hiszen a teremtés isteni nyelven írt szöveg, ezért be kell érnem azzal, hogy törekvésem termékeny tévedés volt.

Április 7.

Már két éve nem láttam a tenger romlatlan arcvonásait, sziklákat, öblöket, a felhőkkel együtt futó árnyékokat, kezdem elfelejteni az illatát, hangját, a vörös verőfényt a hullámok tetején, a szél folyamatos jelenlétét, a só csillanásait a bőrömmön, azt a nyugalmat, amit az erdőt járva soha nem éreztem, mégis hálás vagyok a Börzsönynek, hogy szenttelenül, de barátságosan rést nyitott a számomra, amin habozás nélkül beléptem.

Április 8.

Olvasgatom az Odüsszeiát, megüti szememet az a rész, mikor Alkinoosz asztalánál Démodokosz – *kit a Múza kegyelt, s akinek jót s rosszat is osztott: / mert elvette szemét, de adott neki mézizü dalt* – O. hőstetteiről énekel, közben halljuk, ahogy hősünk *zokogott, betakarva fejét köpenyével*, talán a „dallás”, a verssorok és énekhang szépsége miatt, aztán azt gondolom: inkább saját életét siratja, ami már nem az övé, hanem örökre a miénk.

Április 9.

Kinőni a gyerekkorból, látni, ahogy elváltozik a test, az arc, a tekintet, kijárni az iskolákat, olvasni, egyre csak olvasni, aztán idomulni másokhoz, ismerkedni a gyerekeimmel, a betegségekkel, megtanulni a pénz jelentéktelenségét és fontosságát, barátkozni az itallal, a nagy tájakkal, tengerekkel, az erdővel, ülni éveken át az éjszakai íróasztalnál, nem sorolom, hogy férhetne egy mondatba az élet, aztán öregedni, szembe nézni mindazzal, amit a szív cipel, és megpróbálni túlélni ezt: mindig a szerelem segített ki a bajból, mikor odadoztam az éhes árnyak elé, és amíg felzabálták, messze futott a gyáva én.

Április 10.

Gyönyörű szombat, Kristóf fiam születését ünnepeljük, épp dél van, mikor Sággy Balázs betoppan, leül, már kezdődik is a *Poétikon*, *Az év versei 2021-es antológiájáról* szóló beszélgetés Zsille Gáborral, hallgatjuk Báthori Csaba, Bék Timur, Géczy János, Szálinger Balázs és Tomaji Attila verseit az antológiából, és mire véget ér, megisszuk a Tolnay pincészet 2020-as fanyar Zöldvel-telinijét.

Április 11.

Az elmúlt éjszakákon elfagytak kiültetett virágjaink, szirmos fejük mind oldalra billent, száruk megtöretett, színük elveszett, 10-12 éves majomfáim összeomoltak, zengő ligetünk kietlenné vált, csupa friss halott a költészet születésnapján.

Április 12.

Jóvátehetetlen, hogy mivel nem szöktem meg időben otthonról, életem végéig menekülnöm kell apám brutális szigorának és anyám önfeladó, gyerekeit megvédeni nem tudó tehetetlenségének felettem lengő lassú ingája elől.

Április 13.

Szeretem a sorozatokat: Szív Ernő *Árvaságait*, Gyórfy Ákos *Mindennapi metafizika* és *Zúgó szériáját* és az András László-Babiczy Tibor szerzőpáros görög verseinek új és újabb darabjait izgatottan várom, keresem.

Április 14.

Úgy dolgozom a mondatokon, mint pók a hálóján, de mire javítanék, elmozdul a világ, én is más leszek, ezért minden módosítás csak épphogy vagy annyira se az előző folytatása, inkább folyamatos újakezdés, s hogy ebből kitörjek, kijelölök egy fix szót, a háló szívét, nem engedem elmozdulni, csak így nyílik esély arra, hogy a vers mégis elkészüljön.

Április 15.

Megérkezett új könyvem borítóterve, a Baktay Ervin és Amrita Sher Gil által is lakott zebegényi Szepessy-villa lakója, Csilléry Orsolya festő-illusztráló készítette puha művészcseruzával, sokszáz vonalat húzott a versek kedvéért, kopár hegyek víztükörbe omló képe fut végig a teljes borítón, egy szépséges belső táj, ami olvasható, és mintha azt is mondaná, amit Amrita írt egyszer: *Delhi és London között Zebegény a világ közepe*.

Április 16.

Ma hajnalban megállt a Körhinta –, Rozi kutyámmal járom a zebegényi partot egész délelőtt, nézem szemközt a pilismaróti elpusztított fákat, a fák elmenekült lakóira gondolok, aztán egy kilométerre se jutva ugyanez a látvány fogad, kivágott fák ezen a partszakaszon is, és most már az emberre gondolok: *eritis sicut Deus, scientes bonum et malum.*

Április 17.

Reggel megnéztem két korai Janisch Attila-filmet, a *Zizit* és a *Hosszú alkonyt*, agresszív fekete-fehér szépség mindkettő, aztán órákig a parton, rágódva Lowry *Vulkán alattjának* egy mondatán: *Azt hallottam, forog a Föld, most megállok itt, és megvárom, míg ideér a házam, ha lesz időm, kikeresem, hogy pontosan idéztem-e.*

Április 18.

Sára lányom születése után Bella István javasolta, hogy írjak gyerekverseket, nem tudtam, szégyelltem magam miatta, de azóta is azt gondolom, hogy a szerelemről hatalmas versek születtek minden időben, de a gyerekeinkhez vagy a hazához fűző sokkal bonyolultabb és mélyebb szenvedélyről nehezebb beszélni, alig is lehet.

Április 19.

Már 20 éve élek Zebegényben, 20 éve koptatom a Kálvária-dombra vivő ösvényt, fölfelé jobb kéz felől, lefelé bal kéz felől a stációk sora, és két világ, a tegnapi és a mai élet között lebegve sokszor eszembe jut, ennél rövidebb lehetett az út Trója és Ithaka között.

Április 20.

Rozit átvisszük Nagymarosra megfürdetni, kifésültetni belőle a tél halott szórhalját, hosszúra nőtt körmeit az idegvégződéséig visszavágni, a nő, aki mindezt elvégzi, megkérdi, lefotózhatja-e, felteheti-e a honlapjára a képét – ő, adatvédelem, személyiségi jogok, GDPR –, aztán mikor eljövünk tőle, felettünk az ég nagyot villámlik: tökéletes szó, *villámlik*, alany és állítmány egyszerre, keletkezik és vége van ugyanabban a pillanatban.

Április 21.

Szeretem a feleségemet.

Április 22.

Bár azt ígértem Nagygyéci Jóskának, hogy nem módosítok az *egymondatokon*, nincs kozmetika, változtatás, visszamenőleges módosítgatás, de ez nem megy, újra és újra belenyúlok a szövegbe, már minden eddigi mondatom javított változat, viszont a tegnapi bejegyzésen nincs módosítani való, az úgy jó és igaz, ahogy van.

Április 23.

Rendeltem egy karton bort, hív a futár, hogy itt van az utcában, megyek le érte, fizetek, indulok vissza, de jön ő is mellettem, *valami dolgunk van még*, kérdem, *nincs*, mondja, *csak 8 éve nem jártam Zebegényben, felmegyek a temetőbe, hogy megnézzem a szüleim sírját.*

Április 24.

Coetzee egyik tanulmányában olvasom az összes jelentős európai nyelven kiadott Márairól, hogy *a regényformával kapcsolatos felfogása ódivatú, és mivel a műfajban rejlő lehetőségeket csak korlátozott mértékben aknázza ki, a regényírói érdemei csekélyek*, vajon a kortársakról, Thomas Mannról vagy Musilról is hasonló a véleménye, nem tudom, viszont kiderül, hogy nem olvasta *A Garrenek művét*, és bosszant ez a hanyagság.

Április 25.

Jó Rozival az éjszakai Kálvária-dombot járni, eltűnnek az ismert, gyakran feleslegessé vált részletek, amelyek változását nincs kedv s mód figyelemmel követni, elmosódnak, mint emlékezetben az időben közeli dolgok, mondhatnám, mintha álomban járnánk, de nem, egyszerűen arról van szó, hogy hiába nem látszanak, ha én tudok róluk, ezért lehet az is, hogy csak azt veszíthetjük el, ami nem a mienk, és azért, mert nem is volt a mienk, valamint hogy minden más, amihez közünk volt egykor, fényben vagy takarásban, de megvan, amíg élünk és még azután is.

Április 26.

Ülök az esti kertben, nézem a tönkrement, ezért a napokban lebontott teraszunk romjait, megnyit mulattuk ott gyerekekkel, barátokkal az időt, arra gondolok, ez a pillanat jelenünk magmája, az idő közepe, aztán nyugtalanítani kezd, hogy ha az időnek nincs kezdete, se vége, akkor közepe hogyan lehet: azzal nyugtatgatom magam, hogy minden okom megvan a nyugtalanságra.

Április 27.

Mintha a tegnapi bejegyzésemre kaptam volna választ – az evidenciák szép példája –, ahogy olvasgatva Magris *Kisvilágok*. c. útikönyvét, ezt találok: *Ne nyugtalanodjék a ti szívetek, se ne féljen!* (János, 14:27)

Április 28.

Végre meghozta a posta Vodolazkin *Laurosztát*, régen vágytam rá, mindent félretéve olvasni kezdtem, és már 200 oldal után is kitűnik, hogy a nagy 19. századi orosz írók emblemikus, kamaszkoromat meghatározó műveihez hasonló módon hat rám ez a spirálban előre-felfelé őrzőngő idő, a szenvedés- és vezekléstörténet: mesterek és tanítványok nélküli világunkban jó vele merülni valamiféle, ami annyira hiányzott egész életemben.

Április 29.

Magyarországon ma lehet utoljára táviratot feladni, ezért a Magyar Küldeményművészeti Társaság egyik alapító tagjaként megírtam és feladtam utolsó táviratomat – Pilinszky jegyében –, amelyet el is küldtem Hernádkakra: *Újra nyílt az összes terasz, kocsma, / a szájakon széles sörhag ragyog. / „Kimondhatatlan jól van, ami van. / Minden tetőről látni a napot.” // Fényár úszik a házak tűzfalán, / töltsd el téli szívünket, te sima, / vakító s édes, lüktető öröm. / Szülj szívünkbe rendet, anarchia.*

Április 30.

Ulickaja írja egy levelében, hogy mikor meghalt Einstein, és Isten elé járult, kérte, írja le neki a világmindenség egyenletét, Isten leírta, Einstein nézte, csóválta a fejét, és azt mondta, ez hibás, igen, tudom, válaszolta Isten.

Svoboda Róbert

Tanító téboly és egyéb furcsaságok Angol gyermekversek *James Orchard Halliwell* gyűjtésében

A műfordító előszava

Mi is jut eszünkbe a „gyermekvers” kifejezés hallatán? Mondjuk Weöres Sándor vagy Nemes-Nagy Ágnes művei, későbbbről Varró Dániel munkái vagy ezeknél sokkal szimplább kis rigmusok, melyeknek a szerzőjét se ismerjük, de tanította nekünk valaki valamikor régen és a fülünkben maradtak. Akárhogy is, egy-egy ilyen versike, legyen hosszabb vagy rövidebb, csupa zene, csupa móka, kacagás, esetleg szójátékokkal, nyelvi leleménnyel ékes.

De utazzunk vissza az időben egy kicsit, valóban nem sokat, mindössze pár száz évet. Talán nem ér majd meglepetésként minket, hogy a gyermekeknek szóló versek, ahogy a mesék, történetek is ebből az időből, kifejezetten sötét hangulatúak, véresek, egyszerűek könyörtelenségükben. Nyilván egyfajta oktató szándék jelenik meg bennük, kivéve amikor a bizarr vagy épp brutális részletek pusztán öncélúnak, értelmetlennek tűnnek. Ahogy a felénk is ismert Grimm fivérek-féle gyűjtés eredeti történetei (pl. Jancsi és Juliska, Hófehérke, Hamupipőke, stb.) gyakran felzaklathatják napjaink érzékeny olvasóját, úgy ezek a versek is okozhatnak álmatlan éjszakákat annak, aki felkészületlenül áll neki elolvasni őket. Azonban ha valaki kimondottan szereti felfedezni a régi Európa eredeti, cenzúrázatlan meséit, az versikéinkben is örömet fogja lelteni.

A válogatásunkban szereplő versek James Orchard Halliwell (vagy Halliwell-Phillipps) angol irodalmár és mesegyűjtő *Nursery Rhymes of England* (Anglia verses dajkameséi) című gyűjteményéből származnak, mely először 1842-ben jelent meg. A gyűjtemény bevezetőjében Halliwell hangsúlyozza, hogy a versek többségükben nagyjából a tizenhatodik századig vezethetők vissza, vagyis az ő szemszögéből nézve nem olyan régiek, persze akadhatnak köztük régebbre visszanyúló darabok is. Az biztos, hogy gyakran hosszabb versek, balladák töredékei, részletei és tanító szándékúak. És körülbelül ennyire is szorítkozik. Nincs itt semmi bonnyolult, túlmisztifikált elképzelés, ellenben vannak dudások és pásztorleányok, falu bolondjai és királyok, falánk semmirekellők és habókos doktorok és még sorolhatnánk.

Ebből következik, hogy szűkszavúságuk, tömörségük ellenére sokat elárulnak a korabeli hétköznapi életmódról. Képet alkothatunk az öltözködésről, étkezési szokásokról, valamint arról is, hogy a különböző foglalkozásoknak mekkora becsülete volt, illetve hogyan tekintettek egymásra a különböző társadalmi rétegek képviselői. Ezek néhol csak egy-egy elejtett megjegyzés formájában érhetők tetten, máshol egész konkrétan láthatóak.

Ahogy feljebb már utaltunk rá, ezek a művek jelentős mértékben eltérnek napjaink gyermekirodalmában megtalálható versektől. Egyrészt érezhető bennük egy már-már Tim Burton világát idéző groteszség és morbiditás, másrészt mellőzik a finomkodást és azt, amit manapság politikai korrektségnak szokás nevezni. A súlyos sérülések, a megvakulás, a betört fejek magától értetődő részei ennek a lírának, ahogy az állatokkal való cudar bánásmód is, legyen az egy véletlenül szíven lőtt disznó, vagy a gazda által fejbe lőtt antropomorfizált róka. Sőt, megjelenik a más nemzetek iránti előítélet is: a tolvajt, aki mindent ellop, s végül büntetésül piszkavassal vágják fejbe, nem véletlenül hívják Taffynek, a taffy ugyanis korabeli megnevezése, gúnyneve a walesi embereknek.

A gyűjtemény verseit Halliwell számos kategóriába sorolja, ezek közül a Történetekből, a

Dalokból és a Paradoxonokból (avagy Ellentmondókákból) válogattunk, mivel ezek bizonyultak a legizgalmasabbnak, legjellegzetesebbnek. A bemutatott darabok inkább az angol ajkú országokban ismertek, bár egyik-másik már megtalálta útját hozzánk is rajzfilmek, mesék, esetleg filmsorozatok útján vagy épp más irodalmi műben jutott szerephez.

Agatha Christie például előszeretettel használja a régi angol gyermekverseket krimijeinek címében, illetve magukban a történetekben a cselekmény előmozdítására, a gyilkos nem egyszer a versben leírtak mintájára követi el rémtetteit. Emellett a gyermekversek, vagy gyakran már csak a címük által felidézett játékos, ártatlan hangulat remek kontrasztot képez a bűnügyi történet atmoszférájával.

Hazánkban is népszerűek Lewis Carroll *Alice csodaországban* és *Alice tükörországban* című művei, melyek szintén rokonságot mutatnak ezekkel a versekkel, nem csak hangulati szinten. Halliwell gyűjtésének egyik darabja – melyben a szív királynő lepényt süt, amit aztán a kőr bubi ellop, de visszahoz, miután a lepényre éhes szív király jól helyben hagyja – szolgált alapjául az *Alice csodaországban* egyik ikonikus jelenetének. Carroll művében egy zűrzavaros bírósági tárgyalásról értesülünk, ahol a kőr bubi a vádlott, a vád pedig a már említett lopás. A fejetlen és érthetetlen eljárás a korabeli angol bírósági és jogrendszer kifigurázása. Az eredeti mondókat végül bizonyítékként hozzák fel a megvádolt bubi ellen. A valóságban a szerző személye ismeretlen, a vers először 1782 áprilisában jelent meg egy kiadványban.

Carroll és Halliwell kortársak voltak, nagyjából azonos hatások érthették és ugyanaz a sokrétű irodalmi érdeklődés vezérelhette mindkettejüket, ahogy azt hasonló akadémiai és irodalmi pályafutásuk is mutatja. Halliwell gyűjtését kortársai jól ismerhették, áttemelhettek belőle strófákat, meríthettek belőle ihletet és joggal feltételezhatték, hogy olvasóik ezt felismerik majd.

Ugyancsak megemlíthetjük Edward Lear limerickjeit és nonszensz verseit, melyek ihletettsége szintén visszanyúlik a régebbi korok balladáihoz, népköltéséhez, gyermekverseihez. Munkáira leginkább az „Orsó és borsó, a pocakos Béni...” kezdetű vers emlékeztet tematikájában és ritmusában is. A konkrét, groteszk figura bemutatása, a rá jellemző legfőbb tulajdonság illusztrálása irreális túlzásokkal, a valóságban lehetetlen elemekkel - ez mind rokon vonás a falánk, csillapíthatatlan éhségű férfiről szóló vers és Lear limerickjeinek és más verseinek.

Az alábbi válogatásban a sokszínűség bemutatására törekedtünk, hogy mindenki megtalálhassa benne a mulatságost vagy épp azt, amit olvasva hol nagy szemet mereszt, hol összevonja a szemöldökét.

Angol gyermekversek *James Orchard*

Halliwell gyűjtésében

Svoboda Róbert fordítása

I.

Élt egy hölgy, csupa csont és bőr,
ki hallott már ily' hölgyről.
Templomba indult egyik nap,
gondolta, ott imádkozhat.

Mikor a bejáráthoz ért,
leült, pihent kicsikét.
A templomkertig eljutott,
hallhatta a harangot.

Majd a templom kapujában
pihent kissé megálltában,
odabenn látta a papot,
bűnösökért fohászzkodott.

Körbenézett, fel és le,
halott ember előtt,
s látta, hogy az orra, szája,
férgenek lett a tanyája.

Megkérdezte hát a papot,
Így nézek ki, ha meghalok?
Ó, igen, igen, szólt a pap.
Így festenek, kik meghaltak.

2.

Bárcsak ott lennék, hol lennék,
ott lennék, hol nem vagyok!
De ahol vagyok, ott kell lennem,
nem mehetek, maradok.

3.

Volt egy vénasszony, vagyontalan,
pár rabló kiszemelte;
Sikított, száján nem jött ki hang,
hallották országszerte.

4.

Taffy, aki velszi, Taffy, aki lopott,
Taffy eljött hozzám és marhahúst orozott.
Elmentem hát hozzá, de Taffy nem volt otthon,
Taffy átjött énhozzám, hogy velőscsontot lopjon.

Újra kerestem a Taffyt, de addigra elment,
kiderült, hogy átjött hozzám, egy ezüst tút elcsent.
Újra kerestem a Taffyt, az ágyában hasalt,
fogtam hát s fejéhez vágtam egy piszkavasat.

5.

Kicsi bús Betty egy tanyán lakott,
úriembereknek sört árult ott.
Minden nap sok-sok úr sorban állt,
a kicsi bús Betty meg elugrált.
Ugrált a lépcsőn felfele,
leeset, s betört a feje.

6.

Megkérdezett az erdei ember,
hány szem epret termett a tenger?
Válaszom ez volt, tán nem meglepő:
ahány hering az erdőben nő.

7.

A vén doktor Foster, várta őt Glo'ster,
hol ígét hirdethet.
Odaért végre, leült egy székre,
s csak bólintott egyet.

8.

Doktor Foster járta Glo'stert,
zuhogott épp az eső,
elmerült állva egy pocsolyába,
többet nem ment oda ő.

9.
Péter Pál tévúton jár,
gondolnád-e miért?
Megy csak bután az orra után,
az meg kész görbeség.

10.
A holdbéli ember
lepottyant egyszer,
Norwichba akart menni.
Elindult délnek,
s a szája megégett,
főzeléket akart enni.

11.
Itt vagyok és ragyogok,
ha nincs velem senki,
egyedül vagyok.

12.
Bryan O'Lin, az asszony, s az anyós
átkeltek hárman egy hídon gyalog.
A híd leszakadt, lezuhantak mind,
Az ördögbe is! szólt Bryan O'Lin.

13.
Hogyha minden pite volna
és a tenger tinta,
az összes fa meg sajt volna,
mondd, az ember mit inna?

14.
Az oroslán s az egyszarvú
a koronán verekszik,
az oroslán az egyszarvút
egykönnyen nem ereszti.
Fehér s barna kenyeret,
szilvászuktát kapnak,
a város lakóitól,
ha távol maradnak.

15.
Pancs és Juci
pitéért harcol;
Pancs a Jucinak
nagyot bepancsol.
Pancs kérdi Jucit,
még adhatok?
Juci szól Pancsnak,
nem, kész vagyok.

16.
Volt egy vénasszony, ki hallott ilyet?
Itókát ivott és ételt evett:
ételből, italból állott étrendje,
de a rémes vénasszony sosem volt csendbe'.

Elment a pékségbe kenyérért,
meghalt a férje, mire hazaért;
elment a templomba a papért,
jobban lett férje, mire visszatért.

17.
Sügér Simon pitést látott
a vásárba menet;
Sügér Simon így szólt hozzá,
„Árudból hadd egyek!”

Szól a pités, „Sügér Simon,
hadd lássam a pénzed!”
Mire Simon annyit felelt,
„Az nincs nálam, tényleg!”

Sügér Simon a városban
vett egy hússzeletet,
ló farkához kötözte,
hogy ne romoljon meg.

Sügér Simon horgászni ment,
bálnát akart fogni;
anyjánál csak vödör vízbe
tudott horgot dobni.

Sügér Simon megnézte,
a bogáncs hoz-e szilvát;
szíszegett szegény Simon,
mert megsúrta az ujját.

Kis madarat akart fogni,
sikeres lesz, hitte;
vitt magával egy csipet sót,
hogy farktollára hintse.

Szitával ment vizet hozni,
ráfolyt a lábára,
így hát szegény Sügér Simon
elbúcsúzik mára.

18.
A szívkirálynő
lepényt sütött
egy nyári napon tette.
A kőr bubi,
meg ellopta mind
és jó messzire vitte.

A szívkirály
lepényre vár
a bubit jól megverte.
A kőr bubi
visszahozta mind,
nem lop többé, megígérte.

19.
Orsó és borsó, a pocakos Béni,
több húst evett, mint nyolcvan férfi!
Felfalt egy borjat s egy tehenet,
másfél hentest is megevett,
harangtoronyot és templomot,
gyülekezetet és a papot!
Vagy másfél tehén,
egy ökör szegény,
a torony, a templom
és mind aki bent volt,
és mégis azt mondja, hogy nem lakott jól.

20.
Varjú ült a tölgyfára,
derri, derri, derri, dekkó,
Varjú ült a tölgyfára,
hogy a szabót meglesse munkába.
Hejhó! A vén varjú,
derri, derri, derri, dekkó.

Vad károgásba kezdett,
derri, derri, derri, dekkó,
Vad károgásba kezdett,
elhordta a szabót gazembernek.
Hejhó! A vén varjú,
derri, derri, derri, dekkó.

„Asszony, hozd jó íjamat,”
derri, derri, derri, dekkó,
„Asszony, hozd jó íjamat,
hogy lelőhessem a madarat.”
Hejhó! A vén varjú,
derri, derri, derri, dekkó.

A szabó lőtt, s elhibázta,
derri, derri, derri, dekkó.

A szabó lőtt, s elhibázta,
a nyíl kocáját szíven találta.
Hejhó! A vén varjú,
derri, derri, derri, dekkó.

„Asszony, a koca rosszul van,”
derri, derri, derri, dekkó,
„Asszony, a koca rosszul van,
hozz pálinkát kanálban.”
Hejhó! A vén varjú,
derri, derri, derri, dekkó.

21.
Hejhó, a vén varjú!
Lőttem egyet, nem túl jól.
Lőttem egyet, elhibáztam,
kocámat szíven találtam.
Asszony, orvosságot ide,
vagy rögtön megáll a szíve.

22.
Róka és neje egymásnak esett,
mustárt az életben egyik sem evett;
Kéts, villát használni egyik sem szeret,
szívesen rágcsálnak csontot, é-ó!

Ugrik a róka holdfényes estén,
minden jól látszik, csupa csillagfény;
Hohó! szól a róka, ez az én estém,
a városba látogatok, é-ó!

A róka egy átjáróhoz elért,
hallgatott kicsit, hegyezte fülét.
Hohó! mondta, nincs több egy mérföldnél
az út oda a városkába, é-ó!

A róka a tanyához odaért,
mit látott, csak nem egy szép gádzsért;
szeretlek nagyon a gazdádért
és vágyom lerágni a csontod, é-ó!

Szürke lúd rohan a bála körül,
Hohó! Jó kövér vagy, a róka örül;
zsíros lesz szám, majd a hátamra ülsz
és bejössz velem a városba, é-ó!

A gazd'asszony rögvest talpon volt,
az ablakon iziben kihajolt,
Férjurar! Férjurar! A lúd mind megholt,
biztos a róka járt erre, é-ó!

A gazda a puskáját megtöltötte,
a vén rókát ott helyben fejbe lőtte,
Aha, többé erre már nem vetődsz te
és nem kavarod fel a várost, é-ó!

23.

Tom a dudás fia volt,
játszani ifjan megtanult,
de azt az egy dalt tudta csak,
hogy „Felkel a dombon túl a nap”.
A dombon túl, hol a fúj a szél,
kár lesz szédült kontyomért.

Tom a dudán úgy zajongott,
lány és fiú mind rajongott,
hallgatták, hogy játssza csak
„Felkel a dombon túl a nap”.

Tomnak a dudán nem volt párja,
ki hallgatta, moccant a muzsikára;
Mikor rákezdte, mindenki táncot járt,
még a malac is nyomában felugrált.

Dolly egy nap a tehenet fejte,
Tom fogta dudáját s használni kezdte;
A lány a tehénnel körtánra kel,
a vödör meg eltört és kifolyt a tej.
Trot néni egy kosár tojást vitt épp,
Tom dudál, ő meg a ritmusra lép;
Táncolt, s az összes tojás megrepedt,
ő megrémül, Tom csak a tréfán nevet.

Egy paraszt épp üti a szamarat,
mert majd' összeroskad a teher alatt.
Tom a dudáján egy dalba kezd,
a szamár terhe így könnyebb lesz.

24.

Ahogy mentem fel a dombra,
szembe jött a dudás Jakab,
s csak azt tudta játszani, hogy
„Kössed fel a nadrágodat!”

Kötöttem hát egyszer, kétszer,
háromszor is megkötöttem,
s ő csak azt énekelte, hogy
„Doverbe vigyél innen”.

25.

Tom, Tom, dudás fia,
malacot kellett lopnia.
Azt megették, Tomot megverték,
óbéogat, tőle zeng a környék.

26.

Élt egy férfi Newingtonban,
csodálták az esztét,
fejést ugrott a sövénybe,
kiszúrta a szemét.
De meglátta szemét folyani
és magán erőt vett,
még egy sövénybe beugrott,
hogy viasszasúrja őket.

27.

Dalomban hat penny,
rozzsal telt zsák,
pitébe süített
madárfiókák.

Felvágták a pitét,
szólt az énekszó;
Hát nem pompás lakoma,
királynak való?

A király a kincstárban
számolta a pénztét;
a királyné a szalonba ment
kenyérért és mézért.

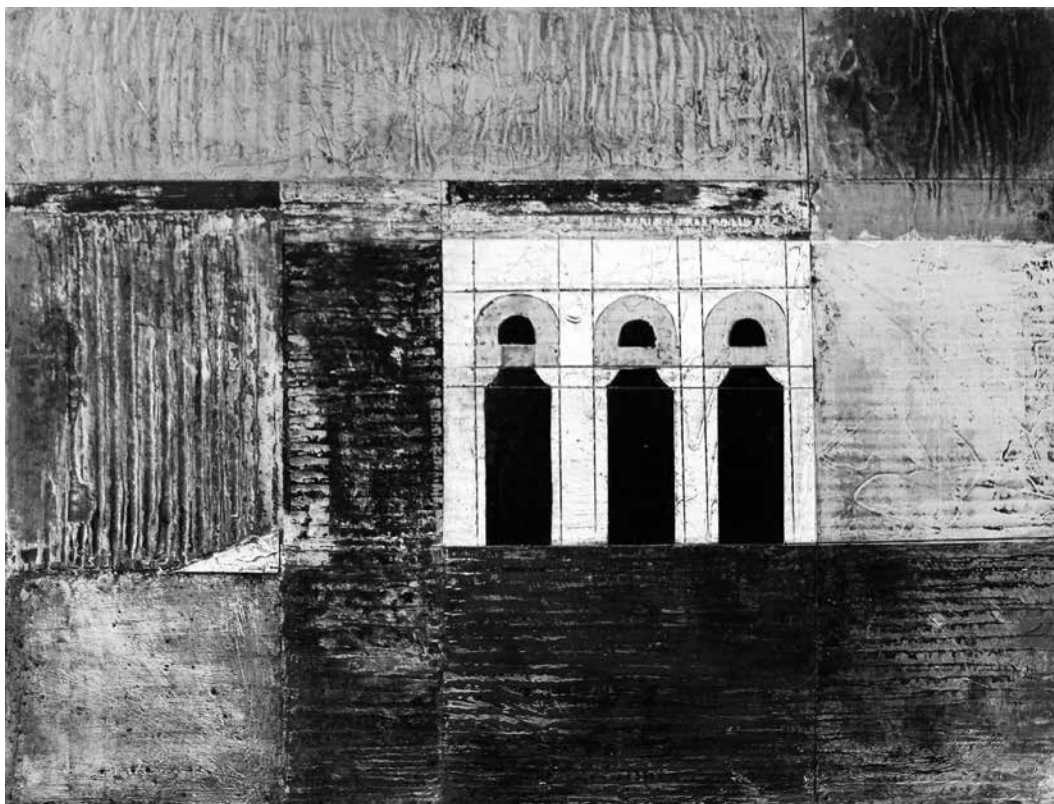
A cseléd a kertben
teregetni próbált,
de arra járt egy rigó
és lecsípte az orrát.

Jenny oly dühös lett,
mi legyen most, kérem?
Fülébe dugta ujját
és ketté törte szépen.

28.

Élt egy tengerimalac,
kicsi lévén nem volt nagy.
Mindig lábon közlekedett,
sosem koplalt, mikor evett.
Ha valahonnan elszaladt,
ott helyben sohasem maradt.
S miközben futott, azt mondják,
senki kedvéért meg nem állt.
Gyakran fel-felvisített,
ha visített, csendben sosem volt.
S bár macskától órákat sose vett,
felismert patkányt és egeret.
Egy nap, így hallottam régen,
fogta magát, s meghalt szépen;
és, okosok mondták nekem,
azóta sem volt életben.

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék XVI. – 2019

András László

A rítus

Az állatot leöltük. A szívét
kitéptük. A húsát feldaraboltuk.
Az istennek ajánlott részt elégettük
a máglyán, majd a magunk részét jól
átsütöttük, s lakomához telepedtünk.
Azt hittük, végleg megszabadultunk
az állattól, s joggal ünnepelünk.
De a hús íze, a bor mely torkunkon
lefelé folyt, meg a lant meg a dobszó,
meg az éjszaka forró sóhajtása,
a fel-felkacagó, meg a minden
női szemérmes, vásznat a testükről le-
szakító nőstények tánca a lángok előtt
új életre keltette az állatot és most
senkinek sem hiányzik az ember.

A szatíra

Két éven át csiszoltam ezt a szatírat
arról az idiótáról, aki már hatodik éve
ül a trónon, teljesen elképesztő tetteivel
véggépp nevetségére válva a világnak. A
jelzőim, szófordulataim, s mi tagadás, a
tréfáim, s a gúny, mit rááldoztam,
csupa mestermű. Pár hét kellett volna
csupán, hogy a végére érjek, s kiadva
hamar a könyvem egész Alexandria
röhögve idézné soraim. Hát erre
nem megbukik a barom? Csúfosan ugyan,
de könnyen felejtethően. És valóban
könnyen elfeledték. Most nézem, hatszáz sort
pazaroltam rá, s két évet. A semmire,
mondod, s jól mondod – ígyünk!

Epifánia

Összegyűltek az olümposziak, ahogy
máskor is szoktak, de ezúttal valami
különlegeset akartak hagyni reggelre,
mint a halandók, mikor érzik, hogy azok,
de halhatatlannak lenni szeretnének.
Ott volt a többi között Dionüszosz, Hermész,
Árész, Erisz, és ezt az ajándékot küldték
szerte a földön: „ha ketten-hárman valahol
összejönnek majd a nevemben, ott leszek
én is.”.

A szertartás

Gyóntam és áldoztam. Megszabadultam
a büntől. De hiába, a bűnös
gondolat – mert megpillantottam őt a
templomból kijövet - megint lecsapott
szívemre. Így hát hazatérve baltát
ragadtam, és a fokával a bűnre
lesújtottam teljes erőmből, majd az
élével széthasogattam. Mikor értem
jöttek, már újra ártatlan voltam és
nevettem.

A kiváltság

Én is gyönyörű maszkodba szerettem bele hajdan,
mégis az a kiváltság ért, hogy az egyetlen vagyok,
aki láthatja az arcod, amikor levetted a maszkod.
Idegen. Ez szeretnék lenni leginkább, hogyha lehetne.

Fehér Csenge

A fekete ember fejszéről

Egy férfi sétál a vizek között, lúdtalpán a látóhatár peremén egyensúlyoz, egy férfi sétál a vizek között, kezében fejsze, ugyan mit akarhat? Földre lép és sárban jár a fekete lelkű fekete ember, torz árnyéka a vizek fölé görnyed, oda nézz, oda nézz, mindjárt belebújik a vízbe! Valamit megláthatott, a tóba markol a fekete férfi, ugyan mit akarhat?

A tükrök mezején minden csupa visszfény, minden csupa elmerülés és felbukkanás, minden elfolyó tükörcép: nem látom a fekete férfit, talán alászállt a vizekbe, s most is ott ül egy tó fenekén a fekete lelkű fekete ember, onnan bámulja a báránnyelűket. Fölúszhatna, de a fejszét nem engedi, engedd el a fejszét, fekete ember, mert megfulladsz! Minek kell neked fejsze, mit akarsz itt vágni, ahol fa sosem nőtt, ahol a madarak úgy ereszkednek a reszkető vízre, mint ahogy máshol a reszkető ágra, mit tudsz te erről a vidékről?

A fekete ember a mélységben kutat, fejszét belevágja a fekete iszapba, azzal húzza magát a tó fenekéről a tó partjához, hínárfonta fejét kidugja a vízből, bozontos szemöldöke iszapos egészen, ravasz a fekete ember és olyan a szeme, akár a kígyónak. Mit akar egy ilyen kígyószemű fajzat azzal a fejszével? Ki tudna egy ilyen embert szeretni?

A lányok, tó tükréről a madarak, felrebbentek előle, a vénlányok, kövek közül a békák, elugráltak előle, valamennyien kisiklottak a markából, akiket szerethetett volna. Egy-két gyermeke, ha volt, erőszakból és szégyen által fogantatott, mind vonyítva elszaladt, mind visítva elszaladt előle, nem tapintott emberi bőrt már sok ideje a fekete ember, csak a balta nyelét érezte, meg az iszap ízét a nyelve alatt.

Hangyák másztak a fülébe, madarak tépázták a fekete ember haját, tavak mélysége húzta őt lefelé. Csak anyám könyörült meg rajta, aki minden éjjel csillanó testtel várta őt a tükrök mezején. Anyám tiszta volt és jó, anyám mélységeit senki sem ismerte, pikkelyekkel díszítette fel magát minden este és feltárta a fekete ember számára fullasztó szépségeit. Egy nap aztán belefáradt, hogy folyton a fekete ember arcát kell visszatükröznie, öregedni kezdett, megszikkadt, kiszáradt az anyám.

Néha látom még őt, ha behajlok a vizek fölé, olyankor sűrű haját kibontja és szomorú szemekkel néz reám, itt vagyok, anyám, mit akar apám a fejszével, kérdezem, de nem válaszol. Aztán eltűnik lassan, húsát elhordják a halak, csontját megeszi az iszap, melléből vízitök sarjad, haja helyett békanyál lebeg a tó vizén.

A fekete alak görnyedten jár a vizek fölött, kezében a fejszével, valamit megérez, valamit megragad, valamit látni vél. Ezer csillogó tallér vakítja őt a mezőn. A fekete ember a látóhatár peremén tapogatózik, nyelve a földet veri, néha felegyenesedik, fejszéjével olyankor a vízbe csap, nézem messziről, nézem, ahogy botorkál az apám. Hiába vagdossa a vizeket, hiába szeli le a madarak lábát, a békák fejét, én még itt vagyok, és a vizekben rejtőzve követem őt.

A latrok könyvéből

Az első prófétát hegyek bőfögték fel. Évtizedek óta nem látta a napvilágot, hunyorogva téblábolt a jégbefagyott nyárfaligetben. Gyomra puffadt volt a moháktól és férgektől, amelyeket a hegyek mélyén majszolt, karjai görbévé és aszottá váltak a sok imádkozástól, könyörgései megrekedtek a barlangokban, és önmaguknak felelgetve visszhangzottak. A próféta már rég nem várt válaszra. Letört magának egy jégcsapot, és azt szopogatta, mikor az Úr hangja megrázta az ágakat. Fagyott levelek csörgéséből hallotta ki az isteni sugallatot, jégcsapok zuhanása készítette sietésre az Úr akaratából. A próféta nem látott túl jól a vakondszemével, hatalmas tenyerével viszont kiválóan

tudott ázni. Mikor nagy menekülésében a harmadik fának is nekiszaladt, megelégette a dolgot, és belefúrta magát a dermedt földre, a gyökerek közé. Az Úr hiába hívogatta őt csöpögő cseppek zenéjével, hiába bocsátott rá gyomorszagató éhséget, a próféta nem mozdult. Az Úr akkor rettenetes jeges éjszakát bocsátott a reszkető nyárfaligetre. A próféta tagjai megdermedtek, színe kékbe fordult, keserves kínhalállal fagyott bele a földre. Mikor kitavaszkodott, és tagjai végre olvadni kezdtek, nem mert ellenkezni többet, arrafelé ázott, amerre az isteni sugallat vezette.

A második próféta nagyothallott, nem egészen értette meg az Úr szavát, így kezdetben egy teljesen másik irányba indult egy teljesen másik okból. Pulyái görcsös kis kezekkel kapaszkodva a lába szárába vonszoltatták magukat végig az országúton. A gyermekek aztán egyenként elmaradoztak, ki egy csillogó kő miatt, ki álomba zuhanva engedte el az atyai nadrágszárát, szétszéledtek a világban és benépesítették a földet. A próféta jött és ment, ujjal mutogattak rá a tárt ablakokból, kóborkutyák eredtek a nyomába, bolyongásairól pedig legendákat szóttek, mire végre megértette az Úr akaratát. Akkor már igen fáradt volt. Leült az árok partjára, és nem mozdult többet. Az Úr hiába gyújtott neki a láthatáron fáklyaként lobogó városokat, hogy utat mutasson. Hiába bocsátott kénes esőt a földre, hogy prófétáját odébb terelje, ő nem mozdult. Az Úr akkor hatalmas szélvészt küldött, amely felkapta őt, és oda röpítette, ahová éppen elrendelte azt az isteni akarat.

A harmadik próféta nem hitt az Úrban. A kereskedelembe hitt. Ráncai összeszaladtak az arcán, ahogy farkasszemet nézett a forrongó sivatagi hőséggel. Keménykötésű legény volt, a tevéket úgy terelgette pattogós ostorával, hogy zengett belé az egész sivatag. Az Úr hiába küldte rá az angyalait, hiába küldte rá az ördögeit, a prófétának az mind semmi volt, mind csak délibáb. Egyszer aztán egy sejk tévedt a sivatagba, aki rövid szemlélődés után igen jó pénzért felvásárolta a karavánt és a próféta minden ingóságát. Így aztán nem maradt semmije és senkije, magányosan vándorolt a sivatagban a zsáknyi aranyával. Ment, ment, mendegélt, aranyai hullottak a zsákból, kezdetben lehajolt értük, aztán már azt sem, a zsák kiürült, az aranyakat meg betemette a homok. Ment, ment, mendegélt a próféta, és annyira kezdte már unni, hogy a nappalt éjszaka követi, az éjszakát meg nappal, annyira unta már, hogy a jobb lábát a bal elé kell tennie, a balt meg a jobb elé, muszáj volt keresnie végre valami elfoglaltságot. Így hát hinni kezdett. És azontúl vakon eredt az isteni sugallat nyomába.

Lakott akkoriban Jeruzsálem városában egy tiszta életű menyecske, aki szemérme virágát számtalan réteg szoknya alatt rejtegette. Az isteni sugallat az ajtaja elé rendelte a prófétákat, akik illedelmesen bekopogtak, majd engedelmeskedve az Úr szavának sűrű bocsánatkérések közepette meghágták az asszonyt. Kilenc hónapra rá egy szép, fekete kislány született, aki markos legénnyé fejlődve tudomást szerzett anyja szégyenéről. Elindult hát, útközben követőket gyűjtve maga köré, s az éjszaka leple alatt meggyilkolták mind a három prófétát. Bűnei miatt megfeszítették a fiút a Koponyák hegyén. Anyja szégyenét nem feledve száját több ízben is elhagyták az istenkáromló szavak, mielőtt kínhalált szenvedett volna a kereszten.

Ráday Zsófia

Evolúció

Homo habilis

Az első ember, aki rájött,
hogyan használja a kezeit,
kiment a színpadra meghajolni.
Senki sem tapsolt.

Homo erectus

A hegytetőn érte az éjszaka. Ott aludt el a hideg, rücskös köveken a szabad ég alatt. Születő csillagok fényénél. Pár óra múlva arra ébredt, hogy gurul. Le a kövekről, le a csúcsról, le a gerincről, egészen a völgyig. Aztán átgurult a völgyön is és megállt a következő hegy lábánál. Majd gurult tovább. Fel a gerincre, fel a csúcsra, fel a csúcs legrücskösebb köveire. Csak gurult és gurult. Hegyeken át, völgyeken át. Vadrepcemezőkön, sekély medrű kispatakokon, tölgyeseken, bükkösökön, nyárosokon, nyíreseken át. Nyúlüregen, farkasodún, számócáson, jégbarlangon át. Tücsöklyukakon, csalánosokon, mocsarakon, vadcsapásokon át. Végül nekiütközött egy kétajtós konyhaszekrénynek. Akkor felállt, leporolta végtagjait, kiegyenesítette a hátát és felrakta magát a legfelső polcra.

Homo sapiens

Mindenkit meg akart tanítani beszélni, hogy a szederbokrok, a nádkerítés és a gipszkartonfal mögül is kifülelhessen, mikor róla beszélnek. Rövid meséket és mondókákat suttogott a sülő vadhúsnak, az édesgyökérnek, a boggyósgyümölcsöknek. Ezekkel etette családját és kutyáit. Gyomruk kitágult, állkapcsuk megerősödött. Róla senki nem szólt semmit, de egyre gyakrabban veszték össze a maradékon. A hajnali csöndben a teflonedények aljáról súrolta a megdermedt fűszeres pácot és felesleges szavait a visszhangnak dobálta oda. Egymás nyelvein hallgattak el.

Homo sapiens sapiens

Megismételték a saját hibái,
mielőtt megismételhetne volna őket.

Homo ludens

A majomketrec tetejéről csüngő liánok árnyékában ült és a hüvelykujjával játszadozott. Hajlítgatta, markolászta, megszaglászta, az orrába is bedugta, harapdálta, majd a kiserkent vért nyalogatta róla, kipiszkálta a körme alá gyűlt piszkot és az odaszáradt sármorzsákat, szórakozottan dobolt vele a földön. Amikor megunt, elhajította jó messzire. Letépte a másikat is és azzal játszott tovább.

Hasonlat helyett

Mint aki nagymosás után
éppen zoknikat válogat
és menne, de csak áll bután,
mert nem talál már párokat,

pont úgy botlik meg istened
- egy percnyi mozdulatszünet -,
de még csak fel sem ismered,
viszi tovább a lendület

és véletlenül még teremt:
szennykosárra két fület,
a szárítókra új jelent,
min száraz lábbal átjöhöt

és újraindul fel se vett
zoknik nélkül meg nélküled
- amit a gépben bentfeled,
forgatja még a réműlet.

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék XIII. –2019.

Makó Ágnes

Dupla forgás

– El sem hiszem, hogy rá tudtál venni erre – mérgelődött a férfi, miközben a fekete korcsolyacipőt próbálta felrángatni a lábára.

A nő mosolyogva figyelte, ő már öt perce elkészült: korcsolya bekötve, kesztyű felhúzva, ajakír felkenve.

– Csak most az egyszer! Úgy örülök, hogy végre eljöttünk, már majdnem vége a szezonnak – válaszolta.

Kesztyű, szekrénykulcs, élvédő. Elbotorkáltak a jég széléig, a nő lendületet vett és siklott, a férfi görcsösen markolta a korlátot. Bizonytalanul indult el, lassan, de így is megingott és sziszegve káromkodott az orra alatt. A nő tempósan haladt, időnként lassított és bevárta a férfit.

– Emlékszel az első randinkra a Mújégen? – mosolygott a nő. – Mennyit bénáztunk, de ott legalább meg mertük fogni egymás kezét.

– És akkorát estünk kézen fogva, mint a fene – tette hozzá a férfi. – Két hétig fájt utána a bokám.

A következő huszonnyolc évben együtt estek-keltek. Templomi, polgári, büfiztetés, játszótér, lakáshitel, előléptetés, csoportos létszámleépítés, kerti grillezés, biciklitúra, házfelújítás, minden, csak korcsolya nem. A nő néha felvetette, de a férfi lesöpörte azzal, hogy ő jeget maximum visz kiben, de leginkább ott sem. Most meg itt vannak, és a nő olyan magabiztosan hasítja a jeget, mintha profi lenne.

– Ennyi év alatt hogy-hogy nem felejtettél el korizni? – kérdezte a férfi.

– A véremben van az egyensúly – nevetett a nő.

A férfi rá sem ismert. Ez lenne az ő halk szavú, szerencsétlenkedő neje, aki mindig úgy felnézett rá? A nő a férfit nézte. Milyen ügyetlenül totyog, és hogy megőszült! Ez a gyerekes piros sapka pedig több, mint viccesen néz ki rajta. És hol marad a szokásos, atyai lekezelő kioktatás? Úgy látszik, azt is az öltözőben hagyta a zsebkendőjével együtt. Már két perce lóg az orrából egy csepp, ami nem akar se visszazívódni, se lecsöppenni.

A férfi próbált egyenesen haladni a jégen, de fél szemmel a palánkot leste, nehogy túlzottan eltávolodjon tőle. Dühöngött magában, amiért ez a hülyén kinéző ezeréves sapka van rajta, az is csoda, hogy egyáltalán talált otthon sapkát, mert amúgy soha nem hord, minek, amikor mindenhova kocsival jár, az minden egyben, négykerekű esernyő, ahogy mondani szokta. Bezzeg a nő láthatóan ismeri a jégpálya divatját, a sapkája, sálja és kesztyűje színe tökéletesen harmonizál egymással. Innen messziről fiatalabbnak tűnik, biztos azért, mert olyan gyorsan korizik. Most mintha odaintett volna egy fiatal pasinak, aki a jég széléről nézi. Tényleg, integet, mosolyog! Az nem létezik, hogy itt flörtöl az orra előtt! Ez nem is ő.

A nő egy dupla forgást csinált, majd a férfi elé siklott és hirtelen fékezett, a korcsolya éle jégdarabokat fröcskölt a férfi arcába.

– Milyen idióta zenéket adnak itt – morgott a férfi. – És rettentő hangos!

– Nem rosszak ezek, csak újak – válaszolta a nő. – Nem mindig a régi, megszokott a legjobb. Ezek a mostani fiatalok zenéi. Te meg pont, hogy szereted a fiatalabbakat, ha jól sejtem.

A férfi elvörösödött.

– Üljünk le forralt borozni – mondta rekedt hangon.

– Sportolni jöttem, nem hízni – válaszolta a nő.

A férfi ránézett a nőre és megállapította, hogy bár a feneké kétszer akkora, mint amikor először estek el együtt a Mújégen, összességében most sem néz ki rosszul. Vajon mások is így látják? Például az a hülyefejú pasas a jég szélén?

– Legalább egy teát igyunk – kérte.

Leültek a hideg műanyag székre és iszogatták a túl édes, túl forró teát.
– Ki volt az a pasas, akinek az előbb integettél? – kérdezte.
– Az edzőm – válaszolta a nő. – Azóta járok hozzá, amióta te úgymond késő estig dolgozol, úgy egy éve. Már rég kiderült a híváslistából, mit is csinálsz esténként. Én korcsolyázom. Az alapoknál kezdtük, egyensúlygyakorlatok, állóképesség-fokozás. Ti hol kezdtétek?
A férfi savanyú arccal kortyolt egyet a teából. Nem így képzelte a lebukást, nem gondolta, hogy egyszerre fogja aljassnak és megalázottnak érezni magát.
– Aztán jöttek a komolyabb technikák, forgások, ugrások – folytatta a nő. – Ezekhez bátorság kell és erő, mert lendület nélkül nem megy, és mindig benne van a pakliban egy hatalmas esés. Pont ezekre van szükségem melletted. Na, megjittad? Akkor menjünk vissza a jégre.

Leleplezés

– Most megvagy! – gondolta Róza. – Végre tetten érem. Nem lesz ideje elszaladni, észre sem veszi, hogy jövök, úgy el van merülve a munkában. A háta mögé kerülök és meglepem.
Megigazította frissen dauerolt haját és erősen megmarkolta kis, piros öntözőkannáját. Igyekezett fürgén, mégis méltóságteljesen lépkedni a kavicsos úton, bár éppen hidegfront volt, amitől mindig hasogatott a dereka.
A sírnál idős nő tevékenykedett szuszogva, éppen lehajolt és a gyomokat húzgálta ki a sírkő mellől. Negyven évvel ezelőtti szabású, sötétbarna szövetkabátjához sárga műselyem sálát és rikító kék sportcipőt viselt. Róza éles hangon szólította meg.
– Maga meg mit csinál?
A nő meglepett arccal egyenesedett fel.
– Hogyhogy mit csinálok? A sírt rendezgetem.
– Miért rendezgeti maga az én férjem sírját? – esett neki Róza.
– Ne vicceljen már, jóasszony! Ez az én férjem sírja.
A két idős nő döbbsen meredt egymásra. Róza tért magához először.
– Tóth Géza az én férjem volt, isten nyugosztalja. Nyolc éve hagyott itt minket. Özvegy Tóth Gézáné Kiss Róza vagyok.
– Ez képtelenség, én vagyok özvegy Tóth Gézáné, született Molnár Terézia!
– Biztosan ugyanarról a Tóth Gézáról beszélünk? – kérdezte Róza. – Pécsett született 1943. szeptember 5-én? Anyja neve Kőszegi Piroska?
– Igen, minden stimmel – bólintott Teréz.
Róza megszedült, belekapaszkodott a sír mellett álló pad mohás támlájába. Mélyeket lélegzett, és belelt fél percbe, mire meg tudott szólalni. Enyhén remegő ujjal mutatott a virágágyásra.
– Szóval maga ültetett ide árvácskákat. Pont árvácskát, amit Géza mindig is utált!
– Maga meg csak azokat az undorító művirágokat hozza kilószámra! – vágott vissza Teréz. – Én tartom rendben a sírt, maga halottak napján kívül soha nem jár erre. És abban sincs sok köszönet, alig győzőm eltakarítani maga után a koszt!
Megint egymásra néztek, Teréz vizsgálódóan, Róza pedig gyorsan pislogva, mire a szédülése lassan alábbhagyott.
– Hogy lehet ez? – kérdezte Teréz. – Bigámista lett volna az az áldott jó ember? Maguk mikor esküdtek?
– 1969-ben, rögtön, miután Géza visszajött a katonaságtól – válaszolta Róza.
– Mi 1974-ben. Gyerek? – érdeklődött Teréz.
– Kettő.
– Nekünk nem volt.
– Csak nem magához ment a két hónapos moszkvai kiküldetése alatt? – kérdezte gyanakvóan Róza.
– Nincs kizárva – állapította meg Teréz. – Mikor is volt az? 78-ban? Vagy később?
– Mi 78-ban a Fertő-tónál nyaraltunk, ebben az egyben biztos vagyok. Vagy az 79-ben volt? És lehet, hogy a Balatonnál? A memóriám már nem a régi – tűnődött el Róza.

- Nem akarom elhinni, hogy Géza kettős életet élt – sóhajtott fel Teréz. Magánál lebzsel, amikor éveken át azt mondta, hogy késő estig dolgozik?
- Dolgozik? – nevetett fel Róza. Késő estig legfeljebb kocsmázott a kártyás cimboráival. Magának mond valamit az Ultis Sanyó név?
- Nem rémlik. Most jut eszembe, magának vette akkoriban azokat a rózsákat? – kérdezte Teréz féltékenykedve. – Gyanús volt, ahogy magyarázkodott a testvére anyósának a névnapjáról.
- Rózsát nekem az életben nem vett – mondta szomorkásan Róza. – De nem is volt Gézának testvére!
- Most, hogy így mondja, én sem találkoztam vele soha, de gyakran hivatkozott rá, hogy neki segít maszekolni, amikor hétvégére eltűnt. Csak nem magánál volt olyankor is? – kérdezte Teréz.
- Róza elgondolkodott.
- Hétvégén volt, hogy kirándultunk a gyerekekkel, máskor nem is igen látták az apjukat. De tudja, nem is bántam, hogy a gyereknevelésbe nem nagyon ártotta bele magát. Nem hiányoztak a tivornyázós történetei, épp elég volt, amikor egyszer előadta az óvodai farsangon. Na de halotról jót vagy semmit, igazából én nem haragszom rá, még most sem. Ha úgy nézzük, két asszonyt is boldoggá tett egyetlen élet alatt.
- Mindig is sikeres volt a nőknél – helyeselt Teréz. Ez nem is csoda, ilyen fess, jóképű férfi nem terem minden bokorban.
- Jóképű? A Géza? – döbönt meg Róza. – A lófogával és a bandzsa szemével? Talán mégsem egy emberről beszélünk.
- Úgy látszik, tévedtem – fújt visszavonulót Teréz. – Most jut eszembe, ez a Farkasréti, ide az anyósomat temettük, a férjemet pedig a Fiumeibe. Az én koromban már előfordul ilyen kavardás. Sebj, legalább elbeszélgettünk egy kicsit. Örültem a találkozásnak.
- Sietve a kijárat felé indult, karján himbálózott a sírgondozáshoz szükséges felszerelés egy lila szatyorban. Látótávolságon kívül érve, a kanyar után lassított, fáradtan lépkedett tovább. Gondolatok nélkül, szórakozottan olvasgatta a sírfeliratokat. A kijárattól mintegy ötven méterre, egy vastag törzsű vadgesztenyefa alatt megállt egy elhanyagolt sírnál. Doktor Havasi Nándor, öt éve hunyt el, gyors fejszámolás, 77 évesen. Teréz megszimogatta az egyszerű kőlapot és lesöpögette róla a száraz faleveleket.
- Jobb is lesz így – gondolta. – Havasi Nándor még doktor is volt, az már valami. Legalább olyan fess ember lehetett, mint Géza, és egészen biztos, hogy nem kártyázott.

Burján Kinga

Zártlemez

„(...)bármiért is jöttem, mondta,
abból már semmi nincsen itt”

Krusovszky Dénes

Épp meg kell várnom, hogy a kapuk időben nyíljanak,
Te mondtad, hogy csak a nyúlszívűek maradnak,
a báránylelkűek toporognak,
a te véred átiramlik a legsűrűbb köveken,
kedvére rendezi át az anyagszerkezeteket,
képes megállítani a romlást, két hegyvonulat között
bevégezni az időtlent.

Egy olyan reggelen, amikor senki nem ébreszt fel
újraálmodom az irányt, a vérdermesztően magas
hegyek mögött sugárzó lagúnákat,
az alig megközelíthető partok vonalát.
Majd kihunyt vulkánok lábánál gyűjtögetünk
lávamintát, hogy mindig tudjuk épp honnan és hová.
Magunkkal viszünk innen mindent, meglátod.

Gyerekkorom óta gyakoroltatod, menni fog,
mert a te véred higany, mindent kítaszít magából,
nem tűri a gyengéket, a megalkuvókat.
Csendben titkos járatokat talál, kifürkészi a pontos irányt,
sosem hagy veled menni.
Épp meg kell várnom, hogy a lemezek időben elmozduljanak,
szegélyeik kegyetlenül súrolják egymást,
hogy hegyek képződjenek, és lábuknál óriás óceáni árkok.
Addig csupán a képzeletem lehet az, ami magukkal ellentétes
irányba forgatja a hegyeket, majd mindent eláraszt vízzel,
elhiteteti, otthon vagyok.
Sóbogarak lépteit hallgatom a dobhártyámban,
valami vágyott mélységért kutatnak, egyre bennebb.

Mert a mélység befogadható, erre is te tanítottál, mint,
ahogy a víz közeli zajokra, amikor még méhedben
lankás korallzátonyok dédelgettek, és a mélyvízi bűvárok jöttek,
lámpáikkal jeleztek a soha nem látott sötétségből,
hogy készülődik valami idegen, aztán tengerelőntés és
– visszahúzóadás, hirtelen tűzfalak mögé képzelt partok.

Akkor szerettem volna, ha időben szólsz,
itt minden térkép hibás.
Nekünk egy olyan rejtett partvidéket kell megtalálnunk,
ahol régen már jártunk, csak valami felsőbbrendű erő
elfeledtette velünk az irányt, a kapuk
pedig isten tudja mikor nyílnak bennem.

nyolcadik kontinens

a kutak egymáshoz viszonyított távolsága
ismeretlen
egy éles késsel pengével kell a fóliáról
edénybe terelni a cseppeket majd
osztozni
ezek nem jelzések csak lángoló gáztornyok
sosem volt még ennyire ragyogó a veszteség
a bomló felszínen száraz krátereket
sejtett medreket szült belém
majd zajokat dobált le a mélybe később
mint felhőhasadás az érett vörös cafatok
úgy távoztak az üregekből

mert el kell fogadni a vér szagát
azoknak akik voltak annyira bátrak
hogyan az életet válasszák
előbb-utóbb
el kell fogadni a test sebezhetőségét
a bomlás látványát
ahogy minden visszarendeződik
és meg kell barátkozni minden démonnal
hogyan nem fekszünk egyedül
rituális pózokban virágágyon
végső és örök nyugalomban

lengő palacktutajra helyeznek
sirályokkal pihenjük át a hosszú utazást
majd egy isteni pillanatban egy
hirtelen körkörös áramlási rendszerben
szárazföld vízjoga egyikünk
látod minden hiába gondolok rád
hiába szültél belém elsivatagosodott partokat
hiába nem találhattam meg a patakok gyökerét
most láthatom a nagy Csendes-óceánt
ahogy millió madár ring és táplálkozik
a pusztulás tágas Polietilén szigetén

lerongyolt léleköltönyében egy üzletember
tessék mondani Indiában hány
légkondicionálót adtak ma el
kérdézi számítón

Szil Ágnes

Az Isten háta mögött

Azt mondják, hogy Veronka minden sérelemnél egy követ tett a télikabátja zsebébe. Aztán megtelt a zseb, és áttért egy retikülre. A nagyanyjái lehetett a táska, fekete lakk, hosszú, sárgaréz patintóval. Másfél év múlva megtelt a táska is, és az egészet át kellett borítani egy katonai málhába, pedig akkor már kis sértésnél csak kicsi követet tett, a nagyobbaknál pedig aggályosan válogatott. A folyóparton választotta a követet, hétköznap délelőttökön, amikor az anyák a gyerekeket már bevitték az iskolákba, és serényen főzték odahaza az ebédet, a férfiek meg homlokráncolva keresték a napi betevőt. A szemtanúk szerint merev felsőtesttel gyalogolt a vízbe, a rendőrök meg, akik kiemelték később a folyóba veszett asszonyt, azt nyilatkozták, hogy semmi jele nem volt, hogy le akarta volna venni a hátizsákot, igaz, gyorsan is mélyült a víz, egyszer csak úgy találhatta magát, hogy nincs föld a lába alatt, úszni meg a teheről biztosan nem tudott. A búvárok hevedert tettek rá, úgy húzták fel, csörlővel, szerencsére azonnal megtalálták, még ki sem hűlt talán, sokkal rosszabb lett volna a felkavarodott, iszapos vízben keresni, a korán esteledő, februári jeges csöndben.

A kisbolt eladója elmesélte, hogy amikor meglátta, mit tesz az asszony, otthagya a boltot a zsemlet válogató öregemberrel meg a cukorkát lopó kisfiúval, kiszaladt, ott kiabált Veronkának, aki korábban a bolt mellé, a piros levélszekrényhez támasztotta a biciklijét, és annak a csomagtartójáról emelte le a málhazsákot. Kiabált, ahogy a torka adta, hogy jöjjön ki, jöjjön azonnal, ne menjen beljebb, és akkor az asszony őszbe fordult kontya eltűnt a sárszínű vízben. Furcsának is találta, hogy látszott a haja, hiszen ki ne venne fel a mínusz kettő egész nyolctized fokban sapkát, netalán kendőt, és a nyomozást vezető rendőrtiszt a délután folyamán oda is írta a vallomáshoz, hogy nem szavahihető a tanú, hiszen a búvárok jelentése szerint az áldozat vastag fekete kötött sapkát viselt. Az eladónő utána se kapta magára a kabátot, csak összefogta a köpeny csattogó szárnyait, úgy rohant a telefonfülkéhez, amely a Jóisten csodájából működött, hívta a rendőroket, akik félóra múlva meg is jelentek a faluban, persze addigra már késő volt.

A tanítónő is szemtanúnak jelentkezett, reggel köszönt a kockás, bolyhos kabátba burkolózó áldozatnak: Veronka határozottan szórakozottnak tűnt, de nem beszélgettek soká, hisz ő persze rohant az iskolába, fel akarta venni a konvektorokban a tüzet még fél nyolc előtt. A vén orvost kérdezték még ki, az öreg férfi a kötött, szürke szvetterben kerülőúton jött, a régi zeneiskola felől, amelyben most egy szövőüzem működött, brünnnyögte a barokkos felső szólamot a gép a hegedűk helyett, és az öregember tétován kilépdelt a partra, hogy megnézze az áldozatot. Mindkét kezével furcsán lapátolt, tenyérrel hátrafelé, mintha úszna egy számára megszokott, számunkra pedig láthatatlan közegben, amely körülbelül csak derékig ér. A járókelők szerint egyáltalán nem sietett, tudta vagy legalábbis remélte, hogy Veronkát már holtan találja. Alig vizsgálta meg, máris kitöltötte a halotti bizonyítványt, megsárgult tömb volt, a rendőrök még nem is láttak ilyen ócskaságot, és beírta a megfelelő rubrikába, hogy fulladás. A helyszínelők megpróbálták kikérdezni, hogy Veronkának volt-e valami érdemleges elmebaja, furcsa jellemvonásokra tett-e újabbban szert, de az öregember mogorván azt válaszolta, hogy harminc éve ismeri az asszonyt, nem volt betegebb, mint akárki más, és úgy látja, nemigen tud már itt segíteni, megtörölte a homlokát, és elúszott a téli tejfehér délutánban.

Egyik szemtanú sem mondott semmi érdemlegeset, a tanítónő épp csak kevesebbet beszélt, mint szokott, és fél év után elvált az ostoba férjétől, akiről azt terjesztették, hogy viszonya volt a fogászati asszisztenssel. Minden bizonnyal igazuk kellett, hogy legyen, tekintettel a tanítónő fogainak állapotára. A boltoskisasszony érdekes módon hamarosan rákapott a délutáni misék látogatására, már a nyári időszámítás idején, mert akkor hatra a bolt is bezárt, az atya a szomszéd városból járt ki minden másnap, ott szolgáltatta ki a szentségeket a három-négy öregasszonynak.

Nemecz zászlósnak jutott a feladat, hogy értesítse az áldozat hozzátartozóit, akiről kide-

rült, hogy kételemű halmazt alkotnak, legalábbis a matematikából épp pótérettségire készülő Nemezc így mesélte odabent a kapitányságon, azaz Veronkának egy lánya volt, annak meg egy óvodás fia, őt természetesen kihagyták az egészszől. A lány, Ivanka, bekérezkedett a hullaházba is, addig nézte a fakósárga haját, amíg elege nem lett belőle, kifelé menet egy izgatott gimnazista csoportba botlott, borzadva és izgatottan beszéltek egy nyilvános boncolásról. A raktárból rezzenéstelen arccal vitte el a hátizsákot, még az sem jutott el a tudatáig, hogy mit cipel, nekitámasztotta az óvoda sarkának, nem lopta el senki, még mindig csöpögött belőle a folyó fagyos vize, amikor délután kézen fogva hazavezette a kisfiát. Be kellett mennie a rendelőbe is, az igazolásért, hogy az anyja megháborodott, nehogy a pap ne akarja a temetőn belülre eltemetni. Így is vacak helyen lesz, a bozotos mellett, a partoldalban, a pappal nem lehet tárgyalni, ha öngyilkosokról van szó, magyarázta az öregembernek, akinek a vizenyős szeméből nem tudott kiolvasni sem egyetértést, sem elutasítást. Az orvos hümmögött, hosszan nézte Ivanka arcát, aztán furcsa kéztartásával firkantott valamit a plébánosnak a papírra. A lány fizetni akart, hisz délután jött, a magánrendelésre, hogy ne találkozzon az orvosírnokkal, akit az öreg ilyenkor nem akart fizetni, de az doktor egy ingerült kézmozdulattal elhessentette a két-három felpuhult papírpénzt, és a kezét egy pillanatra a vállára téve kitessékelte a rendelőből.

Ivanka nem tudta, és nem is akarta a történeteket megbeszélni senkivel, csak a gyerekek mondta a rákövetkező héten, az egyik napon, hogy ma később megérte, és hogy nem, nem mennek szombaton a szomorú nagymamához. A többi napokon színes ruhákat viselt, ha nem is rikítót, de azért színeset, amiért természetesen megszólta a faluban. Az se tetszett nekik, hogy sokáig hagyta kint a barnára mázolt fejfát, mások egy év alatt lecserélték valami betonra, Ivanka azonban úgy érezte, nem akarja ezt visszavonhatatlanná tenni, meg is kérdezte a szomszédoktól, miként képzelik, hogy fognak feltámadni a kriptájukból. Így aztán csak nagy sokára beszélt a helybéli részeges kőművessel valami szerény fejkőről, de a mintát és a részleteket illetően tanácsaltan volt. Áttanulmányozott egy sírokról szóló kertészeti könyvet is, különös tekintettel vízben szegény nyarakra és a több éves szárazságra.

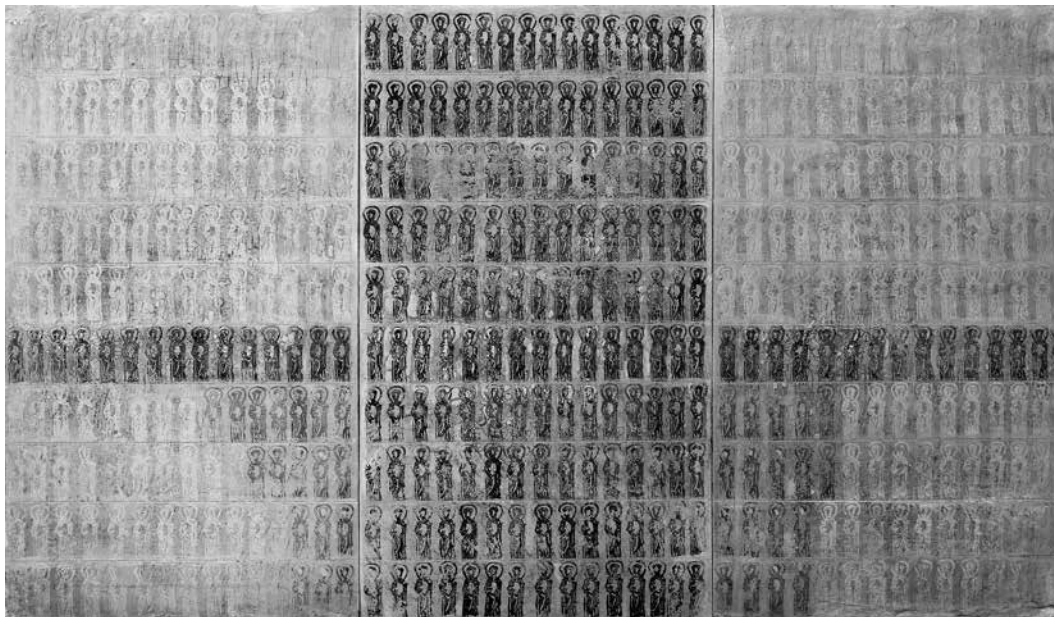
Egy kora nyári napon ment ki a temetőbe, a falunap utáni reggelen, amikor mindenki pihent. Ott volt vele a málhazsák, amely attól a nevezetes naptól fogva a veranda farácsaihoz volt támasztva, és kiszáradt rendesen, az anyja biciklijére erősítve. Behajtott a téglával kitámasztott kertkapun, körülnézett, és látta, hogy csak a túlsó oldalon takarít valaki. Kikasztotta a gumihévedert, és a bádognakrisztus alatt a zsák tartalmát elegyengette a sírkeretben. Hosszan, megfontoltan válogatott, hogy minden kő a megfelelő helyre kerüljön.

Horváth Florencia

Hópárducok

A hópárducok nem hisznek a csodában.
A hópárducok olyankor alszanak, amikor
mások felszentelnek egy meggyalázott
testet. A hópárducok csinálják a legjobban.
Lusták élni, de felfalják, a szorgos magzatot.
A hópárducok rosszabbak a kígyóknál,
rosszabbak a keselyűknél és a döglegyeknél is.
A hópárducok nem tudnak úgy megszólalni,
hogy kicsapódjon a földből a geci. Maximum
megbaszni tudják az elhagyott ártatlanokat.
A hópárducoknak szigorúan csak olyanok
kellenek, akik többre is vihették volna.
A hópárducok a nihil, ők a csalódás,
a szigetek elmozdulás. Ők a szárazföld
cápái, ők az amputált lábak, a hópárducok
a minden okozó. Körülöttem hópárducok,
tetem akarok lenni.

BUDAHÁZI TIBOR: Fal I. – 2008

Nyárutó

– Aznap jött egy ember. Megállt a kapu előtt, Ani látta már messziről és alulról. A föld alatt állt térdig, épp az üvegházban locsolt. Térdig van süllyesztve az üvegház, a fala omló és mohos beton, most is áll a régi háznál, üvegtáblái berepedtek, magasságásaiban elburjánzott az áthatolhatatlan tüskés gyom. Akkor is alig lehetett behatolni, paradicsomdzsungel.

– Igen, Ani idejében a tetőig felkapaszkodtak a sárga paradicsomot termő tövek, karókon, madzagokon, a tetőre erősített lécen. Láttam, amikor a szomszédból lestem – vetette közbe Béla. Nem akarta megzavarni Vivient, csak biztosította arról, követi a történetet.

– Ani egész nap a kertben, akkor épp a paradicsomok között töltötte az időt, néhány rózsaszín hernyó társaságában. Piros paradicsom is van, a hernyó akkor lesz rózsaszín, ha ezt eszi. Átlátszó bőrébe paradicsompürét burkol. Megállt az ember a kapu előtt, Ani nehézkesen kimászott, az üres öntözőkannát ledobta, rászólt a kutyákra, !prohibido!.

– Azért Ani baba nagy különc. Minek egy kutyának ez a flancolás?

– Itt vidéken az ember a mániáinak él – válaszolta Vivien – A kutyákat megtanította spanyolul, mások meg mással bíbelődnek. A Sármos Karcsi például óriási fóliasátrat épített a kerti tó köré, a felesége meg hozott bele a kertészetből tavorózsát, vízitököt, sőt, igazi lótuszt. Jól néz ki nagyon. Mellé a Karcsi medencét állított föl, alulról fűti, és a vízi kert mellett relaxál a fóliában, amikor a kőműves munka már kikészítette. A fólia többi részében paradicsomot természetnek, azok még a szúnyogokat is riasztják.

– Tiszta velencei spá, csak nincsenek olyan sokan, meg a Hegylakó nem szarik bele a vízbe! – lelkesedett Béla, aztán várta a folytatást.

– Az úr bántó kölni illatot árasztott, a kutyák a belógó dzsekimandzsettáját csócsálták versengve, versengve önmagukkal, hogy inkább fogvillantva ugassanak, vagy csócsáljanak, arcukra volt írva, az idegeneknek, mert ketten voltak, hogy most azt játsszák, hogy kedvelik a kutyákat. Ani első pillantásra tudta, hogy melyik egyház tagjai, gyakran felbukkannak a faluban, kezükben cipzáros Biblia, és színes magazin. „Mondhatja a férjem?” – kérdezte a másik idegen, aztán hoztátette, a házigazda tud-e németül. Ani az egyszerűség kedvéért azt mondta, nem. Akkor megkérdezte, angolul beszél-e. Ani bevallotta, de mondta, hogy beszélhetnek továbbra is magyarul, magyar, tud magyarul. „De a férjem nem” – válaszolta az idős hölgy – „És gyakorolnia is kell”.

Kezdett elhúzódni a dolog. Ani egyik szórakozása volt, mióta falura költözött, hogy hagyja, hogy felolvassanak neki az Isten ígéjével házalók.

– Ők ezt szántóföldi szolgálatnak nevezik, szerintük Jézus ugyanezt csinálta – mondta Béla.

– Ebben kételkedem – vetette ellen Vivien –, már a külsőségek sem passzolnak, a susogós kék dzseki, és a cipzáros Biblia. Egyáltalán, volt Biblia Jézus korában?

– Szerintem nem – válaszolta Béla.

Vivien folytatta:

– A „templomosok”, ahogy itt hívják őket a helyiek, úgy kéthavonta jönnek, és végigjárják a falut. Megállnak a kapuk előtt, és várják, hogy az otthoniak észrevegyék őket. A falusiak nem szerelnek föl csengőt, aki jön, vagy észreveszik, vagy nem, akkor biztos nem is volt fontos. Ha a szántóföldi szolgálatosokat látják, bemenekülnek a házba. De Ani fogadta őket. Az ősz férfi arról beszélt, hosszan, milyen fajta nyelvek vannak, és a magyar nyelv mennyire nehéz, és hogy mennyire hasonlít egymáshoz az angol, és a német. Közben, hogy gyorsabban teljen az idő, a kutyák diót rágcsáltak Ani lábánál. Kötelességüknek érzik gazdájuk mellett maradni, amíg idegenekkel társalog. Szükség esetén ugranak. Sajnos azt ők döntik el, mi a szükség, így Ani most már rosszban van a vízóraleolvasóval és a FedEx futárral.

– Express One – vetette közbe Béla.

– Mi Express One? – zökkent ki Vivien.

– Ani kutyái az Express One futárra pikkelnek. Érthetetlen, miért, mert a többi futárral jóban vannak.

– De megváltoztatom a neveket – magyarázta Vivien.

– Akkor az Anit miért hagytad meg?

– Arról nem gondolja senki, hogy valódi név. De az összes többit megváltoztatom. Még a falu neve is más.

– Micsoda?

– Vereb.

– Az jó! – mondta kárörvendően Béla.

– Most mit somolyogsz?

– Most megkapják a verebiek! – válaszolta Béla.

– Dehát semmi rosszat nem írok!

– Nem az, hogy rosszat. De azért csak kiteregeted a dolgaikat!

– Én nem. Csak azt írom, amit hallottam. Nem tehetek róla, ha ordítva beszélgetnek, meg fűnek-fának mesélik a magánéletüket. Nyilván olyanról nem beszélnek, amit titkolni akarnak.

– Vivike, végül is igazad van. Amiről nem akarunk beszélni, arról úgyis hallgatunk – nyugtázta Béla – Olvasd tovább!

– Ani nem tudta eldönteni, a férfi az angol nyelvet vagy a hitét gyakorolja-e, és elmerengett, hogy vajon létezik-e diszkontáruházzal kíségyházaknak, ahol a tagok megveszik sötétkékes susogós dzsekikabátjukat. Mivel az ember még mindig nyelvészeti fejtegetésekben veszett el, Ani már-már ott tartott, megkéri a hölgyet, tekintettel paradicsombokros teendőire, hogy inkább ő vigye a szót, és olvasson föl a Bibliából. Jelentőségteljes pillantásokat vetett a Könyvre, arca félreérthetetlenül várakozásteljes, a kutyák kissé felemelkedtek fektükből, lábizmaik feszesek, fülük hegyes.

A helyzet reménytelen, a Bibliát még ki sem cipázta.

A szolgálatteljesítő asszony erősen sminkelt, öblítőszert szaga volt, bizonyára a haja is antisztikus. Mikor Ani már nem is számított rá, a férfi elhallgatott egy mondat közepén, a hölgy dzsekije megsussant, valaki végighúzott egy fogpiszkálót egy apró kerítésen, és a Könyv kinyílt. Ani nemhogy az üvegházzal nem végzett, de a tököket sem szedte le. Három metszőollója közül kiválasztotta a megfelelőt, és már masírozott is a kert aljában burjánzó ültetvény felé. „Ki volt az?” – kérdezte Ani embere, Géza, a diófa árnyékából. Ani férje érzékeny volt a sötétkékre. A vilamoson is összerendezte, ha felszállt valaki kétkben, nehogy ellenőr legyen. Hivatalos közegnek az is baj, ha nincs béreled, meg az is, ha van.

– Ezt hogy érted, Vivike?

– Ez csak olyan mondás.

– Akkor szerintem húzd ki. Eddig olyan, mintha ott lettem volna a saját szememmel, sőt, még azt is tudom, az Ani babám fejében mi játszódott le. Akkor minek bele az ilyen sületlenségek?

– Ez magasirodalom. Tömör bölcsesség. Ilyen az írásművészetem stílusa – védekezett Vivien bizonytalanul. Mindenesetre aláhúzta a mondatot hullámos vonallal, majd folytatta:

– „Egy öregúr” – válaszolta Ani a férjének.

– A néhai férjének – javította Béla.

– Az olvasó akkor még nem tudja, hogy néhai lesz, és én, pontosabban az elbeszélő, a néhaivá válása után fogok arról mesélni, ami még az élete utolsó nyarán történt! – mondta Vivien, aki poétikai kérdésekben sokkal magabiztosabbá vált, mióta elolvasta a kezdő szerzőknek szóló Kivezetés a költészetből című könyvet. „Mit mondott?” – kérdezte Ani néhai férje – folytatta Vivien.

– Akkor most mégis beleírod?

– Jaj, dehogyan is! Teljesen összezavarsz! Szóval, kérdezte Ani férje, ezt akartam mondani. Ani azt válaszolta: „Hogy választani kell, mert eljön majd az idő, mikor az egyik ember ezt választja, a másik azt, és már itt van Jézus, ez abból látszik, hogy minden ember szenved és nyomorult, mert ha Jézus a földön van, akkor mindenki nyomorult, még datálták is, és a dátum az pont az első világháború. Kérdezte, hogy ugye milyen rossz itt azóta? De a választ nem várta meg, mert

a Biblia tele van csupa biztató bekezdésekkel.” „Például?” – kérdezte Géza. „Mondjuk amiben egy ember, aki a jamniai zsinat szerint biztosan próféta, mindenfélét megígér, szóval pont egy ilyen bekezdést akart ő felolvasni, amiben az állt, hogy miután Jézus itt volt köztünk, és ezért minden csupa nyomorúság volt, egyszer csak majd nem lesz itt, és egyesek nyomorultak maradnak, de mások a fegyvereket ekevasra és metszőkésre cserélik, és egyebet sem tesznek egész nap, mint a szőlejükben ülnek a fügefájuk alatt. Ezt mondta az úr” – zárta le Ani.

Béla várt, hátha következik még valami.

– Hát ennyi lenne, vége – mondta Vivien.

– Szépen megírtad! Szegény kis ember! – mondta Béla, és lehajtotta az Ice Tea-t, amit Vivien elé tett, de eddig megfedkezett róla – Igaz, hogy nem szó szerint így volt, de szinte így. Honnan tudtad ilyen részletesen, Vivike?

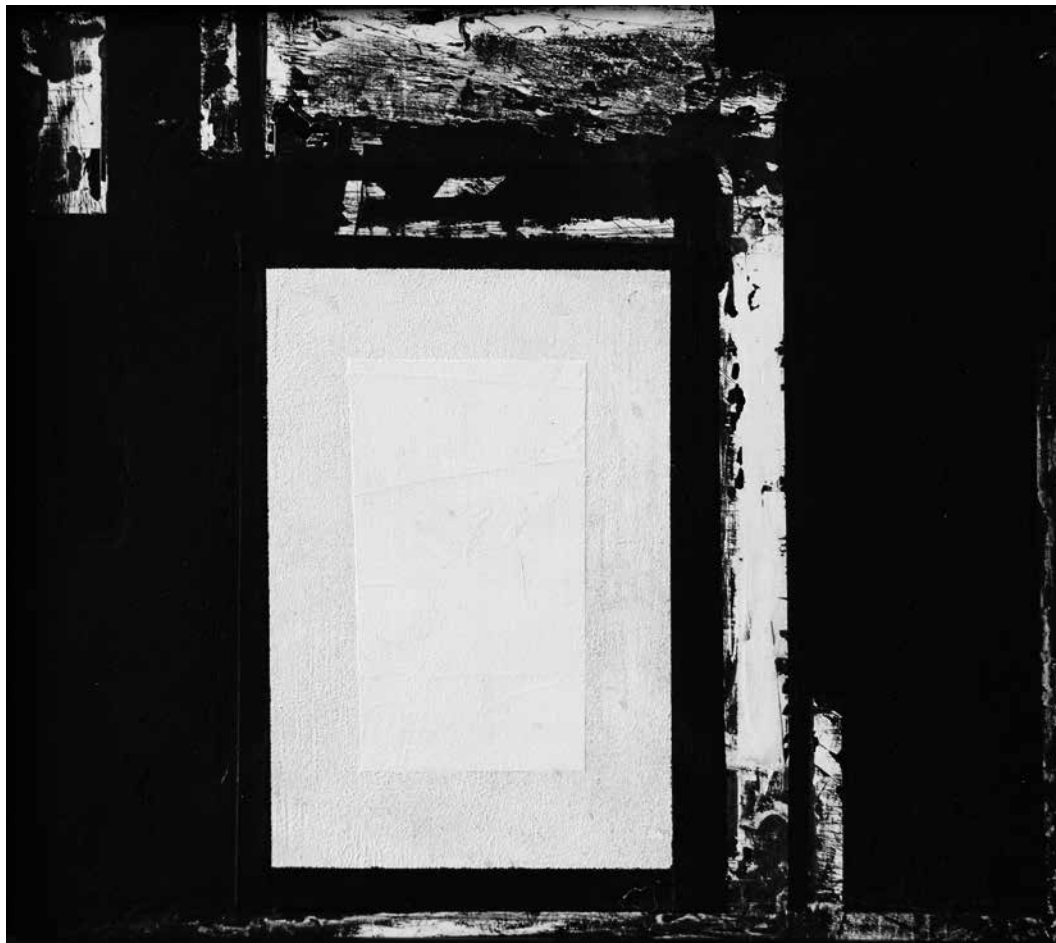
– Ani mesélte még a férje halála után. Én csak leírtam.

– Most már megyek az én Ani babámhoz – állt föl Béla.

– El ne mondja neki, hogy próbálok írogatni!

– Isten őrizze! Nem terjesztek én semmit – mondta Béla, és belelépett kifűzetlen cipőjébe, amit helyi szokás szerint az ajtó előtt hagyott, hogy a falu szennyét ne vigye be a házba.

BUDAHÁZI TIBOR: Ablak – 2021

Mátyás Győző

Két kellemes nap

Légpárnás fólia, hát igen. Úgy persze könnyű. Talán valaki új telefont vett éppen, annak lehetett a csomagolóanyaga, vagy ki tudja. Duplán tekerve. Pláne, hogy szívószállal rögzítették két oldalról, mint valami törött végtagot. Szigszalagot is kerítettek valahonnan („a magyar ember szigszalaggal bármilyen problémát megold”). Így a kék csapat készült el leggyorsabban. A kövérkés grafikus szuszogva mászott fel az asztalra és magabiztosan engedte el magasra feltartott kezéből a tojást. Két és fél méteres zuhanórepülés után is épen maradt.

A sárga csapatból az egyik fejlesztő indignálódottan oda is zörrentett, hogy szerinte ez így nem fair. Arról volt szó, hogy csak a teremben lévő anyagokat lehet használni. „Minden itt volt, a teremben”, válaszolta Menedzser 3, a kék vezetője ellentmondást nem tűrően.

Príma megbízásnak ígérkezett. Nem elsősorban a pénz miatt (amiatt másodsorban, persze attól függően, hogy melyik irányból tekintünk a dologra), hanem a szakmai izgalom miatt. Mások úgy mondanák: kihívás. Na, amelyik cégnél ezt mondták X-nek, oda nem ment. Jó, ment persze, de legalább tudta, mire számíton. Ilyen helyen más dolgokat is közhelyből tákolnak össze, bölcsekedett magában.

De ez a cég, a Vigor Consulting remek partnernek látszott. Tőkeerős, prosperáló vállalat, szerteágazó tevékenységi kör, biztosítási üzletág a húzóerő, igazi újkapitalista ragadozó. Csapatépítő tréning a Hol-lay-kastélyban, 200 hektáron.

A tojáseljárást ő kihagyta volna, minden garázstrener azzal villog, de a HR-es ragaszkodott hozzá. Molett nő volt, úgy festett az íróasztala mögött, mint egy színezett mellszobor. Tulajdonképpen szakmai nonszensz, hogy engedte a HR-est válogatni a feladatok között, mintha kendermagban, de hát végül is ő volt a megrendelő képviselője. A beleköttyogást meg keretek közé tudta szorítani („nem, asszonyom, zsákban futás nem lesz”, mondta, amikor a hölgy valami tucat feladatért kezdett lelkesedni).

Hatvanan vehettek részt a programon. A beosztott közkatónák közül persze nem mindenkit hívtak. „Nincsenek döntési pozícióban”, mondták a vezetők, mire ő: „de az ő szintjükön abban vannak, csak maguk nem látják azt a szintet”. A HR-esnek egy pillanatra tátva maradt a figyelme. Hajnalban indult a buszkaraván, a főnökség külön limuzinnal utazott.

Mikor a dolgozók egymás után lépték át a szálló küszöbét, már visszhangos ordítozás verte fel a lobbicsendjét. Menedzser 1 és Menedzser 3 egymás szavába vágva üvöltöztek a recepciós pult előtt. A HR-esre meg a logisztikai vezetőre zúdították az epezőld mérget. De fröccsent az indulatból minden közelben állóra is. Szidalmazták a kollégákat, hogy mennyire bénák, ostobák. Még két egyszerű információt sem képesek fejben tartani. Azt sem tudják, hová szervezték a tréninget. Úgy ki lesznek rúgva, hogy hazáig szállnak. A recepción ugyanis közölték, hogy nincs szabad szobájuk, teltház van. Valószínűleg elnézték a szállót, nem ide szól a foglalásuk. Mikor a két Menedzser már kitombolta magát, a recepciós előlépett a pult mögül. Bemutatkozott. Ő X segítője. Amit most átéltek, már a program része. Átverős játék, ez a neve.

A dolgozóknak csomagjaik mellett kellett várakozniuk, míg Menedzser 2 vezetésével a főnökök elfoglalták szobáikat.

Hivatalos megnyitót is tartottak. Felsorakoztattak mindenkit a hallban és Menedzser 1 arról beszélt, hogy ennél a vállalatnál a dolgozók nem pusztán kollégáknak tekintik egymást, de egy nagy családnak. Mindenki ott munkál a vállalatért érzett felelősségérzet és odaadás, aminek óriási szerepe van a brand pozicionálásában, nem véletlenül irigylik őket ezért az asszertivitásért.

Ámen.

X kérte a társaságot, hogy alakítsanak színnel jelölt csapatokat. Válasszák egymást kedvük szerint. Közeli kollégák, haverok gyorsan elkelték, aztán csak a zavart toporgás. A főnököket senki nem akarta beválogatni a maga csapatába. Ott árválkodtak a terem közepén a többiek tekintetének kereszttüzeiben. X felalálta magát, csatlakozott hozzájuk a segítőtjével, hogy kilegyen a létszám. Jelezte azonnal, hogy a csapatok összetétele változni fog. Végére is ő a csapatépítési tréning moderátora.

Később, amikor vakfocit játszottak, X-nek megint akadt jegyzetelnivalója a fejbeli noteszába. Pályát rajzoltak a fűre. Az öttagú csapatok játékosai olykor a labda helyett egymás bokáját rugdosva, bekötött szemmel botladoztak a pázsiton. A pálya széléről irányította őket a kapitányuk. Minden csapatban valamelyik menedzsert választották irányítónak. „Nem kezdhettek ki a tekintélyüket. Olyan nincs, hogy irányító posztra nem őket választjuk”, mondta X-nek egy beosztott. A tekintete elég beszédes volt. „Következmények nélkül nem tehetjük”.

A Vigor Consulting azért döntött X cége mellett, mert, úgymond, komplex szolgáltatást kínált. A menüben helyet kaptak szórakoztató foglalkozások, de pszichológiai díszcsomagolásban. X csoportdinamikai felmérést, kompetencia- és hatékonyságanalízist ajánlott. Többet a szokásos projektnél, aminek a végeredménye egy „rettenetesen berúgunk, és hamisan gajdolunk karaoke címszó alatt” hétvége. „Mi mindenkiből a legjobbat akarjuk”, jegyezte meg a Vigor Consulting elnök asszonya a hatalom és befolyás összetéveszthetetlen arckifejezését társítva mondandójához. Ötvenhez közeledő nő, az ilyenekről szokták azt mondani, hogy jól tartja magát, gondolta X, pontosabban, hogy jól tartósítja a gazdagságát. Az elnök asszony ellentmondást nem tűrően adta parancsba, hol legyen a rendezvény, és mennyi ideig tartson. X úgy képzelte, valami magasított bírói széken fogja végignézni a vetélkedőket, hosszú szipkát forgatva ajkai között. De mindenki meglepetésére ragaszkodott hozzá, hogy ő is részt vegyen a programokban. Legalábbis némelyikben. Vegyülni akart a kollégákkal, ahogy mondta.

Dél előtt néhány gyakorta bevetett játékkal álltak elő, a „bizalmi eséssel” például. A kollégáknak készenlétben kell állniuk, és el kell kapniuk a hanyatt dőlő társat. Ezt a próbát megint csak a HR-es kérésére vették be a tervbe. X hamar rájött, hogy az ő hangján valójában az elnök asszony beszél. X rájuk hagyta, bár úgy tartotta: ha nem kapnak el valakit, az nem a bizalmatlanság jele, hanem a rossz erőnlété.

Ebédnél a sales szekcióhoz ült. Futballról beszélgettek. Nem nagyon kötötte le a téma, udvariasságból tett csak egy-két megjegyzést. Közben figyelte, amint Menedzser 2 szája sarkától sárga csík indul lefelé, ahogy a vezetők külön asztalánál kanalazta a süttőtök krémlevesét.

Az ebéd utáni füsteregetésnél megakadt a tekintete egy fiatal elemzőn. Szinte hajlongva adott tüzet Menedzser 1-nek. Rövid hajú, ovális arcú fiú, a szemöldökét mintha tussal rajzolták volna. Mindig a Menedzserek társaságában látta, hol egyikhez, hol másikhöz sündörgött. Az a típus, aki már akkor nevet a főnök viccén, amikor az éppen csak belekezdett. „Fúrásból van diplomája”, mondta róla X segítője. Hallotta, amikor a főnökök előtt ekézte a kollégáit, de megállás nélkül. Hogy ki lusta, ki figyelmetlen, ki az, akire kár pazarolni a fizetést, bezzeg neki a lábszagában is érz van. Nyaligépnek hívják a többiek. Nagy karrier előtt áll, tette hozzá a segítő.

Délután lézerharc várt rájuk, sárgáspiros plecsni a ruhán, mintha a lövedék átszakítaná a szövetet, mintha tényleg sebet ütne. A játékosokat elkapta a lelkesedés, kurjongatva kergettek-hajtották egymást. Az elnök asszony esetlen-ügyetlen mozdulatai. Látszott, ő nem nagyon élvezte a harsány önfeledtséget, céloz, mellélő. Az ellenfél emberei egy idő után szinte felkínálták magukat, majdhogynem odaugrottak a lézer útjába. Túlságosan jól álltak, nyertek volna. Végül a vörösek győztek, az elnök asszony tessék-lássék ünnepelt. Amikor majd az óriás puzzle befejezéséhez közelednek, X megint talál feljegyzetelnivalót. Hasonlót. Észreveszi a mozdulatot. Ahogy a zöldek vezetője megfogja a társa karját, vagyis inkább visszafogja. Ne tüsténkedjen annyira. Már majdnem kirakták a képet, elsőnek lettek volna kész. Aztán hirtelen sehogy sem találták a még odaillő darabot. Nyilván nehéz volt kiválasztani abból a tízből. Telt az idő. Hosszan telt. Közben a vörösek befejezték az ábrát. Az elnök asszony csapata. Ők lettek kész először. Kirakták a vállalat logóját. Az volt a feladat.

X a napi program végén körbeültette a társaságot és elmondta, mit tapasztalt. Nem bántóan, csak pontosan. A csoportdinamikai viszonyok finom lélektani boncolgatása. Ő így látta. Kérdezte az érintettek véleményét. Kínos hallgatás, senki nem akart szólni. Akkor ő sem erőlteti. Hirtelen Nyaligép pattant fel. Megdicsérte a vezetők éleslátását és stratégiai érzékét. Hogy ilyen nagyszerű programot szerveztek a dolgozóknak. Ez biztosan növelni fogja a cég hatékonyságát. Az elnök asszony unottan nézett a távolba.

X a vacsorát két titkárnő és egy marketingasszisztens társaságában fogyasztotta el. Hogy

szeretnek-e itt dolgozni? „Én tanítónő voltam. Azt szerettem”, mondta az egyikük. „Itt a pénzt szeretem”.

Az este villódzó fényeiben, a zene egész termen átcsapó hullámaiban oldódik a feszültség. DJ ugrál az ideiglenes dobogón, emelkedik a hangulat, a szakadozott vibrálásban mókásan rángatózó árnyak a táncolók, X a bárpulthoz megy, kér valamit inni, accountos ül mellé, nem, nem akar haskát, nem él vele, egyre jobban tombol a parkett, izzadságpára csap ki a szélére, egy-két pár vadul egymásba mélyed, „sűrű éjszaka jön”, mondja vigyorogva az accountos, „tudom, ilyenkor az szokott”, válaszolja X, Menedzser 1 vonszolja maga után az egyik titkárnőt, elnyeli őket a lift, lassan ritkulnak a táncolók, a vörös hajú pincéernővel beszélget, felméri, volna esélye, de hagyja a semmibe veszni.

Kora reggel éles fénycsík hasította ketté az arcát, rendesen be kellett volna húzni a sötétítőket, a résen át betűző reggeli nap sugara ébresztette. Svédasztalos reggeli, hagymával csinálják a rántottát, barnára pirult csíkok színezik a habos tojást. Így szereti. Két IT-s tett-vett a kávégépnél, elmerülten beszélgettek. Nem észlelték a mögöttük várakozó X-et. „Vajon kit rántott magára az éjjel?” „A méhkirálynő?” „Jobb, ha nem ellenkezel, mert ...” „Ja, az a csávó is, botrányt akart csinálni, azt mondják, Venezueláig futott. Vagy Bolívia? Fene se tudja.”

Reggeli után álmos szállingózás. Nehéz a másnapos újraindítás. Lassan telt meg a terem, már kitették a névvel ellátott tarisznyákat, azokba kellett elhelyezni az „útravalót”. A rivális csoport tagjai felírták papírra, milyen tulajdonságok jellemzők az illetőre. Arra, akinek a neve ott díszleg a szütyőn fityegő cédulán. Regisztrálták a karakter kiboltozódásait. Menedzser 2 tarisznyájába is gyűltek a cetlik.

Vele találkozott az előzetes tárgyalások során, kézzel varrott öltönyében, selyem nyakkendőjében terpeszkedett a fotelban, megvillantotta arany mandzsettagombjait. Ez pontosan az a típus, gondolta X akkor, amelyik kirúgatja a portást, ha nem köszön előre elég gyorsan.

Menedzser 2-nek azonban, mielőtt olvasott, előbb saját magára kellett aggatnia egy papírt. Hogy milyen tulajdonságokból van összerakva. Szerinte. Hogy mik az erényei. Legalább három. Meg a gyengéi. Azokból legalább kettő. Azt írta, elnéző. Már hogy túlságosan is. Ez volna a hibája. Nem elég szigorú a beosztottakkal. Mást nem tud említeni.

A barna csapat tagjai nézték a jó tulajdonságokat, kreatív, okos, jó szervező. Megsúgták az eredményt X segítőjének, ráismernek-e.

Aztán Menedzser 2 húzta elő a táskából a cetliket. Névtelenül kellett körölni. Bár összesen csak tizenkét ember jöhetett szóba. Ha Menedzser 2 nagyon akarná, kideríthetné, ki írta azt, hogy agresszív, vagy hogy sunyi. Na azért ez sok. És akkor elfehéredik. Leereszti a cetlit. „Melyik írta ezt?”, üvölti. „Tudni akarom!” Rázza a papírt a levegőben. Az áll rajta, hogy tolvaj. Fel akar robbanni. Fortyog benne a düh. Azt nem tudja, ki írta, de azt igen, hogy miért. Az a rohadt pletyka. Ami teljesen alaptalan. Amiben szemernyi igazság sincs. Egy körömfeketényi se. Hogy ő lenyúlta a Kamarás ötletét és eladta sajátként. Hallotta elégszer, hogy ezt a hazugságot terjesztik. És hogy a Kamarást még ki is rúgatta, ne kelljen vele elszámolni. Hát tudja meg mindenki, ordítja teli torokból, hogy ő igenis egy kreatív pasas, és a legjobb a szakmában és... „Az én ötletemet is elloptad”, hallatszik hirtelen valahonnan távolabbról. Gárdos az, az egyik szövegíró. Harminc év körüli szőke hajú férfi, barna szemében gúny és káröröm. Egy lépést előre jön. Együtt jegyezték a tervet, az új biztosítási projektet, mondja, de azt valójában ő találta ki. Övé az ötlet.

„Ez ordas hazugság”, mondja hörögve Menedzser 2.

„Másként inkább elfektetted volna az egészet”, teszi hozzá Gárdos, „be kellett vegyelek a buliba. Mindenkivel ezt csinálod. Kizsákmányoljátok az összes fiatait. Félnék tőletek, azért mennek bele.”

„Ezért a rágalomért még számolunk.”

„Velem ugyan nem, mert én felmondok.”

Oldani a feszültséget, ki a szabadba, bevetik a mini számháborúzást, kidobást, meg a szivacs-kardozást. Menedzser 2 és Menedzser 3 kerültek szembe, dühből vagdalkoztak. Menedzser 2 a kolléga rövidnadrágos combjára ütött, vörös csíkot hagy majd a szivacs, tud fájni. A másik vicso-rogva Menedzser 3 fejét célozta erőből. A segítőnek kellett lefújnia a játékból kifordult dühöngést.

Pokrócokra telepedtek a fűbe. Új játék jön, a közel-távol következik. Látványos szociometriai élőkép. Legtöbb esetben az. Először az egyik kontrolling asszisztens állt fel, a szél egy pillanatra a szemébe fújta a haját. Hosszú szőke haj, élénk smink. Bekötötték a szemét, nem látta, hogyan fogja körbe a szimpátia. A fűben nem hallani a lépések nesztét. Nem érzékelte, hogyan göngyöltették fel mögötte a távolságot. Voltak, akik karnyújtásnyira helyezkedtek tőle a kollégák közül. Mindenki közel akart lenni hozzá. Kedvelik.

Kockázatelemző állt fel aztán, átvette a kendőt, a szemére illesztette. Jobban szóródott a társaság, volt, aki távolabb állt mögé, de a többség közel érzi magához. Nem annyira, mint a lányt, de azért közel.

„Nyaligép” jelentkezett. Látszani akart. Pedig tudta, mi fog történni. X-nek az volt a benyomása. Élvezte volna?

A kollégák egymást lökdösték, taszigálták, senki nem akart felé mozdulni. A segítő kérdően nézett a társaságra, legyintettek. Valaki fintorogva befogta az orrát. Ő nem megy oda, mert arra büdös van. „Nyaligép” váratlanul megszólalt. Nem volt sértődöttség a hangjában. „Utáltok, mert jobb vagyok nálatok.” „Seggnyalásban”, kiabálta oda az egyik fejlesztő. Röhögés, nyihogás. Az X mellett álló dizájnér halkan odasúgta: „Szerencsétlen hülye, azt hiszi, fel tudja nyalni magát ezek közé a hatalommániás akárcikk közé.” Fejével a távolban álló Menedzser 2 és 3 felé intett. „Használják, aztán megtapossák”. „Ezek mindenkit megaláznak.”

Az ebédnél mintha jókedvet is felszolgálának, oldott a hangulat. A délutáni programot nagyon várták. Az minden tréning sikerdarabja. A filmes játék. Mindig beválik. Szórakoztató, és színészi képességeket is igényel. Szeretni szokták. Kifeszítették a vásznat. Van egy előre összevágott menü filmsnittekből. Elmesélik a csapattagoknak a cselekményrészletet, ők eljátsszák, a többiek tippelnek, melyik filmből való. Az első feladat könnyű volt. Két IT-s fiú sétált a teremben karon fogva, egyikük kásás hangon mondta: „ez egy gyönyörű barátság kezdete”. Honnan van? Tudták rögtön. Visongtak, mikor a vásznon meglátták Humphrey Bogartot.

Még jobban szerették, ha a híres filmjelenetet szabadon átalakíthatták. A Star Wars volt a legnépszerűbb. Mindig az. Újrajátszották Obi-Wan Kenobi és Luke találkozását, csak éppen ezúttal Obi lett Luke apja. Egy fejlesztő és egy asszisztenslány azon ügyeskedtek, hogy eljátsszák a Titanicot úgy, hogy Jack Dawson is megmenekül. Nevetés, jókedv, ezt a játékot élvezték. Egyszer csak egész hátulról férfihang szólt be röhögve, hogy ő azt a Demi Moore-os filmet játszaná el legszívesebben. Mi is a címe? Zaklatás. Amikor a főnökasszony zaklatja szexuálisan a férfi beosztottat. Kuncogás, vihogás, a nők is nevetgéltek, de csak óvatosan, mint aki nem biztos benne, szabad-e.

„Ez baromi rossz vicc!”, hördült fel Menedzser 2.

„Haha, akad itt a cégnél is, aki a Demi Moore-t játssza”, dobta be valaki a másik oldalról.

Végigsöpört a nevetés a társaságon, megállíthatatlanul. Menedzser 2 dühöngve kalimpált a kezeivel, mint aki fel akarja tartóztatni a hahotát. „Több komolyságot”, kiabált be végül „Nyaligép”. Lassan elcsendesedtek.

A segítők kirakták a kártyákat az asztalokra, várat kell majd építeni lazításként. Az accountos srác sodródik X mellé. Az esti közös tequilázásból fakadó bizalommal mutat az asztal felé: „lehetne a cég jelképe”. „A kártyavár?”, kérdez vissza X. Mi más, nevet gúnyosan a fiú. Nem Gárdos az egyetlen, aki lelép. Előtte már elmenekült sok profi. Ezek a menedzsernek nevezett műmájerek csak alázzák, semmibe veszik azokat, akikből élnek. Azt hiszik, ők az ászok a vár tetején, és saját maguk alól húzzák ki a legjobb lapokat. Elég messze, pontosabban magasra jutnak a csapatok a várépítésben. Menedzser 2 teamjének építménye dől össze először. Sziszegve szidalmazza a társait, hogy még egy ilyen egyszerű feladatot is képtelenek megoldani. Az accountos srác a szomszéd asztaltól emeli poharát X felé.

A napi program zárása. Már reggel megkapták a feladatot. Virtuális ajándékozás. Egy papírra fel kellett írniuk, hogy mit adnának valamelyik kollégájuknak. Szabadon választhattak bárkit. De csak a megajándékozott nevét kellett feltüntetni a papíron. Az ajándékozó rejtve maradt. X kíváncsi volt, melyikük kapja a legtöbb ajándékot.

Ki a szabadba! A lenyugvó nap bágadt fénye borult a fűbe telepedő társaságra. X egyik segítője

egy dobozból húzta elő a cédulákat. Legújabb telefon a titkárságvezetőnek. Silicon Valley-ki-rándulás az IT-service főnöknek. Kismacska a szőke asszisztenslánynak. X segítője ránézett a következő papírra, egy pillanatra megállt, felnézett. Aztán olvasta. „Chippendale fiút az elnök asszonynak, hogy ne zaklassa a fiatal férfi kollégákat.”

Volt egy kis susmorgás, verbális motoszkálás. Aztán mindenki elhallgatott, kínosan hosszút lépett a csend.

„Ki írta ezt?”, horkant fel végül Menedzser 3.

Újra beállt a csend.

„Nem ez a kérdés”, mondta X. „Nem kellene ezt megbeszélni?”

„Nincs ezen mit megbeszélni”, dühöngött Menedzser 3. „Rohadt provokátor.”

Az elnök asszony felállt a székéből, bement az épületbe.

„Tönkre akarjátok tenni a cég jó hírét? Kis sunyi mocskok!”, ordította Menedzser 3. „A konkurencia küldött, mi? Felbéreltek. De ezzel nincs vége, még számolunk”, üvöltötte és kirohant.

Késő este mindenkinek a nagyterembe kellett gyűlnie. Tompa világítás árnyékolta az arcokat. Álldogáltak a helyükön. Sokáig nem történt semmi. Mikor már vibrált a feszültség, Menedzser 1 vette kezébe a mikrofont.

„Bizonyos előre nem látott okok miatt a csapatépítési program hamarabb befejeződik, mint terveztük. De megállapíthatjuk, hogy így is jó hangulatú, élményekben gazdag két napnak lehettünk részesei. Sikerült a kollektíva egységét tovább erősítenünk, a vállalat iránti elkötelezettségünket megszilárdítani. Nyilván mindenkinek jó emlékei maradnak erről a két napról. Nyomatékkal kérek mindenkit, hogy csak ezekre gondoljon mindig. Holnap reggeli után indulnak haza a buszok.”

Nagy Betti

Édes élet

vörös fényben tévednek el az utcák
cikáznak bárók neon reklámai közt

taxiba ülök
ezüst szem fut végig harisnyámon
szurokban hagyott cipőmre találnak majd
kóbor királyfik

kirakatok üvegtábláiban
itt hagyom örökre másom
mert ma éjjel elveszítelek

itt hagylak a taxi hátsó ülésén
vörös fényben tévednek el az utcák
kitaposott cipőm olajoshordó mögé rúgom

nézem az arcom egy pocsolya tükkrében

Tériszony III.

Üres város, üres megállóhely.
Utások nélküli busz ajtaja csapódik-nyílik.
Üres én.
A boltok kirakatain barna kartonpapír.
Lehúzott redőny a lakások ablakain.
Se ki, se be a fény.

A várost dróttal körbekerítették.
A kerítésbe áramot vezettek.
Jaj, minek ekkora óvintézkedés
hiszen hova is mehetnék?!

Üres város, üres én.
Melléd fekszem.
Könyörgök, legalább te maradj meg.
Szögesdrót ujjaiddal
végigsebzed a vállam búcsúzóul,
és felvillan egy kóboráram a szemedben.

Bashiri Keyan

A félelem képrombolása

Oldódó jelenléttel
viszonyulok a túnt
életemhez.
Ágról szakadt
a szó, mely belém
többé nem akadhat,
a csönd,
túnt korok felett.

S egy rozzant,
halott költő mondta
nekem:
Soha nem volt olyan
Lila még az Ég,
míg be nem vallottam magamnak,
hogy nincsen sötétség.

Végigmérés

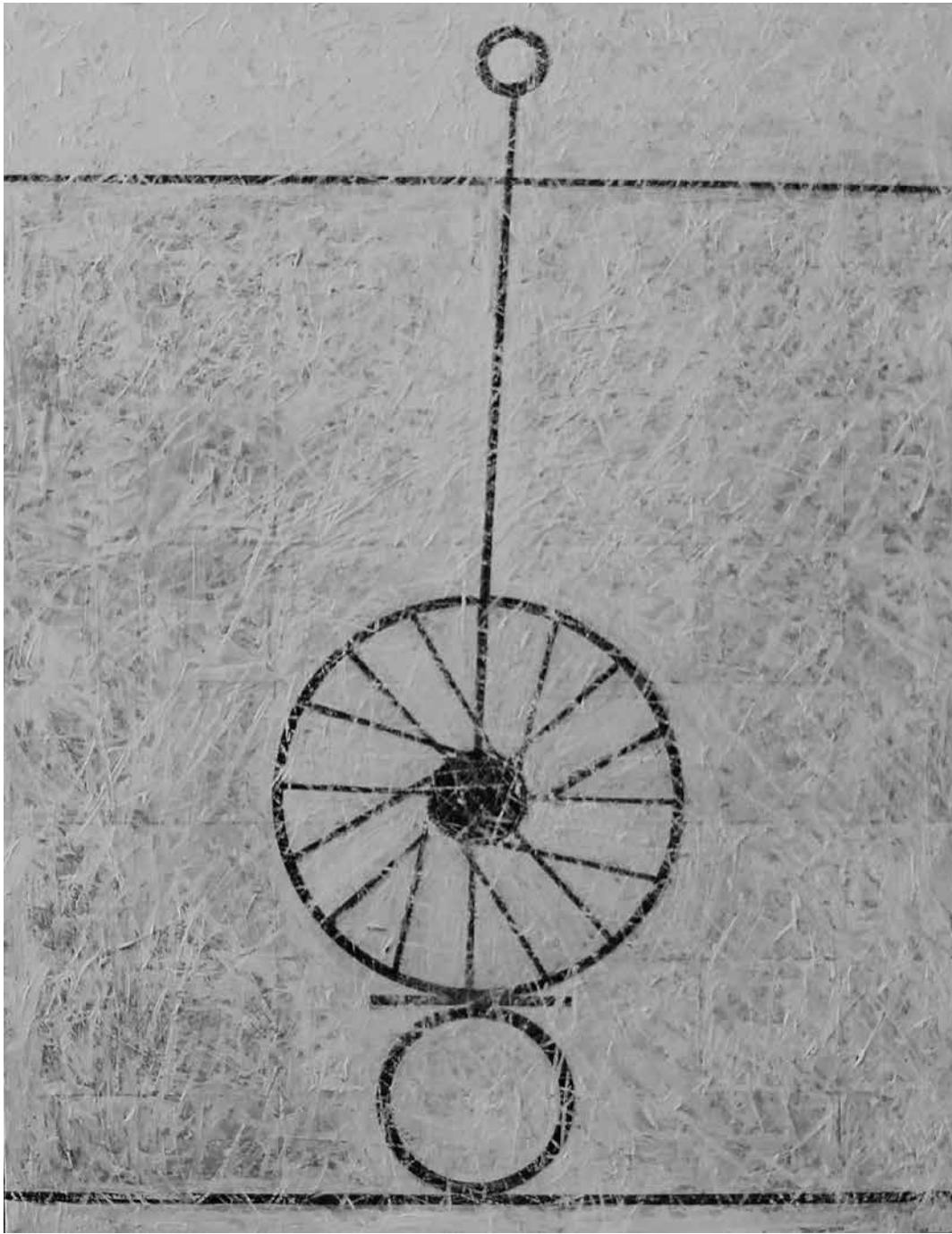
a kettes villamoson Éjnek évadján
a Tarjáni panelek meg nem látott érces
zokogását, ahogy az élet nem lép kettőt
én sem képződök rólad Ég mert talán részed
Lennék
Egyszerűen beszűkült a lét s centiről centire
haladva

Emelődik négyzetre az Amúgy is
Távolság s nem tudom hogy lehetnél
Kiállhatóbb.

Amisokat fékezem akiket valós démonok
ragadnak meg ha
Nem szólok nekik, de kár a
gázért

Mert nemlétező Apollinaire Dájáznak
felé hajtanak engem. És egy kicsit félek.

Aztán egy kicsit ütött-kopott a lét, nem mond semmit az
egész.
Döntsd el, hogy jó-e ha végigmérsz

BUDAHÁZI TIBOR: Cirkusz I. – 2021

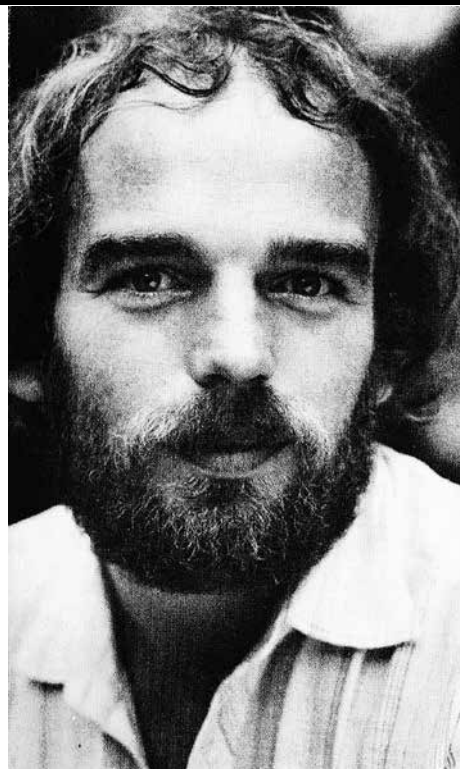
Két vers Csengey Dénes hagyatékából

A mibenlét

Ez, ez a mibenlét,
mármint hogy miben is vagyok én,
ez igen nagy sor.
Kezdjük az elején.

Hát mondjuk egy ingben,
mondjuk egy szakadt kabátban,
vagy Európa beteg szívében,
egy maradék magyar családban.

Egy maradék kabátban így kezdem mondjuk, hogy én,
egy szétszakadt családban, betegen, láz idején
a szívbeteg Európa hófehér úrben kering,
egy maradék magyarnak könyökén foszlik az ing.

Újabb utolsó dal

Édes Istenem, mi történt, mi múlt el,
mivé is fogytam én?
Ugyan hogy váltam súlytalan álommá,
régí veszett legény?
Hogyan lett álom itt minden?
És a világunk hová zuhant?
Miért remeg, miért vacog, miért nem száll
ez a szívemben megfészkelte, rejtőző, bűvő sötét galamb?

Mindig matattak életem méhében
csipeszes, rossz kezek.
Az a hetvenes évtized angyalcsináló banda volt, úgy lehet.
Nyolcvanban dadogtam arról,
hogy valami más kéne már,
valami más lépés, más dallam.
De csak bokázott tovább egy kötélén rángatott tánctanár.

Most már eddig, csak eddig, ez ennyi volt,
vége van, vége hát!
Most már elmegy majd egy korosztály innen,
mivelhogy nincs tovább.
Búcsúszó beszédünk elmarad.
Most már engedjünk hazudni mást.
És hagyjunk itt lehiggadt undorral
még egy utolsó, utolsó, utolsó, utolsó arcrándulást.

A kortalan Csengey Dénes

Csengey Dénes József Attila-díjas író, közíró, szerkesztő, politikus Szekszárdon született 1953. január 24-én és harminc évvel ezelőtt, 1991. április 8-án Budapesten hunyt el. Életének utolsó és egyben legaktívabb írói és közírói éveit Keszthelyen töltötte, ily módon nem csak a rendszerváltás egyik legfontosabb alakjaként, hanem a pannon kultúra kiemelkedő alkotójaként is emlékezhetünk rá. Életútja a hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországon nem volt példa nélkül való: magyar-történelem szakos tanári diplomájának megszerzése után sokféle munkahelyen dolgozva elsősorban az alkotómunka végzésére készült, hiszen első írásai már korán bekerültek különböző lapokba.

Írt kritikát, esszéket, tanulmányokat (legismertebb gyűjteményes kötete *A kétségbeesés méltósága* címmel 1988-ban jelent meg, regényt (*Találkozások az angyallal*), színpadi műveket, köztük a Cseh Tamással közösen készített és lemezen is megjelent *Mélyrepülés* címűt.

A tragikusan fiatalon, harmincnyolc éves korában elhunyt szerzőt 2020. júniusában a Digitális Irodalmi Akadémia posztumusz tagjává választotta, ennek köszönhetően a Petőfi Irodalmi Múzeum oldalán egyre több írása olvasható digitálisan formában. Írásai évtizedek múltán is aktuálisak, kérdései és válaszai ma is időszerűek. Eltelt harminc év a halála óta és ezalatt az derült ki, hogy Csengey kortalan.

Hagyatékban maradt kéziratok közül két szöveget közlünk fia, Csengey Balázs jóvoltából és engedélyével.

A dalszöveggént íródott versek formájukat és hangulatukat tekintve is leginkább a Cseh Tamással közösen készített *Mélyrepülés* című zenés monodrámához illeszkedne, az egyszemélyes, de a közösségért szót emelő panaszok mintha az abban szereplő főhős, Novák Béla hangján szólnának. Ennek a Nováknak a történet szerint volt egy „kipróbálatlan hangfekvése, amiről próba nélkül is tudta, hogy, „ha azon énekelni kezd, akkor az ország elemelkedik a talajszinttől és ezer méteres magasságba fellebeg”. Ez a személyes felelősség a közösségért és éppen ezért önmagáért a Csengeyre oly jellemző attitűd. Ezért is lett ő a rendszerváltás környéki idők kevés hangja közül az egyik, aki pátoszosság nélkül használhatta a nemzet és a nemzedék kifejezéseket. Azokat képviselte, „akik Európába akarnak végre eljutni, hazatalálni. De épségben. És mindannyian!” – írta 1989 őszén. Arról, hogy ez miként megvalósítható, pedig ezt mondta: „Nem vagyok képzett magyarázója a Szentírásnak, de van egy apokrif elképzelésem arról, hogyan lehet néhány hallal és néhány kenyérral ezreket jóllakatni, hogyan lehet kifogyhatatlanná tenni a laposhasú boroskorsókat. Ketté kell törni a kenyeret, a bort pedig gondosan kétfelé kell tölteni. Ha még mindig több a vacsoravendég, mint az adag, akkor meg kell ismételnünk az osztozkodást. Aztán megint és még egyszer. Nincs olyan kicsiny darab kenyér, amit ne lehetne még egyszer kettétörni. Végül mindenki enni fog.” Ahhoz, hogy a kijelölt célok felé el lehessen indulni fontos, hogy meg legyen határozva a starthely. Hogy honnan is van az indulás. A „ki vagyok? hol vagyok?” állandó kérdése a Bereményi Gézával írt Cseh Tamás daloknak is. A *mibenlét* című versben a válasz: maradékként, szétszakadt családban, betegen, láz idején és Európa szívében, de beteg szívében. És szakadt a kabát és az ing, de nem golyó roncsolta az anyag, az ing könyöke szakadt, mint azoknak, akik túl sokat ültek-álltak asztalra dőlve, könyökölve. Ez van, ez maradt, innen kell, mert muszáj elindulni.

Az Újabb utolsó dalban kárhoztatja az elszalasztott lehetőségeket és keresi az új idők új elindulásait. A szövegben jól azonosíthatóan évtizedek szerepelnek, a minden kísérletet, (új)születést lehetetlenné tévő hetvenes és a nem sokat, de valamit mégis engedő, elérhető eredmények illúzióját keltő, hazugságokat gyártó nyolcvanas. A világ zuhan, a régi veszett

legény pedig súlytalanná válik, tánca csak rángás (kötéllel mozgatott) és hiába tudja, hogy más dallamra és más lépésre volna szükség: legvégül még tánc sem lesz, már beszéd sem lesz, csak egy utolsó rándulás, egy arc rándulása. Ebben a keserű szövegben ezzel együtt sincs teljes lemondás. Csengey egész életművére, különösen a publicisztikai írásaira jellemző, hogy a felismert igazságok, törvényszerűségek kimondása, leírása nála nem öncélú, elemzése mindig egy cselekvési program első lépései, és amikor az 1980-as években arról beszél, hogy mennyi évtizedet pazarolt el az elmúlt nemzedék akkor ezzel azt is mondja, hogy a következőt már nem lehet, nem szabad. „Most már engedjünk hazudni más” – írja, de ez a szöveg, ahogy a Mélyrepülés album, mi több, a teljes Csengey életmű minden betűjével ez ellen az engedés ellen dolgozik. A szöveg szerint, ha a test a helyzet, a körülmények, a valóság hatására zuhan is, a szívben megfeszkelő, bűvó, rejtőző galambnak (a léleknek? a reménynek? a vágynak?) nem lehet nem szállnia.

Csengey Balázs egy nemrég megjelent esszéjében többek között ezt írja apja szellemi örökségéről: „Csengey Dénes félbeszakadt, torzóban maradt pályájának beteljesítésére nincs lehetőség, de a kiadatlan írások publikálásával, megismertetésével legalább tehetünk egy lépést, hogy teljesebb, átfogóbb képet kaphassunk fájdalmasan rövid írói munkásságáról, illetve hogy a róla emlékeinkben fennmaradt, harminc éve halványuló képek kontúrajait újra meghúzzuk, megerősítsük.”

A Pannon Tükör fontos feladatának tekinti, hogy ebből a munkából részt vállaljon.

/NKJ/

BUDAHÁZI TIBOR: Három alak – 2015

Molnár Krisztina Rita

Világító ablakok, papírpaletták

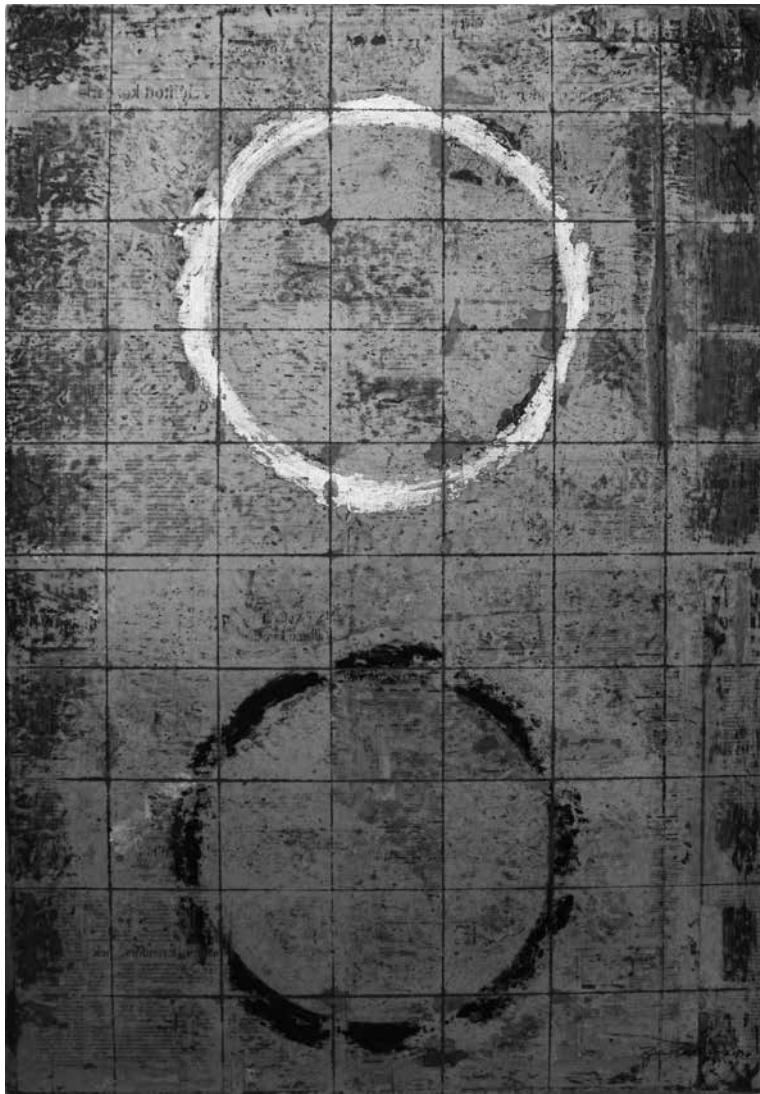
Függöny szerettem volna lenni, és pontosan emlékszem a pillanatra. Bámulom a piskótasárga, csipkerácsos függönyt, hullámosra húzva lóg az ablak előtt, a konvektor fölött. Időutazás az ingerszegény lakberendezésű, puritán hetvenes évek elejére. Akkora vagyok, hogy még antropomorfizálok a tárgyakat, és akkora, hogy föl kell nézmem vágyakozásom tárgyára, mert nem érem még fel. Csak azt, hogy a függöny perspektívája jobb, mint az enyém. Kifelé és befelé egyszerre lát. Ámulom, aki tudja, mi van kint és mi bent.

Az egykori vágyat egy színes ablak, a mögüle fénylő, egyszerű burájú lámpa látványa idézte fel a korán sötétedő délutánon. November elején kezdődött, hogy az esték jórészebe kötelességtudóan beiktattam a sétát. Bolyongtam az ismeretlen, máshonnan mégis ismerős kertváros sötétjében a néptelen utcákon, legtöbbször céltalanul. Csak egyszer indultam erős szándékkal, határozott léptekkel a városka templomtere felé. A biztonság kedvéért a GPS-be is beütöttem, el ne tévedjek. Nem találtam elsőre, tengerem, fordította automatikusan a fordító, szépnek találtam, bár nem értettem, hogy jön ide, az Ardennek lábaihoz a tenger, vékony folyók csordogálnak erre. Aztán leesett. Mamer, az tengerem, és nem bántam a gép tévedését, könnyed képzettársítással illőnek tűnt az aznapi úticélhoz. A templomtér éppolyan üres volt, mint a mellékutcák vagy a főút. Az ablakokban napról napra szaporodtak az adventi fények, az égősorok, a fénykoszorúk, a világító angyalok. Fényszennyezés. Az ijesztő oximoront nem lehet elhessegetni. A templomtérrel hamarosan kiderült, hogy mégsem egészen üres. Egy darusautó darujának fészkeből két férfi próbálta ki a tengerem temploma előtt álló karácsonyfára éppen felszerelt égősort. Öröm tört rám, leültem egy padra az üres téren, lestem a képeslapra illő látványt.

Aznap azonban, amikor a kazettás ablak megállított, nem sétálni indultam, igyekeztem, hogy valamilyen online értekezletre hazaérjek idejében. Sietve gyalogoltam az errefelé szinte mindig permetező esőben, amikor megláttam a színes üvegkazetták mögül csalogató lámpafényt. Minden bentről sugárzó fény csalogató, semmi újság. Ismerős délibáb. Működik. Hányszor zötyögtem hazafelé a hatos villamoson a körút kivilágított ablakait bámulva? Minden ablak mögött otthon, meleg, konyha, tűzhely, család. A villamosablakból nézve az összes bérház kész adventi kalendárium. Csak ki kellene nyitni az ablakot, és máris láthatnánk közelről egy boldog családot. Vacsora készül, apa mosdik, anya főz. De idáig, valóságemememig el sem jut az ember gondolatban. Csak a vágy, a fény vonzza a lelket, a molylepkét. Lenyűgöz ez a fáradhatatlan vágyakozás. Ki ne érezte volna? Hiába minden tudásunk a boldogtalanokról, az ablakok mögé töretlenül meghitt otthont képzelünk. Most átgondolom. Tényleg? Sose gondoltam, hogy az ablak mögött épp ők egymást? Némán vagy üvöltözve? Hogy épp most lép félre valaki, most árul el valakit a másik? Hogy most szedik le a gyerek fejét, mert ellopta a nagyanyja dugipénzét? Hogy valaki, aki arra esküdött, hogy a másikkal egészségében és betegségében, boldog és boldogtalan állapotában holtomiglan, holtáiglan megelégszik, épp most hörgi abba a másik archa, hogy tűnjön el, mert semmire, de az égadta világon semmire nem jó? Vagy ellenkezőleg. Gondoltam az ablaktáblák mögötti csöndre? A némán ücsörgőkre? Akik rojtosra babrálják a terítő szélét a szorongató magánytól? A zugivókra, a zugevőkre, a zugbabújókra? A nejlonzacskóban szárazkenyeret gyűjtögető galambetetőkre? Nem, vallom be szégyenkezve. Nem gondoltam. Nem jutottak ablakbámulászás közben eszembe sem ők, sem a többiek, akik másképp, mind a maguk módján boldogtalanok. A kivilágított ablakok mögé notóriusan és ostobán hívogató békességet hiszek. Nem mentség erre az sem, hogy egy ablak és egy villany – mégiscsak otthon – tulajdonosának lenni valamiféle alapöröm. Hogy másokat ablakok mögött derűben elképzelni nem csak az én vétkem, bizonyítja az ablak gazdag

jelenléte a festészetben és a fotóművészetben a magasművészettől a popularizált hordozókig. A képeslapok, naptárak, poszterek egyik kedvenc témája is. Az agyonhasznált jelképet mégsem radírozhatjuk le minden jelentésmezejével együtt a szimbólumtérképről. Azon kívül van egy csomó szép ablak. Függetlenül vagy függöny nélkül, spalettával vagy virágládával, ablakdíszsel és ablakba állított hívogató lámpával. A fényhez való vonzódásunk, a fényhez kapcsolt egyszerű és együgyű jószágképzetünk, hogy azt hisszük – talán kívánjuk is –, hogy azok, akik ott élnek az ablak mögött, legyenek jól, olvasgassanak egy nagy fotel mélyén vagy süssenek bundáskenyeret, esetleg sakkozzanak, mégiscsak azt jelenti, hogy van bennünk jóra való képesség. Tökéletlen jószág. A függönységhez – csak a gyerekkor tisztánlátása sose múljon el –, kint is lenni, bent is lenni tehát, a vágyakozásnál több kell. Látni az ablakok mögött az ablakok mögé rejtett életet, mégis úgy tekinteni az ablakokra, mint az adventi kalendáriumok papírspalettái mögül előbukkanó látványra. Ajándékként fogadni mindegyik történetet, ami előbukkan. Nem rettenni, nem undorodni, nem elszörnyedni. Nézni egyformán mindegyik ablakot.

BUDAHÁZI TIBOR: jel – 2020

András László

Húsvéti megértés

“Ha tehát áldozatodat a templomba az oltárhoz viszed, és hirtelen eszedbe jut valaki, akinek panasza lehet ellened, hagyd ott az áldozatod az oltárnál. Menj és békülj ki azzal az emberrel. Aztán gyere és ajánld fel áldozatodat.” Máté 5,23-24

Amit tettem, megtettem. Jól, rosszul. De nem lehet egy egész életen át rabszíjra fűzni valakit hibákért. Akkor sem, ha ezeket a hibákat bűnnek nevezzük. De éppen azokkal esik meg ez, akik megbánják, amit tettek. És vezekelni akarnak érte. Akik viszont nem látják be, azok a (hibáikra) bűneikre, azok igazolására építik az egész praxisukat. Aminek lényege, hogy másokat kényszerítenek vezeklésre. És mivel nincs ember bűn nélkül, azt hiszem, vagy vezeklünk, vagy másokat kényszerítünk erre magunk helyett. De hogy lehet ebből kikeveredni?

Keressünk valakit, aki elkövetett ellenünk valamit, és vezekel érte. Ha rosszabbul állunk, akkor olyan valakit, aki ellen mi követtünk el valamit, és mégis ő vezekel. Akit mi kényszerítünk úgy, hogy eddig akár észre sem vettük. Vegyük észre ezt, és ha észrevettük, oldozzuk föl. Bocsássunk meg neki. Aztán oldozzuk föl magunkat is. Mert nem mehetünk oda mindenkihez egyenként, aki ellen vétkeztünk, mert akkor hátralévő életünk azzal telne, hogy ki-be rohangálunk a templomba – ja, még ő is...

Ne akarjuk a feloldozást másra bízni, papra, spirituális vezetőre, Istenre, ilyesmi. Ez személyes ügy. Ez a megbocsátás is: ne vezekelj tovább! Ez a művelet. Ebből az is kiderül, hogy megbocsátani csak annak lehet, aki vezekel. Ezen a műveleten keresztül vezet oda az út, hogy magunknak is megbocsássunk.

Ha azonban azt vesszük észre, hogy olyasmért vezeklünk, amit noha ellenünk követtek el, mégis az elkövető kényszerít minket vezeklésre, egyszerűen csak hagyjunk fel ezzel. Ez esetben a megbocsátás értelmetlen. Mert megbocsátani csak annak lehet, aki vezekel, és ebben az esetben mi magunk vagyunk azok. Mert sokkal többször vesszük magunkra más bűnét, mint azt gondolnánk. Akinek volt gyerekkora, apja, anyja, az tudja ezt. Mert a legtöbbször a gyerekkor túlélés-módszertanából következik mindez. Ami alkalmas arra, hogy túléljük a gyerekkorunkat, nem biztos, hogy felnőni, felnőttként létezni is segít.

Jézus persze valóban elveszi a világ bűneit. De csak azokét, akik vezekelnek, azokét, akik hajlandók felhagyni a vezekléssel, és odaadni neki. Ezért beszél olyan sokat a haragról és a megbocsátásról. Mert az egész egy hosszú lánc az idők kezdetétől fogva, valóban. Távolabbról átkozott lánc, testközelből ördögi kör. Azért jött, hogy megszakítsa ezt a láncot, megbontsa ezt a kört. Mert valahol el kell kezdeni.

De ez nem valami képletes dolog a mennyben vagy másutt, hanem nagyon is konkrét, itt és most. Ha nem az lenne, nem jött volna konkrét személyként. Nekünk is konkrétan kell cselekednünk. Hogy hiszünk-e benne, csak annyiban számít, hogy ez a hit segít-e a konkrét művelet megtételében. Segít-e éreznünk, amit kell, segít-e megtennünk, ami szükséges: felhagynunk értelmetlen vezeklésekkel. De például a gravitációban sem szükséges hinnünk ahhoz, hogy működjön.

Szeifert Natália

Ennyi fantáziám nincs

Azzal lenne jó kezdeni, hogy nem tudom, mióta kísér(t), de sajnos tudom. Jobb lenne, ha nem tudnám, a kezdet beleveszne abba a sokat emlegetett végtelenbe, ahol minden kezdődik. Nekem legalábbis jobban tetszene, és jobban is illene a jelenség lényegéhez – ha van neki.

(Nem tudom, van-e. Honnan tudom, hogy akkor kezdődött, amikor észrevettem? Sehonnan. Nem tudom. Miért is mondom most ezt el? Kinek? Hogyan? Minden mondat legalább három kérdést hoz magával, és minden kérdés legalább három további kérdést, hét kérdés múlva kéte-zernél is több kérdésünk lesz, van, mintha arra lennének kárhóztatva, hogy rekonstruálni próbáljuk a végeérhetetlent. És minden mondatnál, amely után nem tesszük fel a következő kérdést, nem tartunk a kétségeinkkel, ott kudarcot vallunk, és tudunk róla. Aztán ezzel a kudarcral menjünk tovább, és tegyünk úgy, mintha tudnánk hova.* A kérdőjelekkel csínjában bánunk. Pedig ott kéne állniuk minden mondat után. Ott? Kéne? Stb.)

Szóval, egy szürke nap volt. Esett. Ezért is sajnálom, hogy emlékszem, egy szürke nap ősszel, amikor a tompán beszírt az ég semmit nem ígér, igazán közhelyes. Egy nap, amelyen nem számítás semmire. Mindig ott van persze a lehetőség, hogy átszínezzem. Szívesen tenném, de utálnám. Szívesen utálnám, ha átszínezném ezt a napot, amikor ülök a villamoson (hol ülnék? a lakáson kívül töltött időm nagy részét villamoson ülve, állva töltöm, én örökké egy Tatra T5C5K2 utasa vagyok, aki alig várja, hogy leszálljon, de ez sem igaz). Nem színezem át, talán nincs is jelentősége. Éppen ezért megtehetném. Nem. Azért nem színezhetem át, nem süthet a nap, mert akkor megváltoznak a fényviszonyok. Akkor nincsenek esernyőkről és hajtókákról csendben foltokká növekvő vízcseppek a padlón. Napfényben sokkal határozottabban válnak el a látótér közeli és távoli objektumai, könnyebb fókuszálni. Az egységesen zselés időben mind valószínűtlenebbek vagyunk. De nem valószínűtlenebbek.

Műtét után volt. A hasamon egy nagyobb és két kisebb kötés, bizonytalanul tartom magam. Ülve is egyensúlyozok, hogy sokadszor megtépázott hasfalamban még támasztékul szolgáljon. Néha kicsit belenyilall. Az egész el fog múlni, egyszer olyan lesz, mintha mi sem történt volna, tudom, ebben van tapasztalatom. A kötés fölöslegesen vastag, ha kihúzom magam, egyszerre húz a ragtapasz és valami belül. Mintha belül is ragtapasszal erősítettek volna össze. De nem ki-, hanem inkább összehúzom magam, lehetőleg ne vegyenek észre, ne mondja félhangosan valamelyik utas mindjárt, hogy még csak át se adom. A hely a villamoson, az egy külön ügy, ebbe most nem. Most ebbe sem megyek bele. Akkor még úgy nézek ki, hogy számíthatok rá, hogy megszólhatnak, felszólítanak, leteremtenek stb., amiatt, hogy nem adom át. Fiatalnak nézek ki, na. Ez a relativitás-gyakorlat: amikor kicsit örülsz, ha lebasznak. Naná, hogy ez is az idővel, meg annak a múltásával és látható vagy láthatatlanságával függ össze. Ülök nyomorultul, kifelé igyekszem nézni. A víz belül is folyik az ablakon, beszívárog valahol a fekete tömítés mellett.

Akkor látom meg a szemem sarkából az embert. Hirtelen, ahogy felismerni vélsz valakit, talán az ismerősöd, még nem jut eszedbe, hogy ki az, de mivel egészen valószínűtlen, hogy éppen itt, éppen most fussatok össze, igyekszel mielőbb üdvözölni. Ott áll a villamos ajtajában, az ablakban tükröződik. Felé fordulok, még mindig nem tudom, ki ez. Idősebb úr, talán öregnek is mondhatnám, kifelé néz ő is, mintha mosolyogna, esetleg meg is próbálom átadni neki a helyem mindjárt, csak hogy nincs ott. Az ujjam vége hideg, elképzelem, ahogy ez a hideg vet bennem egy kacskaringót és ilyen képeket küld az agyamba. Ismét kifelé nézek. Most nem látom a tükröződését, jó páran leszállnak a megállóban, főleg öregek, a nagy, lapos tömböt nézem, orvosi rendelőtintézet, remek, hogy nekem nincs itt semmi dolgom, legyen úgy, hogy mostantól soha nem is lesz, erre gondolok, amikor megint ott van. Nem tükröződés, semmi közvetítőanyag, ott van a szemem sarkában. Világos a haja, egészen fehér. Középmagas, enyhén görbedt. Barna kabátja kissé lóg rajta, és valami fekete, talán egy sál a nyakában. Fordulok felé. Most úgy

emlékszem, meg sem lepett, hogy nincs ott. De ez nem lehet igaz, nem vagyok közömbös saját kétségbeeséseim iránt. Lehet, hogy kis ijedség. De inkább tehetetlenség. Azt akarom valahogy tudtára adni, hogy tudom, hogy itt vagy, és nem tudom, hogyan tehetném meg. Ennyi fantáziám sincs. Újra az ablak. Még hátravan három megálló. A szemem sarkából látom, hogy kapaszkodik a rúd, amelyen a leszállásjelző van. A keze barna, a bütykeit felismerem valahonnan – őt nem. A periférikus látásom nem lehet elegendő ehhez, mégis látom, hogy mosolyog. Olyan esetleges mosoly, hogy rajtam kívül senki nem venné észre. Nem bolondultam meg, tudom, hogy rajtam kívül senki nem látja egyáltalán.

Azóta látom még néhányszor. Sohasem szemtől szemben, és nem tudom, miért akkor, miért ott. Nem tudom, ő lát-e engem, de az az érzésem, hogy tudja, hogy ott vagyok.

Nem ismerem. Nem kérdés számomra, hogy valóságos. Ugyanannyira, mint én. Csak mintha én jobban jelen lennék. Mintha én jobban jelen lennék? Talán arról van szó, hogy a valóságosságunk állandó az összes létező világegyetem téridejének összes létező pontján, csak a valószínűségünk nem. Csak a valószínűségünk nem?

*A végeredmény nagyjából a kudarcok ritmusán múlik. A ritmus a mi menedékünk.

BUDAHÁZI TIBOR: Szatmári műterem – 1975

Igazán mehetnél te is a henteshez néha, ha már olyan különleges a gusztusod, hogy még azt is megmondod, konkrétan melyik sonkából hozzak neked, bosszankodott papa, és lerakta a kis darab sonkát az asztalra, én pedig felemeltem a húst, megszagoltam, majd vágtam belőle egy vékony szeletet. Becsuktam a szemem, ráharaptam a sonkára, papa pedig tovább bosszankodott, hogy ha már ennyire ízlik, hát tenned is kellene érte, nem csak várni, hogy az öreg az asztalra rakja. Mit gondolsz, az őskorban az aggastyánok jártak vadászni? Ilyenkor csak nem mondhatom, hogy igazából nem is merek bemenni a hentesüzletbe, mert amilyen pancser vagyok, az első szavammal lebuktatnám magam a hentes előtt, hogy esténként a dombról nézem papa távcsövével, hogyan tornázik a lánya az üzletben sötétedés után. Papa egyik nap korán keltett, rám parancsolt, hogy ideje férfinak lennem, ma én megyek a henteshez, én pedig tudtam, felesleges vitatkozni papával, de azt is tudtam, nem fogok bemenni a húsboltba. Az üzlet előtt többen várakoztak, láthatóan presztízs volt elsőnek lenni. A hentes a virslifazék fölé hajolt, mintha reggeli arcgőzölését végezné, majd elégedetten csettintett kettőt a virslifogó csipesszel, mire beléptek a vendégek a húsboltba. Az ajtót nyitva hagyták, így nem csak láttam, hallottam is mindent. Az összes férfi virslit kért, és az első harapások után kérdezték, mi a titka ezeknek a virsliknek, és hentesünk erre azt felelte, hogy a húst még azelőtt kell beletölteni a bélbe, hogy az utolsó lélekmócsing is kiszállna a rostok közül, és a férfiak úgy kiáltottak fel az első harapások után, mintha a disznólélek még valami utolsó titkot akarna elárulni, mielőtt emberhússá lesz. Én meg nyeltem egy nagyot, mert mi van, ha ezzel nem a friss vágásra utal, hanem arra, hogy juhbélbe tölti azt, aki szemet vet a lányára. Bemész, vagy csak báméskodsz, kérdezte egy női hang. Megfordultam. A falu új lakója, Amál néni állt mögöttem. Tessék bemenni, én csak úgy várok, válaszoltam. Érdekes szokás, mondta, majd belépett a henteshez. Mit keres itt ilyen korán, amikor még minden asszony alszik, kérdezték a férfiak, mire azt válaszolta, hogy a napfelkelte színeit, és ízeit keresi, és a hentes vidáman felkiáltott, hogy akkor a legjobb helyen jár, és szavainak hangsúlyt rajzolva húzta végig ujjait a mindenféle sült, főtt, és füstölt húsok fölött, akár karmester vezényli zenekarát. A néni pár másodpercnyi hezitálás után egy emberes szál sült kolbászt kért mustárral, és egy ökölnyi főtt csülköt ecetes tormával, cseresznyepaprikával, hozzá két szelet kenyeret. És aztán kése van-e? -kérdezte a hentes. Úrihölgy a konyhán és a baromfiudvaron kívül nem jár késsel, válaszolt a néni. A hentes a pult alól elővette hatalmas kését. Rálehelt, és végig húzta a pengén papírtörölt, majd átnyújtotta a kést pult fölé. A néni mosolyogva megköszönte, és nekikezdett a falatozásnak. Egyszer a kolbászból vágott egy falatot, belemártotta a mustárba, majd tormából húzott szemöldököt a hústra, közben hersent a cseresznyepaprika is, a férfiak meg tátott szájjal bámulták az asszonyt. Miután Amál néni az utolsó falat csülköt is lenyelte, körbenézett a férfiakon, akik körbeállták a nénit, és kérdezték, hogy honnan jött, mivel foglalkozik tulajdonképpen. Az mindegy honnan jöttem, a lényeg, hogy hová tartok, amúgy meg festek, válaszolta, majd végigmérte a falakat és azzal folytatta, hogy igazán megérdemelnék ezek a kopár falak, hogy egy kis színt vigyen rájuk valaki, mire a hentes elnevette magát, hogy nem régen festettünk ki, de ha ekkora a szája, akkor bizonyítson, jöjjön vissza zárás után, kap egy éjszakát. Ha tróger munka lesz, akkor legfeljebb újramázoljuk, nevettek össze a férfiak. A hentes kezét rázott a néniel, mire az egyik férfi felharsant, hogy ezt meg kell örökíteni, és lekapott a kampóról egy oldal füstölt szalonnát, és úgy nyomkodta a kiálló porcot, akár egy fényképezőgépet, fittyet hányva arra, hogy a szalonna csak az érfalon exponál.

Este elhelyezkedtem a dombon a távcsöveimmel, vártam a fejleményeket. Kis idő elteltével meg is érkezett a néni. Egy talicskában tolta a felszerelését, volt abban mindenféle ecset és festék. A hentes kinyitotta az ajtót, segített az öregasszonynak betolni a talicskát az üzlettérbe, és amíg az előkészült a munkához, a hentes kiporciózott egy jó adag kolbászt, hurkát, mellé többféle sava-

nyúságot, és egy üveg vörösbort is bontott. Amál néni bólított és mintegy elhessegette a hentes, miközben mondott neki valamit, a férfi pedig úgy meglepődött, hogy szó nélkül távozott is húsboltjából a hátsó ajtón, ami a házukba vezethetett, de előtte kulcsra zárta az üzlet ajtaját. Amál néni nem nyúlt a húshoz, ám a vörösbort meghúzta és elkezdte a munkát. Felállt a létrára, de nem csak úgy mázolta a falakat, hanem elkezdte megfesteni az üzlet legszebb húsait, mikor is nyílt az ajtó, amin a hentes távozott. Amál néni mérgesen abbahagyta a munkát, és lenézett a létráról. Láthatóan meglepődött, hogy egy fiatal lány lépett be az üzlettérbe. Lidi mondott valamit, talán azt, hogy ne is törődjön a jelenlétével, mert Amál néni folytatta a munkát, a lány pedig elkezdte az esti tornáját. A néni is felismerhette, hogy a hentes lányáé a legszebb comb az üzletben, mert hátra- hátrapillantott. Egyszer csak láttam, hogy az öreglány Lidi combját kezdi festeni a falra, és annyira tökéletes volt a hasonlóság, hogy már nem is a tornagyakorlatok alatt feszülő lábakat, hanem a készülő festményt néztem. Amikor végzett Lidi a tornával, Amál néni megmutatta a festményt a lánynak, aki elmosolyodott. Bizonyára imponált neki, hogy valaki ekképpen örökíti meg formáit, de aztán hirtelen el is komorodott. Lesütött szemmel mondott valamit a néninek, aki felemelte az ecsetet, és olyan ihletetten kezdett festeni, mintha élete fő művén dolgozna, és kezei alatt hamarosan egy formás sonkává vált az embercomb, és amikor készen lett vele, Lidi elégedetten bólított, majd sietve távozott az üzletből. Amál néni festett még a falra néhány sonkát, kolbászt, szalonnát, majd amikor végzett, megitta a maradék bort, megette a kiporciózott húsokat, és felkopogott a hentesnek, aki pár perc múlva meg is érkezett, és tátva maradt a szája a festmény láttán. Elmosolyodott és egyenként vette szemügyre a kompozíció darabjait, egy sonkánál hosszabban is elidőzött és felsóhajtott, bárcsak lenne ilyen szép darab a kínálatomban, lehetne a cégér is akár, majd végig nézte a többi képet is, a legvégén elégedetten bólított, kezét fogott Amál nénival, és kiengedte az üzletből. Amikor tiszta lett a levegő, lementem a dombról, és a hentesüzlet előtt éjszakáztam, nehogy valaki is megelőzzön a nyitásnál, mert az első akartam lenni, aki belép az üzletbe, látni akartam testközelből is a festményt. Hát te mit keresel itt, ébresztett a hentes, én pedig válaszoltam, hogy papa küldött némi húsert, ő meg erre, hogy gyere be, kicsit később nyitok, de volt itt egy kis felújítás, kíváncsi vagyok a véleményedre, meg segíthetnél takarítani. Ő itt a lányom, Lidi, ő is lejött megnézni nyitás előtt a nagy művet, mondta a hentes, és én zavaromban csak intettem Lidi felé, miközben próbáltam nem a combjaira nézni, mert éreztem magamon a hentes tekintetét, nem lenne jó ilyen fiatalon virsliben végezni. Néztem a képeket, és az elismerő hümmögésen és bólogatáson kívül nem csináltam mást, nehogy elszóljam magam. Zavarban voltam, mert éreztem, hogy amikor nem a hentes, akkor Lidi néz engem, és ennek ellenére sem tudtam levenni a szemem arról a sonkáról, amit Lidi combjaiból festett Amál néni. Szerinted is ez a legszebb? – kérdezte a hentes, mire én bólítottam, és akaratlanul megszólaltam: Azonnal kérném az egészset! Lidi elmosolyodott és lopva kacsintott, mint aki tudta, hogy mindent láttam. Ebből nem tudok adni, de van még ebből a finom sonkából, mondta a hentes, és kezébe vette azt a szép darabot, amiből mindig hozatok papával, na nem a füstölés, hanem a só miatt, mert a távcsővel látom, ahogyan torna közben az izzadság Lidi homlokáról rácsppen a húsrá.

Pelesz Alexandra

Tollak

Egy fekete, egy fehér.

Egy fekete, egy fehér.

A tollak puha kupacokban heverték az angyal lába előtt.

Egy fehér – jó vagyok. Egy fekete – rossz vagyok.

Lehet egy angyal egyáltalán rossz? És ha igen, ki szerint az?

Eszébe jutott egy kisfiú, akit az ünnepekkor látott. Sírva kiabálta az asztalnál, hogy nem szeretne enni a mákos bejgliből, mert az rossz! A szülei pedig értetlenül hallgatták, próbálták megérteni, de képtelen voltak rá, hiszen a mákos bejgli jó!

Egy fekete, egy fehér.

A toll-halmok egyre magasabbak lettek, az angyal szárnyai pedig egyre csupaszabbak. Már látszott a fehér, nem evilági bőr. Tudta, hogy képtelen lesz addig újra repülni, míg a tollai vissza nem nőnek, már ha egyáltalán visszanohetnek az angyaltollak. Hiszen ezt még soha, senki nem próbálta ki korábban. De neki ezt muszáj volt tudnia.

Mert csak neki voltak fekete-fehér szárnyai.

Csak ő nem tudta magáról eldönteni, jó-e, vagy rossz.

Felsejlett előtte két édesanya képe, akiket egy kávézóban hallgatott végig. Az egyikük hosszasan magyarázta, hogy ő mindent megenged a kamaszgyerekének, hagyja, hogy kipróbálja a cigarettát, megkínálja sörrel, és normális keretek között elengedi szórakozni a barátaival. Hogy tapasztaljon. Hogy a saját bőrén tapasztaljon, a saját szemével lásson, és ezeket a tapasztalatokat megbeszélhesse vele, az édesanyjával. A másikuk döbbenet hallgatta, és válaszként annyit mondott: rossz anya vagy. És jó anya vagyok, mert én óvom a gyermekemet.

Egy fekete, egy fehér.

A tollkupacokba néha belekapott a szél, ilyenkor úgy tűnt, mintha egy óriási álmofogó táncolt volna az angyal körül. A szárnyai már nem hasonlítottak egy angyal szárnyaira, inkább egy csupasz denevérére. Nem volt szép látvány. Visszataszító volt. Ha bárki meglátta volna, a megtestesült ördögöt látta volna benne, úgy festett, mint akinek hatalmas karmok nőttek ki a hátából. Az angyal ijesztő volt.

Mielőtt hátranyúlt, hogy az utolsó, mindent eldöntő tollat is kihúzza a szárnyából, eszébe jutott a két orvos, aki az ügyeletben az eutanáziáról vitázott.

– Nincs jogunk kioltani senki életét! Nem vagyunk mi Istenek! Az eutanázia elfogadhatatlan és rossz!

– Öt hónapja nézem a saját gyermekemet, aki a fájdalomtól eltorzult arccal fetreng egy kórházi ágyban, és tudom, TUDOM, hogy soha nem fog meggyógyulni! Bár azt mondanák az emberek, hogy az eutanázia jó!

Hangjuk visszhangot vert a kórház fehérre meszelt falai között.

Nehezen engedett a bőr, reccsenve szakadt ki belőle az utolsó toll.

Jó, vagy rossz?

Az angyal ott állt, megcsonkítva, körülötte táncolt a fekete-fehér álmofogó, ujjai között egy szürke toll pihent.

Kardos Ferenc

kortalan

Most is pontosan ugyanolyan vagyok
mint voltam, ki látta, hallotta egykor.
Csak süketebb, vakabb, erőtlenebb.
Rámködösödik, körülzsong a kor.
Millió szembogár, ezernyi éneklő, jajgató ajk,
minden zeng, de semmi sem hív, hajt,

szívem börtönében az Isten is szenved...

Attilának*

Hidegen fújnak a szelek
Talán téged is siratnak.

Nevető tócsák ölébe
csöppenő kaján mosolyod
apró hullámverése
majd eláll, talán holnap -
de ma tábláid is
könnyezik istenük.

Felismerem már
ellenvetéseid
és bátorításaid árnyát,
türelmetlen türelmed,
mind kitapasztalva
akár a gazda a földet,
megméri az embert.

S hiába könnyű, nem szidod,
hiába nehéz, nem dicséred.
Csak hagyod: hadd rakosgassa
maga mellé súlygondolataidat.
Hátha nyom a latba...

S közben belekeveredik
egy-egy foszló mondatvég
a keserédes seritalba.

Valahol most is létezel,
tudom, s hiszem, nem egyedül.
Újabb kedvtelésed tán
– párezer évre –
megörökíteni a Földet
egy Plútóra kiakasztott,

szigorúan fogalmazott táblán,
mire - ha arra jár -,
üstökös, nap, kósza foton,
rákacsint, s kedvet kapva
végigtábláz a Tejúton.

Harmatnyi rész pedig, ha marad,
szájszögletben mosolydarab,
eltesszük, hogy megidézhesünk
ha van rá alkalom.

Hidegen fájnak a szelek
Talán téged is siratnak.
Valahogy megleszünk...

*Tarnóczky Attila lokálpatrióta tanár, polihisztor 2020 októberében hunyt el. A korábbi fizikatanár, sziklakertész, sakkozó, országgyűlési képviselő, várospolitikus, népzene- és Oláh Ibolya-rajongó, nyugdíjas éveit annak szentelte, hogy Nagykanizsa várostörténeti jelentőségű épületein megörökítse – tömör feliratú táblákon, kisebb-nagyobb makettekben – a város 1945 előtti életének egy-egy mozzanatát. Kik lakták, mivel foglalkoztak e házakban annak idején, hogyan alakult át az épület. Emellett összeállított erről egy hatalmas adatbázist is (holmi.nagykar.hu). Az irodalmat is kedvelte, elsősorban valahai tanártársaival (mindannyian a Mező Ferenc Gimnáziumban tanítottak nyugdíjazásukig), Pék Pállal (a Pannon Tükör alapító főszerkesztőjével) és Takács Lászlóval ápolt bensőséges viszonyt.

S volt egy szabad szellemű, sok nézetet képviselő, de ütköztetni tudó baráti körünk is Kanizsán, amolyan 21. századi polgári szalon, hol a csevegések, viták közt megtermett néhány újabb alkotás is. Ezt a hagyományt, immár Tarnóczky Körként, ma is folytatjuk. Tarnócky Attilával éppen táblaavatásra készültünk (az ő szövegével) a kanizsai Piarista Gimnázium falára, amikor elszóltotta őt az Úr az égi házak feltérképezésére. Végül a táblaavató egyben róla szóló megemlékezésé is alakult. Czupi Gyula (könyvtáros, könyvkiadó, aki szintén szerkesztette valamikor a Pannon Tükört) mesélt róla, s e vers ekkor el is hangzott egy másik baráti körben, Horváth István (Radnóti-díjas) tolmácsolásában.

Fa Ede

Teremtés

a Teremtő megalkotta
időtlen idők alatt
tévedve ráhibázva meg
isteni ötletességgel
– a teremtmények öröme és kínja közt –
az Embert

hogyan az
MAGÁRÓL VÉVE A MINTÁT
megformálja önmagának
az Ő (sokféle) KÉPMÁSÁT
földi és földöntúli történeteit

*

köszönet az ősi félelemnek
hogyan Ő:
„Rex tremendaé maestatis”
királya a remegtető félelemnek
egyre nagyobb és ragyogóbb
istenné nőtt bennünk

*

magasztalnom kell
a *HASONLATOKON ÉS JELKÉPEKEN TÚLIT*:

nyomorúságos szövegeimet
égetve a képzelt füstölőben
áldozatként lóbálom előtte

*

Őt imádja
minden gyarló bizonytalanságom
és összes örült leleményem
leborul előtte:

még akkor is
HA SOSEM SZABADÍT MEG MINKET
(a minden korban
más maskarát öltő)
ördögtől lidérctől sárkánytól boszorkánytól
jövőfaló profittébolyoktól
ámítástól becsapástól
a hatalmaskodók
napláng-fegyverétől:

mert titkok fátyla rejti
azt is hogy
MIÉRT NEM...

Riersch Zoltán

Hiányzó töredékek

Hányszor szerettem volna
szólni, édesapám, de te
máshol vallattad az életed.
Hiába szólított reggelente
imára a harang, hiába a
fecskék repte, a rigók füttye,
én nagyanyám mosolyára
és hiányodra ébredtem,
napról napra, évről évre.

Öcsém s húgom kíváncsin
vonta percről percre kérdőre
a miért nem vagy itt-et.
Anyánk is odébb lelte
kesernyés jobbulását.
A mostoha gyermekkor
mostoha pillanatai
napfényes, csilingelő,
mamamosolyban ringatóztak.

És az évek szárnyaikra vették
a meg nem történteket, oda
a gyermekkor, oda a mama is.
Maradt a már felhőkön túlra
költözött, sápadtszürke arcú
apa és anyacsillagok hiánya.

Mellemen térdepel az egyedül vagyok

Sűrű cigaretta füst, fuldokló félhomály.
Pislákoló gyertyaláng egy kopott lábú asztalon.
Mellemen térdepel az egyedül vagyok.
Mára kósza emlék a voltunk egymásnak.
Már alig emlékszem reszkető kezedre.

Arcod fürkésző titkai is tovatűntek az enyészetben.
Öt évtized múló emlékét ötven lepel rejti el.
Mellemen térdepel emléke a hosszú forró vágynak,
bíbor hajnaloknak, forró csillagos éjszakáknak.
Szenvedély öleléseink forró rejtelseinek.

Azt hiszem, most lett igazán vége.
Őszi esőben, tavaszi szélben egyedül járom a keskeny utat.
Rég nem találok kedves kócos fejed nyomát
reggelente gyűrött párnámon. Odakinn olvad a hó.
Bágyadtan erőlködi az aranyló sugarú Nap.
A kicsi öreg ház lyukas eresze tavaszi könnyeit csorgatja.
Vidáman fürdözik benne egy boldog cinke pár.

Emlékeimben a diófa alatt

Egykor együtt öregedtem
a kicsi öreg ház előtti százágú diófával.
Mára csak az emlékeimben ülhetek a vén akácpadon,
talán még most is terád várva az esti csendben.

Te már nem jössz. A kérges törzsűt is rég kivágták.
Lassan az enyémet is száz és ezer szekercsecsapás éri.
Együtt halok, együtt temetnek az emlékeimmal.

Napokig nem gondolok rá. Te is elmész mellettem,
mint az évszakok, a megváltott évek.
Hiába voltál emlék a karjaim között.
Az öreg ház lyukas eresze
vihár után már nem ejt könnyet értünk.

Emlék a voltunk, emlék a csókunk, emlék a vén diófa.
Együtt öregedtek velem
a göcsörtös ágak. A göcsörtös évek. A göcsörtös emlékek.

Varga Zoltán

Csomagolunk

Nem eszünk barackot, vagy epret,
netán narancsot, vagy kekszet.
Nem iszunk üdítőt, vagy alkoholt,
semmi olyat, ami megszokott.

Pusztán olyat, ami fénnel teli,
és a konkurenst telibe veri.
Csomagolást csomagolunk magunkba,
így vesszük a figurát agyafúrtra.

Nem hordunk félcipőt, vagy bakancsot,
minimum valamilyen értékes agancsot.
Nem viselünk nadrágot, se szoknyát,
egész alkatunk termék kiosztás.

Nem hallgatunk zenét, intelmet.
Ujjainkat neveli az internet.
Ezeket nem a mai kor szüli.
A lehetőség, a belső formálja, üti.

Elterülő

Próbálja máshogyan az utat
bevenni az irányt hazafele,
és megszámol minden urat
aki soha nem tart vele.
A kimért föld vele.

És a kimért kabát, hátizsák.
Kilóra adják, kilóra veszik.
Bámulja a saras tátikát.
A tegnapi vihar nyoma majdnem elnyeli.
Görcsös ujjait számolásra kiteszi.

Ez nem elterelő, elterülő hadművelet.
A szemközti domb képe
síksággként ül le mellé. Nem fűszeres.
Ez jut neki, a sokaság széle.
Enyhén rohan. A próbának vége.

Kihűlés

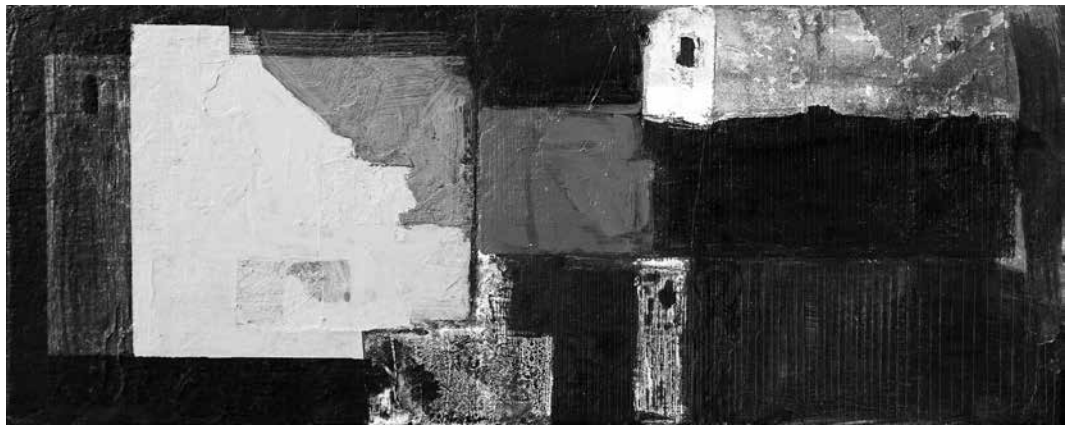
Ajkaidban szótlan vagy,
arcaidban mérhetetlen.
Alulra, felülre nem nézel.
Nem a tested tartatlan.

Annyira kihűlnél szívesen!
Mindegy szerepeket vennél,
és létre - csalna szimbiózisban,
a tér és a fegyelem mívesen.

És ahogy mindened koccan
sebbel-lobbal a párnákkal,
az aktákkal kicsontozva,
felejténél villám gyorsan.

Nem kínálnál megtorlást, alkut.
Ezek hiánya alatt is
vígan fellógnak. És a
kihagyható szobába jutsz.

BUDAHÁZI TIBOR: Fal – 2014

Nagy Imre

Áramszünet

Megtagadta ma tőlem
a fényt a „jó” technika.
Így most gyertyám az őrszem,
csendje lágy, mint halk ima.
Míg ülök itt félszegen
virágzik a képzelet.
A ringó láng részegen
rám kacsint és rám nevet.
Falam csupa árnyjáték,
néma, bolond felvonás,
csupa hűtlen ajándék,
édes, forró látomás,
akik bent a szememben
töltik mind az éjszakát.
Pedig nincs ez így rendben,
sosem voltam hű barát.
Ha az áram megered
eltépem az álmokat,
arany-láncú képzelet,
mint a kötél elszakad.
De még hagyom élni őt,
bús mosollyal a csodát.
Gyertyám rágja az időt,
épp mint én az éjszakát.

Vercz Dávid

ragyogás

Derű vetül az arcára, tiszta ragyogás.
Hát mégis miért hajtja le fejét,
oly búsan és komoran?
A telefon – chatelés, csacsogás –
világítja be arcát, s nem találja helyét,
míg a világ elrohan.

utcaseprő

A kisbolt előtt reggelente, rendezettség, tisztaság,
másutt papír, cigicsikk, és persze minden tiszta sár.
Az utcaseprő kiskocsival, többször söpör, főleg itt,
hálás is a boltos asszony, s kiadja a féldecit.

BUDAHÁZI TIBOR: .Római töredék XI. – 2019

Péntek Imre

Betekintés az ifjúkorba

Mohai V. Lajos: Tintaceruza a sörösládában c. kötetéről

Vannak szokatlan életpályák, indulások a kortárs irodalomban. Van, aki korábbi publikálás nélkül, első kötetével jelentkezik, másoknál hosszás készülődés, nekifutás előzi meg az első könyvet. Mohai V. Lajos is a rendhagyó esetek közé tartozik. Kritikákkal, tanulmányokkal kezdte a kilencvenes években, első prózakötete viszont csak 2010-ban jelent meg *Az emlékezés melankóliája* címmel. Versei még később, 2011-ben láttak napvilágot. (*Hova is lenne az út?*) Igazi bölcsészpálya az övé. A Ménesi úti Eötvös Kollégium nevelte őt, és biztosnak látszott, hogy főiskola vagy egyetem következik a végzés után, de nem így lett. A publicisztika útját választotta, különböző lapok munkatársa, szerkesztője lett. De a szépirodalom sem maradt tétlen, idővel több kötete is megjelent.

Kedvenc témája Kosztolányi lett, akiről számos tanulmányban írt. Ennek java helyet kapott a *Szabadon és kötelezően* című kötetben; egyesek már az újabb monográfiát reklamázták. Prózai munkájának valódi nyitányát mégis *Az emlékezés melankóliája* című kötetben láthatjuk, amely a történetek mondása mellett a program és eszközök tekintetében is sok mindent elárul elképzeléseiről. Ahogy kedvenc detektívregény-írója kitalálta Philip Marlow-ot, a magán-detektívet, úgy Mohai V. Lajos is teremtett egy figurát Raszinnyai Miklós személyében, akire többször, több szituációban hivatkozik. Ezt *Az emlékezés melankóliájában* is megteszi, amikor idézi az ismerős/barát tallinni levelét:

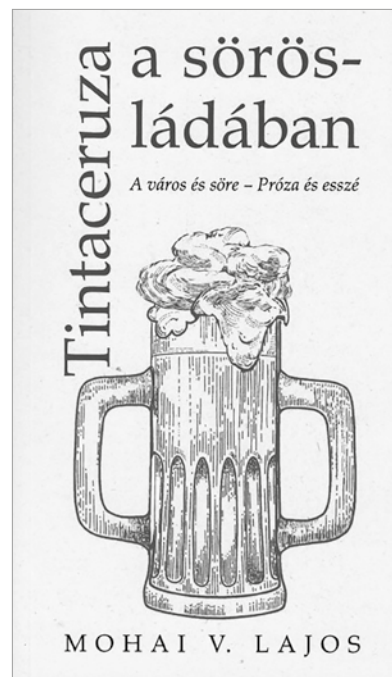
„Írjál szépprózát! Írd meg Kanizsát, de ne siránkozz miatta! Ne bonyolítsd túl! Vállald fel teljes múltadat úgy, ahogy történt...! Egy biztos, megküzdesz majd vele; szunnyadó kétségek csapdát állíthatnak neked, és eltéríthetnek céljaidtól, de ezt ne engedd! Állíts szeretetből – amilyent csak te tudsz – ércnél maradandóbb emléket Nagyanyádnak és az elsüllyedt Kanizsának”.

Ennél szebb biztatást aligha kaphatott volna értő olvasójától, és – aki végigolvassa a *Tintaceruza a sörösládában* című könyvet – az megérti e sorok ihletését, és elfogadja maradéktalan megvalósulását.

De ez még nem elég. Az író maga is fölfedi szándékát, amikor a mű keletkezéstörténetéhez szolgálat adalékokat. „A kanizsai *Hidegház* című készülő nagyprózám az *Emlékezés melankóliája* című prózakötetem folytatása, és több motívumának följejtése, továbbírása. Írói céloom továbbra is, hogy az emlékezést, mint narratív folyamatot, az eltűnt idő pillangóját lepkehálóba fogjam.” És még egy figyelmeztetés, ami a címlapon olvasható: *Próza és esszé*. És ebben a kis kötetben minden összejön: a prózai megvalósítás mellett az esszé is megkapja a magáét, egy kivételes nívóval gazdagítva irodalmunk emlékezetét.

Egyébként is, jobb előre bocsátani: Mohai V. Lajos prózája a kontextusok, asszociációk, metaforák zavarba ejtő szövedékét alkotja; tanulmányaiban esszéisztikus részletek jelennek meg, szépprózájában pedig komoly tanulmányok kapnak helyet. S kedvelt szerzői is állandóan jelen vannak: Kosztolányi, Chandler, Tandori az ő univerzumának állandó csillagai, sőt, csillagrendszerei.

Nos, ilyen előzmények után nézzük a *Tintaceruza a sörösládában* című kötetet! A cím kissé szociografikus, s kétségtelen, van ilyen vonulata is az emlékezésnek. Itt, a műben két dolog fonódik össze: a szerző ifjúkora és a város

története, amely hazánk egyik nevezetes helyi sörös kultúráját ápolta, működtette, valószínűleg meg. Egy sikeres innovációról beszélhetünk, amelyben összekapcsolódott a sör és a város, megszűntethetetlennek vélt tradíciót alkotva.

A mű – mely nem szociográfia, nem ipartörténet – talán memoárnak nevezhető. Szándéka szerint: „Emléket állítani az eltűnt ifjúságnak és a mögénk folyt időnek, amelynek kíméletlensége eltörli a megörökítésre érdemes nyomokat.

A múlt magának követeli az emlékezést.”

Ennek a gondolatnak a jegyében veszi kezdetét az első fejezet. Az író „megállított ideje” alkalmat nyújt az alaposabb vizsgálatra. Például arra a kérdésre keresve a választ: vajon Éden volt-e az az idő? A válasz egyszerű, de tanulságos: „nem volt Éden, de az Éden ígérete marad mindhalálig.”

S itt jön a képbe Hrabal. Jogosan, hisz a *Sörgyári capriccio* alapmű, amely a korabeli szocializmus nyomasztó világáról is hiteles képet rajzolt. S az íróban is felkeltette a kanizsai gyermek- és ifjúkor világát. Ennek részét képezte a találkozás az Arany Tigrisben, ahol sikerült aláíratnia a *Tükrök árulását*. S az is ekkor derült ki, hogy 1905-'06-ban Hasek is itt időzött vendégként Kanizsán, Znojemszky úrnál, a helyi sörgyár tulajdonosánál.

A hatvanas évekbeli város három részből állt: katonaváros, olajváros és a sörváros. Az író bevallja: a sörváros állt legközelebb hozzá, pedig apja nem a sörgyárban dolgozott. A helyi cserekereskedelem alapértéke a sör volt. A neves, országosan ismert sört a Balatoni Világos jelentette. A sörösládákat cipelő munkások megragadták az író emlékeiben, a szeneslovak és a sörösllovak mélabúsan, lehorasztott fejjel húzták a súlyos kocsikat, esőben vagy tűző napon egyaránt. Ez a látvány mélyen beleivódott Mohai ifjúságának képeibe. hogy írja: „A cseresznyefákat is habos lovaknak láttam a kertünkben.”

Az író felidézi a gyár emlékezetének élénk figuráit, akik átszínezték a mindennapokat. A szomszéd gyerekek a mozdonyvezetőkért rajongtak, Mohait a sörösök nyűgözték le.

A gyermek nem tudott betelni a város látványával.

A Sétakert ligetszerű ősparkként terült el, amely szerves része volt a Monarchia városfejlesztési tervezésének. Ebből a pontból, mint

centrumból jól látszottak a Kiskanizsa irányában megbújó majorok, és később itt kapott helyet a pályaudvar is. A fiumei vasút meghozta a fejlődést, s a tér egyre gazdagabb lett a különböző épületekkel, palotákkal. A meghittséget az a kis jelenet igazolja, amely egy sétakerti gyaloglás közben játszódik le: „Nagyanyám átfogta vállamat, amikor megpihentünk az egyik padnál.”

A városfejlődés az 1880-as évektől kezdve mind szédítőbb ütemben zajlott, s ennek az ipari biznisznek lett az egyik meghatározó része a sörgyár. 1892-ben történt az alapítás; a Nagykanizsai Maláta és Serfőzde Rt. ekkor vette meg az első lépéseket. Kezdetben cseh és morva munkások dolgoztak az üzemekben, de idővel a kanizsaiak eltanulták a mesterséget, és a gyár terjeszkedni kezdett: Fiumében, Triesztben, Splitben és Pulában is kapható volt a kanizsai ital. Voltak kedvezőtlenebb időszakok, de 1954-ben az ország új vezetése a sörgyár újraindítása mellett döntött; amellet hogy nem hagyják veszni ezt az ipari tradíciót, amely a háború utáni rendszerváltásig remekül működött. Amikor 1990-ben bezárták a gyárat, sokan elgondolkodtak az újabb rendszerváltás lényegén: Zalaegerszegről eltűnt a kályhagyár, a ruhagyár, Kanizsáról a sörgyár. A hazai sörgyártás kanizsai fellegvárát nem sikerült „átmenteni”. Valami végleg elveszett, a monumentális gyártelep kiürült, a magasba nyúló malátázó tornyok az enyészeté lettek.

Ezt a veszteséget nehéz pótolni.

A tárgyas leírás után életképek következnek, amelyeknek szerves részét képezték a helyi kocsimák is. A Szmolányi-sarok – a hatvanas években Kanizsa központja – a polgárosult épületek sokaságával igazi kisvárosi hangulatot adott.

A helyi fekete üzletek is itt költettek, az orkáncabát és nejlonharisnya kézen-közön forgott, de az ellenőrzés is laza volt, a hatóságok is elnézőek voltak. Feltűnnek a családi viszonyok is: a Só utcai ház, amit megvettek, de ahova nem tudtak az ügyeskedő rokon miatt beköltözni. De az öregapa is tanította az unokát pontosságra; a Vosztok-karóra a szertartásrend része volt; a végén csak mutatni kellett a számlapot a kis Lajosnak.

A sörgyár áthatotta a város életét gyárépületeivel, az iparvágányokkal, s azzal a kétes epizóddal, amely a századforduló táján történt,

amikor Hasek itt élőködött Znojemszky úr, a tulajdonos nyakán, nem is kis ideig. Az utolsó újraindítás után a kék vitorlásokkal a Balatoni Világos lett a város országosan ismert védjegye. A vitorlás-címkét mindenütt ismerték és becsülték. Ahogy Mohai írja: „A sörgyár jelenléte a város minden zugában érződött.”

Ennek egyik megnyilatkozása volt a Vén Diófa, a város ismert kocsmája, amelyet a sörgyárak is törzshelyüknek tekintettek. A kevertekkel fűszerezett korsó sör mindennapi kenyérnek számított, s az üzleti elszámolások sörözés közben folytak. S itt örökítődik meg a nevezetes jelenet, amikor a fuvarlevelek összesítése nem történhetett másként, mint a megnyalt tintacerezával, s a hozzá tartozó sörökkel és kevertekkel. Az írók megragadták ezek az együttlétek, a jóízű hangulatok, amelynek emlékképei későbbi megjelenítésre vártak.

A másik helyiség a Lápi-kocsmá volt, egy igazi zugkocsmá, amelyet a szegényebb népség kedvelt. A rakodók és koczikísérők itt találták meg helyüket, a nehéz rakodások után a sör oltotta a szomjukat, hűtötte le testüket. Az igazi élet itt is este zajlott, amikor az idegenlégiós Fikusz Karcsi feltűnt a zajos társságban. Jellemző volt, hogy a nagy verekedések után elült a zaj, a megérkező rendőrök már csak a cigányok csendes muzikaszavát hallhatták, a korábbi feldúlt kocsmá a béke szigetének tűnt.

A kötet a személyes benyomásokkal átszótt emlékképek után a kedves ismerősöknek adja át a szót, akik kísérői voltak ezen a kanizsai „turnén”. És ez már a „szorgalmi feladatok” közé tartozik; az ez utáni fejezeteknek több köze van az irodalomhoz. Egy író, aki beleszeretett a cseh irodalomba... és egy kedvesezett délután barátjának mesél a Tabáni Kiskakasban prágai élményeiről. Egy kedves látogatásról, sétákról, amelynek végén a Vodickova utcai Varieté étteremben kötöttek ki a várossal ismerkedők. 1984-et írtunk ekkor, és egy cseh novella-antológiába beleválogatták a szerkesztők a *Szigorúan ellenőrzött vonatokat*. És a fordító házaspár régi ismerős, a két kultúra szerelmese. És a Varietében mindig történik valami... És az Onedinnek nevezett csapos egyre meghittebb viszonyba került az íróval, együtt kalandoznak az éjszakai Prágában. És az elvarázsolt Fenséges Kutya megszelídül, és a csapossal együtt elnyeli a prágai forogtag. Az irodalmi szál tovább gömbölyödik, és előtűnik Hasek, a bohém kanizsai vendég. De nem csak ő,

hanem kis tárcája is, Csanda Gábor fordításában. Znojemszky úr becsülettel ellátta vendégét, hogy Kanizsáról is maradandó élményekkel távozzék a kedves látogató. És itt már az újkori cseh irodalom fejezeteibe kapunk betekintést, amikor megismerjük Hrabal Szépséges Poldiját, és a *Nyersvas tuskók* is a cseh szocreál remekművei közé tartoznak, Hrabal kényszerű éveiben.

Eljön a csúcspont is: a találkozás a mesterrel, az Arany Tigrisben. Mindez 1984. október 23-án történik. A kék felöltős író – az ivó legendás alakja – beleróttá a magyar *Tükrök árulásába* az emlékezetes sorokat, és aláírta, a dátummal együtt.

A kötet egy szép verssel zárul; *Gyöngyök a mélyből* a címe. Ebben az író – aki kiváló lírikus is – a következőképpen örökített meg az emlékezetes jelenetet:

„lestem Őt,
keddenként járt ide.
Szemvillanásnyi időbe telt, ahogy átvágott
a sörünnepe népe,
a háromnegyedes felöltő beleúszott a levegőbe,
s én úgy éreztem,
Pepin bácsi vonul át a színen.

*Nymburkra örömeső hullt,
Francin a fulgrációs készülékét szerelte össze,
s Maryska angyali mosollyal a
betegágyban feküdt.”*

Mit mondhatunk a végén? Raszinnyai Miklós, az inspiráló barát írja a már idézett emlékezetes levelében: „Állíts szeretetből ... ércnél maradandóbb emléket Nagyanyádnak és az elsüllyedt Kanizsának”.

Mohai V. Lajos kifeszítette a lepkehálót a szálló emlékeknek, és az ércnél maradandóbb szeretet is működni kezdett. Még vázlatos, de máris vannak kiemelkedő pontjai, emléket tud állítani a szülővárosnak, egy sörösládának, egy nagyanyai simogatásnak. Bízunk abban, hogy a teljes mű, az a bizonyos kanizsai Hidegház, a szeretet tégláiból épül fel, mindannyiunk örömére.

Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, 2020.

HERTELENDY KÁLMÁN az 1860-as években
(Simonyi Antal felvétele, Magyar Nemzeti Múzeum)

Foki Ibolya

Honvédszázadosból főispán: *Hertelendy Kálmán* (1820–1875)

A Hertelendy család egyike a legrégebbi magyar nemesi családoknak. Nevét egy Hertelend nevű településről kapta, de mivel ilyen a középkorban több megyében is létezett, nehéz megállapítani, hogy melyikről; leginkább Baranya vagy Tolna megye vidéke valószínűsíthető. Az egykori elődök azonban itt csak rövidebb ideig tartózkodtak, s feltehetően innen kerültek a Zala megyei Vindornyalakra, ahová a család főágaként számontartott Hertelendyek köthetők. A 15. század végén királyi emberként itt bukkant fel egy Tamás nevű birtokos, aki már a Hertelendy mellett a Laki előnevet is viselte.¹ A később Vindornyalak néven megjelenő akkori Pusztalaktól² keletkezett a család ezen ágát azonosító „hertelendi és vindornyalaki” előnév, Vindornyalak pedig egészen 1910-ig az említett ág birtokában maradt.³ A Hertelendyek a 16–18. század folyamán további királyi birtokadományokkal gazdagodtak.⁴ A család akkorra már eléggé szerteágazott és más megyékben is meghonosodott.

Történetünk főszereplője, Hertelendy Kálmán a Vindornyalakhoz kapcsolható zalai főágból közvetlenül leváló lesencetomaji ágból származott. Ezt az ágot apja, Hertelendy Károly alapította, aki nemcsak fontos pozíciókat (főszolgabíró, másodalispán)⁵ betöltő tisztviselőként, hanem a helyi politikai küzdelmek aktív résztvevőjeként is jelentős szerepet játszott a reformkori Zala közéletében. Itt csak annyit említünk meg, hogy Deák Ferencnek kétszer – 1832-től 1836-ig és 1839–1840-ben – is követtársa volt a pozsonyi országgyűlésen.⁶ Deákhhoz annak apai nagyanyja, Hertelendy Anna révén távolabbi rokoni kapcsolatok is fűzték, apai nagybátyja, Hertelendy György pedig 1808-tól az árván maradt Deák testvérek gyámja volt.⁷ Hertelendy Károly és Deák Ferenc viszont politikailag nemsokára eltávolodtak egymástól; Deák az inkább Kossuth nézeteivel azonosuló zalai liberális ellenzék vezérévé vált, Hertelendy Károly pedig az úgynevezett „fontolva haladást” pártoló helyi újkonzervatívok élére állt.⁸ Az 1840-es évek második felében azonban már ő is fontos reformtörekvéseket (Védegylet, balatoni gőzhajózás ügye, nemesi

1 Hertelendy László 1936. 8–10. p.; Wikipédia. Hertelendy család. https://hu.wikipedia.org/wiki/Hertelendy_csal%C3%A1d (Letöltve: 2021. január 25.)

2 Hertelendy László 1936. 230–231. p.

3 Hertelendy László 1936. 150. p.

4 Wikipédia. Hertelendy család. https://hu.wikipedia.org/wiki/Hertelendy_csal%C3%A1d (Letöltve: 2021. január 25.)

5 Zala megye archontológiája 421. p.

6 Hertelendy László 1936. 69. p.; Szám Dorottya 2018. 122. p.

7 Molnár András 2003. 32. p.; Kempelen Béla 1913. 5. köt. 43–44. p.

8 Molnár András 1987. 49., 51. p.

adómentesség eltörlése) támogatott.⁹ Hertelendy Károly a lesencetomaji birtokot házasság révén szerezte; felesége, Nedeczky Terézia ezt kapta hozományul. Házasságkötésük 1810. május 22-én történt.¹⁰ Csak tíz év múlva, 1820. március 28-án született meg Zalaegerszezen egyetlen gyermekük, Kálmán.¹¹ Azt, hogy ténylegesen hol éltek, nehéz behatárolni. Lesencetomajon, az 1752-ben épült barokk kastélyban a Nedeczky rokonság lakott.¹² Biztos azonban, hogy Hertelendy Károly nősülését követően Egerszezen és Ormándlakon is vásárolt ingatlanokat. A megye székhelyén, a belvárosban 1815-ben értékes házat vett 3500 forintért.¹³ Az ormándlaki birtokra – amely házat, házhelyeket, szántókat, réteket és malmot is magában foglalt – 1818-ban tett szert a házaspár. Jó anyagi helyzetüket mutatja, hogy 13.300 forintot fizettek érte a családfő nagynénjének, Naypár Klárának.¹⁴

Feltehetően mégis inkább Lesencetomajon rendezkedtek be. Egyrészt azért, mert vannak utalások rá, hogy itt is állt egy kisebb családi kúria,¹⁵ másrészt azért, mert – ahogy az a nemesi javak 1835-ös összeírásából kitűnik – a lesencetomaji és a hozzá tartozó billegpusztai birtok meglehetősen jól jövedelmezett, főként Ormándlakhoz képest.¹⁶ Az 1845-ös nemesi kataszterben is Lesencetomajon veszik fel őket lajstromba, nem Ormándlakon.¹⁷ Mindezek alapján úgy tűnik, hogy elsősorban Lesencetomajt tekintették otthonuknak. Egyes adatok szerint Ormándlakot mindazon-

által egészen az 1850-es évekig megtartották.¹⁸ Figyelembe kell viszont azt is venni, hogy Hertelendy Károlynak aktív közeleti tevékenysége folytán igen sokszor meg kellett fordulnia Zalaegerszezen. Nemcsak a megyei nemesi közgyűléseken való részvétel, hanem az 1810-től 1819-ig betöltött, egerszegi járásbeli főszolgabírói tisztsége és későbbi, egyéb pozíciói miatt is.¹⁹ Nem véletlen tehát, hogy igyekezett itt is mielőbb lakhatási lehetőséghez jutni. A helyi és országos politikába való bekapcsolódását a korabeli közlekedési nehézségek így kevésbé hátráltatták.

Hertelendy Kálmán tehát ebbe a családi környezetbe érkezett 1820. március 28-án. A család – amint azt a kereszteleési anyakönyvi bejegyzés elárulja²⁰ – ekkor is Zalaegerszezen tartózkodott. Vajon mik voltak a meghatározó értékek az érkező kisgyereket körülvevő világban? Mindenekelőtt a tanulás! Akár anyai, akár apai ágon nézzük a felmenőket, elég sok magas tisztséget betöltő személyre bukkanunk. Ők mindenképpen példaképekül szolgálhattak a felnövekvő Kálmán számára. De legelőször is ott állt előtte apja példája, aki hivatalt viselt, országgyűlési követséget vállalt, aktív politikai tevékenységet fejtett ki a megyében, bátran küzdött a Napóleon elleni háborúban,²¹ és nem utolsósorban mindezek mellett még gazdálkodott is. Említhetnénk még példának a kamarai ügyészi, királyi tanácsosi és táblabírói feladatköröket ellátó apai nagyapát, Hertelendy Mihályt, vagy a Bara-

9 Szám Dorottya 2018. 123–127. p.; Molnár András 1987. 56. p.

10 Vö. Hertelendy László 1936. 69–70. p.; Szám Dorottya 2018. 129. p. A házasságkötésre lásd: MNL OL Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Szulok. R. k. Házasságkötési bejegyzés: 1810. május 22.

11 MNL ZML Zala vm. Anyakönyvi mf. R. k. Zeg. Születési bejegyzés: 1820. március 28.

12 Hangodi László – Szám Dorottya 2018. 71., 79–81. p.

13 MNL ZML Zeg. régi lt. 735. A város határában lévő ingatlanok adásvételi jegyzőkönyve, 1800–1841. Nr. 1006.

14 Cseh Valentin 2012. 70. p.

15 Herczeg Renáta 2012. 122–123. p.

16 MNL ZML Nemesi javak 1835. Lesencetomaj, Ormándlak.

17 MNL ZML Nemesi kataszter, 1845. 209. p. (Lesencetomaj), 425–426. p. (Ormándlak)

18 Cseh Valentin 2012. 77–78. p.

19 Hertelendy Károly 1810. május 7-től 1819. július 5-ig volt főszolgabíró a Zalaegerszegi járásban. 1831. június 20-tól 1834. szeptember 22-ig Zala vármegye másodalispáni tisztségét töltötte be; 1834. március 11. és 1836. május 2., illetve 1839. május 6. és 1840. május 13-a közt Zala vármegye országgyűlési követeként tevékenykedett. Vö. Zala megye archontológiája 421. p.

20 MNL ZML Zala vm. Anyakönyvi mf. R. k. Zeg. Születési bejegyzés: 1820. március 28.

21 Szám Dorottya 2018. 120–122. p.

Hentzi cs. kir. vezérőrnagy halálos lövést kap Buda bevételekor, 1849. május 21-én (Matthias Trentsensky színezett litográfiája, Hermann Róbert gyűjteménye)

nya megyében főszolgabírói pozíciót vállaló anyai nagypát, Nedeczky Rudolfot is.²² A hivatalviselést, az aktív közéleti szerepvállalást csak valamilyen magasabb kvalifikáció megszerzése tette lehetővé. De a tudás, a szakmai ismeretek a birtokokon folyó gazdálkodás is segítették. Hivatal, közélet, gazdálkodás, katonáskodás: nagyjából ezek voltak azok a forgatókönyvek, amelyek a hozzá hasonló, tehetősebb, korabeli nemesifjak érvényesülési lehetőségeit meghatározták. A hivatali vagy katonai karrier egyfajta egzisztenciális biztonságot is nyújtott a birtokok esetlegesen megcsappanó jövedelmének kockázatával szemben.

A fenti hatások arra ösztönözték Kálmánt, hogy apja nyomdokait követve ő is jogi végzettséget szerezzen.²³ Tanulmányai befejeztével hamarosan már a mindennapokban gyakorolhatta az iskolapadban elsajátítottakat. 1844-

től 1847-ig az Egerszegi járás alszolgabírói tisztségét töltötte be.²⁴ Ugyanekkor megyei, tiszteletbeli aljegyzőként is szerepel.²⁵ 1847-ben még csak 27 éves, úgy látszik tehát, hogy ígéretes hivatali karrier elé néz. Az 1847-es tisztújítás után azonban nem találkozunk vele semmilyen vármegyei hivatalban, oda csak 25 év múlva, 1872-ben tér vissza; igaz, ekkor már főispánként. Mi állhatott távozása háttérében? Tudni kell, hogy Zala megyét 1845 tavaszától három éven át rendes főispán helyett Festetics Leó gróf személyében úgynevezett adminisztrátor, azaz főispáni helyettes irányította. Festeticset a liberális érzelmű, népszerű Batthyány Imre gróf helyébe nevezte ki az uralkodó, és fő feladata az volt, hogy Zalában a liberális ellenzékét képviselő Deákékkal szemben a konzervatív tábor megerősítse. Erre az 1847-es megyei tisztújításon kiváló alkalom kínálkozott volna. Itt azonban botrányos jele-

22 Hertelendy László 1936. 69. p.; Szám Dorottya 2018. 129. p.; Nagy Iván 1859. 5. köt. 105. p.

23 ZÉK 2005. 131. p.

24 Zala megye archontológiája 420. p.

25 MNL ZML Nemesi kataszter, 1845. 209. p. (Lesencetomaj); Molnár András 2009. 152. p.

netek után, a konzervatív párt ziláltsága és gyengesége miatt az ellenzéki liberálisok arattak győzelmet, és saját embereiket juttatták a megyei pozíciókba.²⁶

A fiatal Hertelendy Kálmánt politikai nézeteit tekintve inkább a konzervatívokhoz közelebb állónak mondhatjuk. Apja is – mint említettük – általában a „fontolva haladást” pártolta. Festetics Leó még az 1840-es évek második felében is a zalai konzervatívok szilpos tagjának tartotta Hertelendy Károlyt, és gyakran tárgyalt vele.²⁷ Persze, nem törvényszerű, hogy a fiúk éppen úgy gondolkodjanak, mint az apák. De létezik egy 1847 közepe körül keletkezett kimutatás, amely a zalai nemesség akkori politikai erőviszonyait taglalta.

Ez mind a konzervatívokat, mind az ellenzékiet két csoportra osztotta: meggyőződésből vagy inkább állásuk, pozíciójuk miatt konzervatívok, illetve meggyőződésből vagy inkább állásuk, pozíciójuk miatt ellenzékiek. Hertelendy Kálmánt a kimutatás az utóbbiak közé sorolta, vagyis azok közé, akik nem meggyőződésből tartoztak az ellenzék táborába.²⁸ Ezt nyilván a tisztújításon győztes ellenzék is tudta. S azt is tudta, hogy apja, Hertelendy Károly Festetics Leónak a megyében történő megjelenése óta mindenben támogatta a főispáni helyettest.²⁹

Egy évvel az említett 1847-es tisztújítás előtt magát Kálmánt és apját is megvádolták. Kálmánt azzal, hogy egy adóssági ügy végrehajtásakor törvénytelenül járt el, Hertelendy Károlyt pedig azzal, hogy Kelemen Imre jogtudós alapítványát hűtlenül kezelte.³⁰ Kálmán esetében vizsgálóbizottságot neveztek ki,³¹ apja esetében nem tudjuk, lett-e vizsgálat. Mindenesetre az, hogy egy éven belül az apát és fiát is bepanaszolták a megyei közgyűlés előtt, valamint az, hogy 1847 után Hertelendy

Kálmán utóda az alszolgabírói székben az a Tuboly Alajos lett, akit a fentebb hivatkozott, a zalai nemesség politikai erőviszonyait tagláló kimutatás a meggyőződéses ellenzékiek közé sorolt,³² felveti a gyanút, hogy az 1847-es tisztújításon győztes, liberális ellenzék szemében – főként Kálmán apja, Hertelendy Károly tevékenysége miatt – nemkívánatossá vált a fiatal szolgabíró jelenléte. Még akkor is, ha ő maga ekkor még aktívan nem politizált. Ezért ültethették a helyébe a saját táborukba tartozó Tuboly Alajost.

Hertelendy Kálmán ezután valószínűleg a családi birtokokon gazdálkodott. Ennek magvát édesanyja hozományra, Lesencetomaj képezte. A falu 1858-as kataszteri térképén azt látjuk, hogy a család itteni földjeinek, telkeinek és egyéb ingatlan javainak túlnyomó része ekkor már Hertelendy Kálmán nevére szerezte, s a falu határának jelentős részét tette ki.³³

Ormándlakkal kapcsolatban kissé ellentmondásosak az adatok. Ahogy már korábban szóltunk róla, az 1845-ös nemesi összeírásban Ormándlakon nem találjuk a Hertelendyket. Ugyanakkor a zalai nemesség 1847-es politikai erőviszonyait bemutató, fentebbi kimutatásban Hertelendy Kálmán lakhelyeként Ormándlakot tüntették fel.³⁴ Más utalások is vannak rá, hogy az itteni birtokok még egy ideig a család tulajdonában maradtak.³⁵

Az említettekén kívül még a Lesencetomaj melletti Németfaluban, Billegepusztán és Babaripusztán is rendelkeztek ingatlanokkal.³⁶

A tanulás, hivatalviselés, gazdálkodás mellett azonban az élet egyéb örömeire is jutott idő. Az 1840-es évek első felében a szepetneki erdőben nagy vadászatok zajlottak olyan, hamarosan ismertté váló zalai személyiségek társaságában, mint Inkey Kázmér, Csil-

26 Molnár András 2000. 74–75. p.; Molnár András 1994. 95–98. p.

27 Vö. Molnár András 1994. 111–169. p.

28 Molnár András 2009. 152. p.

29 Vö. Molnár András 1994. 111–169. p.

30 Hertelendy László 1936. 70. p.; Molnár András 1994. 120., 132. p.

31 Molnár András 1994. 120. p.

32 Molnár András 2009. 151. p.; Zala megye archontológiája 278., 491. p.

33 MNL ZML Kat. térképek. Lesencetomaj 1858.

34 Molnár András 2009. 152. p.

35 Cseh Valentin 2012. 77–78. p.

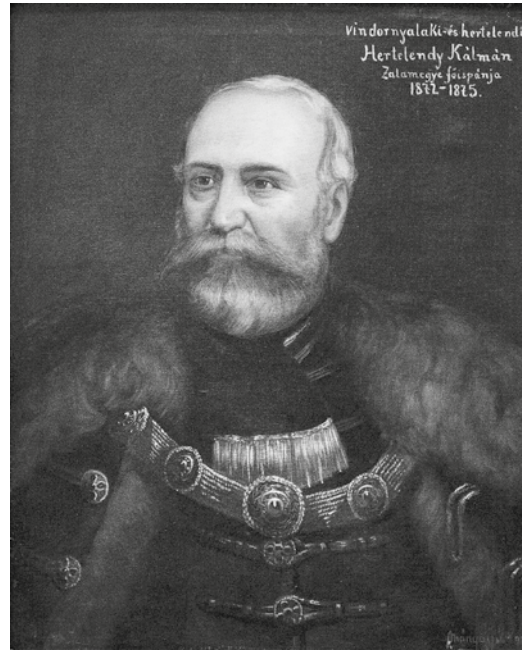
36 MNL ZML Nemesi javak öi. 1835. Németfalu, Billegepuszta, Babaripuszta.

lagh László, Botka Mihály, Püspöky Grácián.³⁷ Tudunk Hertelendy Kálmánnak egy 1846-ban történt hosszabb itáliai utazásáról is.³⁸ Családalapítással is próbálkozott: 1844. március 17-én, Karmacson, külön pápai engedéllyel feleségül vette első unokatestvérét, Hertelendy Paulinát.³⁹ Házasságkötésük azonban nem volt szerencsés; egy idő után elváltak és gyermekük sem született.⁴⁰ A fentiekből kitűnik, hogy apja kissé nyughatatlan jelleme benne is megjelent, a közélet iránti elkötelezettség szintén.

1848 tavaszának eseményei őt is megérintették. 1848. március 15-én ott volt azon a megyeyűlésen, ahol felolvasták Tolnay Károly és ifjabb Csuzy Pál országgyűlési követjelentését, amelyben már a pozsonyi diétán hozott döntésekről is beszámoltak.⁴¹

Mikor pár nap múlva megérkezett a pesti forradalom híre, a lelkesedés, az izgalom – másokhoz hasonlóan – Hertelendyt is megálíthatatlanul sodorta a további történések felé. 1848 tavaszán közreműködött a helyi nemzetőrség szervezésében, május-június folyamán ő volt lakóhelye, Lesencetomaj 54 főnyi nemzetőrségének kapitánya. Az állandó nemzetőr alakulatok kimozdítása és Dráva menti tábori szolgálata idején, 1848 nyarán, a község nemzetőreit a Szántói járás nemzetőrszázlójának 7. századába osztották be, annak parancsnoka azonban már nem Hertelendy lett.⁴²

Hertelendy Kálmán, maga mögött hagyva egész addigi „civil” életét, 1848 szeptemberében tiszti szolgálatra jelentkezett a Zala megyei mozgó nemzetőrszázlójhoz, és toborzóbiztosként is szerepet vállalt a tapolcai, októberben pedig a szántói járásbeli önkéntesek verbuválásában.⁴³ A nemzetőrszázlój embelei Nagykanizsán, október 3-án estek át tűzkeresztségen, amikor a helybeli lakosság segítségével kiverték a városból a megszálló horvátokat.⁴⁴ A zalai önkéntes nemzetőrszázlójban

HERTELENDY KÁLMÁN, Zala vármegyei főispán mellképe, 1875 (Mányai József olajfestménye, Göcseji Múzeum)

1848. szeptember 23-án – Csány László dunántúli teljhatalmú királyi biztos jóváhagyásával – több társával együtt Hertelendy Kálmán is nemzetőr századosi rangot kapott. Amikor az alakulatból 1848 novemberében létrejött a 47. honvédszázlój, a meglévő tisztikar minden tagját korábbi rangjával azonos honvédtiszti rendfokozattal ruházták fel, Hertelendy tehát honvédként is századosi rangot viselhetett.⁴⁵

Hertelendy Kálmán 1848 októberének második felében Perczel Mór tábornok drávai hadtestének kötelékében, századparancsnokként részt vett Muraköz felszabadításában. December 10-e körül a Mura folyó átkelőjénél, Szemenyénél volt az őrség parancsnoka, a december 30-ai móri ütközetben pedig az 5. század parancsnoki teendőit látta el.⁴⁶

37 Vadászlap 1892. július 15. (20. sz.) 264. p. Egy farkasvadászat a régi időkől.

38 MNL OL P 313. Hertelendy cs. ir. Évrend. ir. 1846. 24. sz. Hertelendy Kálmán itáliai útinaplója.

39 MNL OL Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Karmac. R. k. Házasságkötési bejegyzés: 1844. március 17.

40 Hertelendy László 1936. 71. p.

41 Vajda László – Vajda Lászlóné 1974. 6. p.; Hertelendy László 1936. 70. p.

42 Hangodi László – Szám Dorottya 2018. 88. p.; Szám Dorottya 2018. 130. p.

43 A 47. honvédszázlój története 39–41. p.

44 A 47. honvédszázlój története 32–36. p.

45 A 47. honvédszázlój története 170–171. p.

46 A 47. honvédszázlój története 61., 219., 236. p.

1849 áprilisában a diadalmas tavaszi hadjárat győztes csatáinak és ütközeteinek is részévé válhatott. Április 26-án, az első komáromi csatában tanúsított példamutató hősiességét a szintén a 47. honvédszászlóaljban szolgáló tiszttársa, Kerkapoly Tivadar százados az alábbiak szerint jegyezte le: „Zászlóaljunk a komáromi vár felszabadításánál különösen kitüntette magát, hol szintén lovasság ellen kellett küzdenünk. Midőn teljesen körülzártunk, az ellenség soraiból egy főtiszt a legénységünket arra tüzelte, hogy tisztjei ellen forduljon, s ők kegyelmet nyernek, nem lesz semmi bántódásuk. Mi, tisztok erre első sorba léptünk, s szuronyt szegezve védtük saját legényeinket. Hozzám egy dragonyoslovás oly közel jött, s úgy vágott, hogy ha Hertelendy Kálmán nincs mellettem, életemmel fizettem volna; de ő elhárította a végzetes csapást. Itt ismét számosan elestek, s részint megsebesültek a mieinkből.”⁴⁷ A 47. honvédszászlóalj itt is keményen helytállt, Hertelendy Kálmán pedig a csatát követően érdemeiért kitüntetést kapott.⁴⁸

Az utókor emlékezetében fennmaradt legnevezetesebb haditette azonban Budavár bevételéhez kötődik. 1849. május 21-én a 47. honvédszászlóaljat is magába foglaló I. hadtest kapta feladatul, hogy megrohamozza és bevegye a Fehérvári-kapunál korábban lőtt rést. Nagysándor József hadtestparancsnok hivatalos jelentése szerint az éjjel három óra körül kezdődő rohamban a 47. honvédszászlóalj jutott fel elsőként a falra, és az alakulatban néhány napja szolgáló Püspöky Grácián nemzeti színű zászlója jelent meg először a falak felett. A jelenet igen lelkesítőleg hatott a többi rohamozó csapatra. A 47. honvédszászlóalj ezt követően a Szent György tér felé folytatta a támadást. Itt keveredett harcba a vár császári-királyi parancsnoka, Heinrich Hentzi vezérőrnagy által személyesen vezetett sor- és határőrgyalogsággal. A küzdelemben maga Hentzi is elesett. A halálos lövést a zászlóalj századosainak valamelyike (Herte-

lendy Kálmán, Csillagh László vagy Püspöky Grácián) adta le, mivel mindhárman egyszerre lőttek. Azt, hogy valójában miképp történt, ma már lehetetlen kideríteni, hiszen az egykori beszámolók készítői szinte valamennyien saját zászlóaljuk valamely tagjának tulajdonították a dicsőséget.⁴⁹ Hertelendy zászlóaljbeli tiszttársa, Egressy Ákos hadnagy így emlékezett az eseményekre: „Igen valószínű, hogy Hentzit, miután a rés közelében esett el, a 47-dik zászlóaljbeli golyója találta, de hogy melyik honvédé, ezt az ostromló tömeg golyózáporában, s az első percek zűrzavarában megjelölni alig lehetett; bár többen tulajdonították maguknak e dicsőséget, köztük Hertelendy százados is, ki az első rohanók közt volt, és szintén puskával látta el magát, mint a 47-dik zászlóalj valamennyi tisztje. Hertelendy bizonyára jogosan tarthatott igényt ez alkalomból a legnagyobb kitüntetésre, miután – rendkívül bátor, elszánt katona léte – ő volt az első tiszt zászlóaljunktól, ki az ostromlókkal a várba hatolt.”⁵⁰

Hertelendy Kálmán Budavár bevétele után a zászlóalj későbbi harcaiban is részt vett, közben pedig június második felében újoncszállítmány parancsnokként intézte Komáromban a Zala megyében beállított újoncok ügyeit.⁵¹ 1849 nyarán a Felvidékről a Dél-Alföldre vezette századát, egészen az augusztus 13-i szőlősi-világosi fegyverletélig.

A fegyverletétel után – másokhoz hasonlóan – neki is el kellett szenvednie a következményeket. Bajtársa, Csillagh László féltette, mert ő is úgy tudta, hogy az osztrákok Hertelendyt vádolják Hentzi lelövésével. Emberi nagyságát mutatja, hogy a súlyosabb következmények elkerülése érdekében 1849. december 28-án egy saját kezű igazolást állított ki, melyben leírta, hogy együtt harcoltak Hertelendyvel, és meggyőződése, hogy a fenti gyanúsítás alaptalan.⁵² Mindez azonban nem segített. Bár a Hentzi halálát megtorló, ellene irányuló büntetőeljárásról nem tudunk, a császári-ki-

47 A 47. honvédszászlóalj története 259–260. p.

48 Szám Dorottya 2018. 130. p.

49 A 47. honvédszászlóalj története 117–120., 272. p.

50 A 47. honvédszászlóalj története 280. p.

51 MNL ZML Katonaáll. ir. 1849. Hertelendy Kálmán, „szállítmányt vezérlő százados” utasítása a zalai újoncoknak, Komárom, 1849. június 23.

52 BM Tört. Dok. Leltári szám: H 57.1767. Bizonyítvány.

Hertelendy Kálmán
felújított síremléke
a lesencetomaji
temetőben

rályi hadseregbe történő kényszerű besorozást nem kerülhette el. 1850. január 16-án a 48. Ernő főherceg gyalogezred 3. kerületi, zalaegerszegi toborzóparancsnokságánál közlegényként 8 évre besorozták a 9. huszárezredhez. Innen 1850. április 11-én áthelyezték a 4. dragonyosezredhez.⁵³ Magyarországtól távol, külföldi helyőrségben kellett szolgálatot teljesítenie. Családja viszont még az évben összeadta az 500 pengőforintnyi váltságdíjat, így 1850. október 31-én leszerelhetett.⁵⁴

Hazatérése után nem sokkal másodszer is megnősült. 1851. január 6-án feleségül vette az 1848 előtti zalai konzervatívok meghatáro-

zó személyiségének, a nagyhatalmú császári és királyi megyefőnöknek, Bogyay Lajosnak⁵⁵ a leányát, Bogyay Leontinát. Az esküvőt a Bogyayak halápi birtokán tartották.⁵⁶ A házasságból három gyermek – két leány és egy fiú – származott. Mindhárman Lesencetomajon születtek. Az első gyermeket, Irént 1851. szeptember 20-án, a másodikat, Rózát 1854. augusztus 8-án, a harmadikat, Ferencet 1859. szeptember 13-án keresztelték.⁵⁷

Hentzi ügyében azonban mégis csak folytatott Hertelendy ellen valamiféle vizsgálat, mert a családi hagyomány azt tartja, hogy csak az apósának, Bogyay Lajos megyefőnöknek sikerült az eljárást olyan irányba terelni, hogy ne Kálmán legyen a bűnös. Otthon, maguk között viszont sokat emlegették, hogy valójában ő lőtte le a budai várparancsnokot.⁵⁸ Miután a veszély így, vagy úgy, de e tekintetben elhárult a feje fölül, lesencetomaji birtokára vonult vissza gazdálkodni.⁵⁹

Életének ekkori szakaszáról viszonylag keveset tudunk. 1854-ben a 28. számú, öt évvel később, 1859-ben pedig már a 144. számú házban élt családjával.⁶⁰ A költözködést feltehetően a gyermekek születése indokolta. Nyughatatlan, közéleti tevékenységre vágyó személyiségét azonban a gazdálkodás, a szerettei körében való foglalatosság nem elégítette ki. 1855-ben tagja lett a zalai nemesi választmány-nak.⁶¹ A „haza bölcsével” is ápolta a kapcsolatot, hiszen harmadik gyermekének, Ferencnek 1859-ben Deák Ferenc lett a keresztapja.⁶² „Szívemből örülök kedves nődnök szerencsés szülésén, különösen örülök annak, hogy fiad született. Becsületes magyar emberekre nagy szüksége van hazánknak, azt pedig hiszem és reménylem, hogy kis keresztfiamból becsüle-

53 KA Grundbuchbl. 1841–1860. Drag.reg. 04. 1–3. Abg. Kl. 1851–1860. H. 2. S. 48.

54 KA Grundbuchbl. 1841–1860. Drag.reg. 04. 1–3. Abg. Kl. 1851–1860. H. 2. S. 48.; Szám Dorottya 2018. 132. p.

55 Bogyay Lajos 1849. október 22-től 1861 januárjáig töltötte be a megyefőnöki tisztséget. Vö. Zala megye archontológiája 387. p.

56 MNL OL Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Zalahaláp. R. k. Házasságkötési bejegyzés: 1851. január 6.

57 MNL OL Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Lesencetomaj. R. k. Születési bejegyzések: 1851. szeptember 20., 1854. augusztus 8., 1859. szeptember 13.

58 Hertelendy László 1936. 71. p.

59 A 47. honvédszászlóalj története 179. p., Szám Dorottya 2018. 132. p.

60 MNL OL Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Lesencetomaj. R. k. Születési bejegyzések: 1854. augusztus 8., 1859. szeptember 13.

61 Hertelendy László 1936. 71. p.

62 MNL OL Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Lesencetomaj. R. k. Születési bejegyzések: 1859. szeptember 13.

tes magyar ember lesz” – írta Deák Hertelendynek a jeles alkalomból.⁶³ A család társadalmi megbecsülését nyilván növelte egy ilyen tekintélyes személyiség keresztapasága. A házaspár vallásos lelkületét bizonyítja, hogy fiúk keresztelésekor az illető plébános azt is beírta az anyakönyvbe, hogy a szülők a helyi egyház "előkelő, nemesi támogatói." Hertelendy Kálmán közben kereste a közéleti elköteleződés lehetőségeit, de a neoabszolutista, osztrák kormányzat által az országra kényszerített igazgatási és politikai rendszer ehhez még nem nyújtott elegendő terepet.

Az 1850-es évek végére aztán változott a helyzet. A Habsburg Birodalomban mutatkozó válságjelek bebizonyították, hogy az államalakulatot nem lehet már többé az eddigi módszerekkel, a centralizáció szellemében kormányozni. Ferenc József első lépésként 1859 nyarán átalakította a kormányt, a következő év elejétől pedig már a magyarokkal való megegyezés lehetőségét is kereste.⁶⁴ Az úgynevezett Októberi Diploma 1860. október 20-án történt kibocsátása után 1860 végén, 1861 elején mindenhol megindult a megyei és városi önkormányzatok újjászervezése. Az újjászervezési munkálatokat általában előkészítő tanácskozások előzték meg, amelyekhez a keretet a több megyében már létező gazdasági egyesületek biztosították.⁶⁵ Így történt ez Zalaiban is, ahol a formálódóban lévő gazdasági egylet 1860. decemberi ülései lényegében politikai megbeszélésekké alakultak át, amelyeken a jelenlévők követelték a forradalom és szabadságharc leverése után Horvátországgal egyesített Muraköznek és a Veszprém megyéhez csatolt hat községnek a megyébe való „visszakebelezését”. Zala megye újjászervezését ehhez a feltételhez kötötték.⁶⁶

Nincs rá ugyan bizonyíték, hogy a fenti tanácskozásokon Hertelendy Kálmán is részt vett volna, de nagy a valószínűsége, hogy a háttérben valahol ő is ott tevékenykedett,

hiszen elérkezett az az idő, amire oly régóta várt. Feltevésünket alátámasztja, hogy a Zala Megyei Gazdasági Egyesület 1861-ben bekövetkezett tényleges létrejöttekor őt is az alapító tagok között találjuk. Az egyesület működtetésére, másokkal egyetemben, Hertelendy Kálmán is egy nagyobb összeget (400 forintot) ajánlott fel. 1861-től 1863-ig ő töltötte be a társulat alelnöki pozícióját, 1863-ban, illetve 1867-től 1869-ig pedig az elnöki tisztséget. A négy szakosztály közül a szőlészeti és borászati szakosztálynak is vezetője volt 1864-től 1866-ig.⁶⁷ Elképzelhető, hogy a táji adottságok folytán lesencetomaji birtokán is a szőlő- és bortermelést helyezte előtérbe. Életének azon időszakában, amikor a közélettől visszavonult, szerzett annyi gazdálkodási tapasztalatot, hogy bátran merete vállalni ezeket a feladatokat.

Közéleti aktivitásának kiteljesedése az osztrák-magyar kiegyezés 1867-es megkötése után következett be. 1867-ben a szentgróti választókerületben a kormánypárt támogatójaként országgyűlési képviselővé választották. Győzelmével az egyik ellenzéki képviselőt, Hertelendy Györgyöt szorította ki a parlamentből, jelentősen javítva ezzel a Deák-párt megyebeli pozícióját. 1869-ben ugyanitt újból indult a mandátum megszerzéséért, s ismét sikerrel járt.⁶⁸ Pár évvel később, 1872. október 3-ától 1875. augusztus 15-éig Zala megye főispáni tisztségét töltötte be.⁶⁹ Országgyűlési képviselővé ekkor már nem vállalt, a Zala Megyei Gazdasági Egyesületnek viszont haláláig tagja maradt. Főispáni hivataláról megromlott egészségi állapota miatt kellett lemondania. 1875. november 18-án Lesencetomajon hunyt el, a falu temetőjében nyugszik.⁷⁰

63 Katona Csaba 2004. 79–80. p. (Deák Ferenc levele Hertelendy Kálmánhoz, Pusztaszentlászló, 1859. szeptember 22.)

64 Sashegyi Oszkár 1981. 96–97. p.

65 Szabad György 1967. 158., 162–163. p.

66 MNL ZML kgy. jkv. 1861. február 6. I. sz.; Bátorfi Lajos 1877. 4. köt. 268–269. p.

67 Kiss Zsuzsanna 2006. 272., 280–281. p.

68 Kiss Zsuzsanna 2020. 83. p.; ZÉK 2005. 131. p.

69 Zala megye archontológiája 420. p.

70 Életrajzának legutóbbi rövid összefoglalása: Bona Gábor 2020. 178–179. p.

Rövidítések

Levéltári és egyéb források

BM – Balatoni Múzeum, Keszthely
Tört. Dok. – Történeti Dokumentáció

KA – Kriegsarchiv, Wien
Grundbuchbl. 1841–1860. Drag.reg. 04. 1–3. Abg. Kl. 1851–1860. H. 2. S. 48. – Grundbuchblätter 1841–1860. Österreichische Armee. Kavallerie. Dragonerregiment 04. 1–3. Abgang Klasse 1851–1860. Heft 2. Seite 48. Hertelendy Kálmán törzskönyvi lapja, 1850.

MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Szulok. R. k. – Adatbázisok online. Családtörténet. Mikrofilm anyakönyvek: Veszprémi egyházmegye, Szulok, római katolikus, vegyes 1767–1834, házasságkötési bejegyzések.

Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Karmacs. R. k. – Adatbázisok online. Családtörténet. Mikrofilm anyakönyvek: Veszprémi egyházmegye, Karmacs, római katolikus, házasságkötési bejegyzések 1756–1892.

Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Zalahaláp. R. k. – Adatbázisok online. Családtörténet. Mikrofilm anyakönyvek: Veszprémi egyházmegye, Zalahaláp, római katolikus, vegyes 1789–1852, házasságkötési bejegyzések.

Adatbázisok. Mf. anyakönyvek. Lesencetomaj. R. k. – Adatbázisok online. Családtörténet. Mikrofilm anyakönyvek: Veszprémi egyházmegye, Lesencetomaj, római katolikus, születési bejegyzések 1820–1856., illetve 1856–1877. P 313. Hertelendy cs. ir. Évrend. ir. – Hertelendy (hertelendi és vindornyalaki) család iratai. Évrendezett iratok (1555–1903)

MNL ZML – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára

Kat. térképek – Zala megye kataszteri térképgyűjteménye, 1852–1979

Katonaáll. ir. – Zala vármegye nemesi köz- és kisgyűléseinek iratai. Katonaállítási iratok Nemesi javak 1835. – Zala vármegye főadószedőjének iratai. Nemesi javak és jövedelmek összeírása, 1835.

kgy. jkv. – Zala Vármegye Bizottmányának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek

Nemesi kataszter, 1845. – Zala vármegye nemesi közgyűlésének iratai. Nemességi ügyek. Zala vármegye 1845. évi nemesi katasztere

Zala vm. Anyakönyvi mf. R. k. Zeg. – Mikrofilm-tár. Zala vármegye felekezeti anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye. 231. tekercs. Római katolikus születési anyakönyvi bejegyzések, Zalaegerszeg 1813–1833. Zeg. régi lt. – Zalaegerszeg város régi levéltára 1371–1944

Irodalom

A 47. honvédszázlólaj története – Hermann Róbert – Bona Gábor – Molnár András: A 47. honvédszázlólaj története, 1848–1849. Zalaegerszeg, 2020.

Bátorfi Lajos 1877. 4. köt. – Adatok Zala megye történetéhez. (Szerk. Bátorfi Lajos) Nagykanizsa, 1877. 4. kötet

Bona Gábor 2020. – Bona Gábor: A 47. honvédszázlólaj tisztikara 1848–1849-ben. In: Hermann Róbert – Bona Gábor – Molnár András: A 47. honvédszázlólaj története, 1848–1849. Zalaegerszeg, 2020. 165–193. p.

Cseh Valentin 2012. – Cseh Valentin: Ormándlak krónikája. Zalaegerszeg, 2012.

Hangodi László – Szám Dorottya 2018. – Hangodi László – Szám Dorottya: A Nedeczky család és kora. In: Lesencetomaj története. Történelmi előzmények és fejezetek a község múltjából. (Szerk. Szám Dorottya) Lesencetomaj, 2018. 65–103. p.

Herczeg Renáta 2012. – Herczeg Renáta: A lesencetomaji Hertelendy-kastély. In: Múltkor. Történelmi Magazin. 2012. tél 121–123. p.

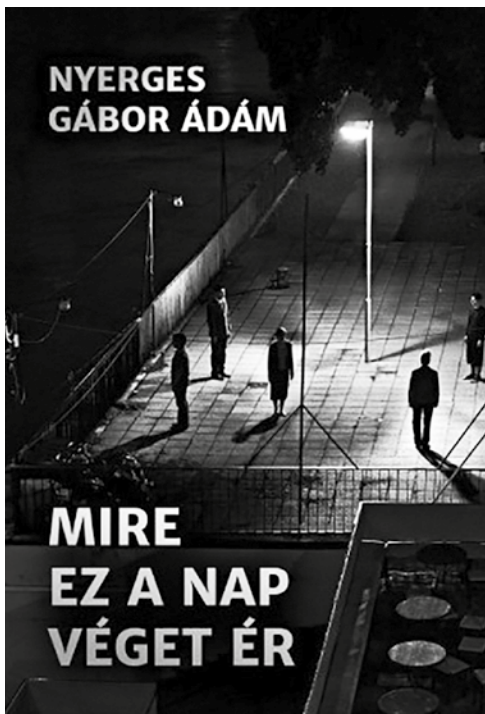
Hertelendy László 1936. – Hertelendy László: A hertelendy és vindornyalaki Hertelendy család. Csákány, 1936. Kézirat. (Másolata a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárában.)

Katona Csaba 2004. – Száz levél Deák Ferentől, 1850–1875. (Válogatta, jegyzetekkel ellátta és az előszót írta Katona Csaba) Bp., 2004.

Kempelen Béla 1913. 5. köt. – Kempelen Béla: Magyar nemes családok. V. kötet. Hé–Kezy. Budapest, 1913.

Kiss Zsuzsanna 2006. – Kiss Zsuzsanna: A Zala Megyei Gazdasági Egyesület működése, 1861–1869. In: Zombékok. Középosztályok és iskoláztatás Magyarországon a 19. század elejétől a 20. század közepéig. Társadalomtörténeti tanulmányok. (Szerk. Kövér György) Budapest, 2006. 255–285. p.

- Kiss Zsuzsanna 2020. – Kiss Zsuzsanna: Az egyedüli tér. Budapest, 2020.
- Molnár András 1987. – Molnár András: Deák Ferenc és a zalai liberális ellenzék megbuktatása az 1843-as követválasztáson. In: Levéltári Szemle 1987. 2. sz. 47–60. p.
- Molnár András 1994. – Molnár András: Zala megye politikai viszonyai az 1840-es évek második felében. In: Zalai történeti tanulmányok 1994. (Zalai Gyűjtemény 35.) (Szerk. Bilkei Irén) Zalaegerszeg, 1994. 93–183. p.
- Molnár András 2000. – Molnár András: Zala megye közigazgatása 1790–1849. In: Zala megye archontológiája 1138–2000. (Zalai Gyűjtemény 50.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2000. 61–81. p.
- Molnár András 2003. – Molnár András: A fiatal Deák Ferenc. Budapest, 2003.
- Molnár András 2009. – Molnár András: A zalai nemesség politikai erőviszonyai 1847-ben. In: Zalai történeti tanulmányok 2009. (Zalai Gyűjtemény 67.) (Szerk. Paksy Zoltán) Zalaegerszeg, 2009. 131–159. p.
- Nagy Iván 1859. 5. köt. – Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Ötödik kötet. H–J. Pest, 1859.
- Sashegyi Oszkár 1981. – Sashegyi Oszkár: A neoabszolútizmus rendszere, 1849–1867. In: A magyarországi polgári államrendszerek. (Szerk. Pölöskei Ferenc – Ránki György) Bp., 1981. 81–140. p.
- Szabad György 1967. – Szabad György: Forradalom és kiegyezés válaszfútján, 1860–61. Bp., 1967.
- Szám Dorottya 2018. – Szám Dorottya: A Hertelendy család. In: Lesencetomaj története. Történelmi előzmények és fejezetek a község múltjából. (Szerk. Szám Dorottya) Lesencetomaj, 2018. 119–167. p.
- Vajda László – Vajda Lászlóné 1974. – Vajda László – Vajda Lászlóné: Zala megye az 1848–49-es polgári forradalom és szabadságharc idején. In: Zalai Tükör 1974. I. kötet. 1848/49. zalai eseménytörténete. (Szerk. Baranyai György – Degré Alajos – Kovács Lajos) Zalaegerszeg, 1974. 5–43. p.
- Zala megye archontológiája – Zala megye archontológiája 1138–2000. (Zalai Gyűjtemény 50.) (Szerk. Molnár András) Zalaegerszeg, 2000.
- ZÉK 2005. – Zalai életrajzi kislexikon. 3. jav. bőv. kiad. (Szerk. Fatér Bernadett et al.) Zalaegerszeg, 2005.

Pótor Barnabás

Négy év magány

Nyerges Gábor Ádám *Mire ez a nap véget ér* című regénye sok szálon kapcsolódik a szerző első prózakötetéhez. A 2013-ban megjelent *Sziránó* zárлата már tulajdonképpen előirányozta az ott általános iskolás címszereplő történetének továbbvitelét, s az új kötet kronológiailag egyértelműen folytonosságot teremt az előzővel (*Sziránó* immár gimnazistaként tűnik fel), poétikailag azonban sok szempontból ellép attól. A legszembeütőbb elmozdulás a narrátor helyzetével kapcsolatban fedezhető fel: a *Sziránó* – némiképp erőltetettnek tűnő és zavaró – „színfónikus” elbeszéléstechnikáját egy heterodiegetikus megszólalói pozíció váltja, mely a regény különféle szereplőinek távlatát, szólalmát közvetítve, adott esetben az alakok idiolektusát is megidézi.

Mindez azt is eredményezi, hogy a korábbi kötetten ellentétben a *Mire ez a nap...* középpontjában immár nem *Sziránó* áll, ehelyett a fővárosi fiktív elitiskola, a Világlegjobb Gimnázium diákjai és tanárai közösen osztoznak a narrátor figyelmén, a közöttük végbemenő nézőpontváltások pedig többnyire egybeesnek a fejezethatárokkal. A szöveg ezáltal főként a(z) – bizonyos utalásokból azonosíthatóan a 2000-es évek közepén – együtt töltött négy év történetéből válogatott, egymáshoz lazábban-szorosabban kapcsolódó, váltakozó perspektívát megjelenítő epizódok sorozatából épül fel. A regénynek mindazonáltal kifejezetten jól tesz ez a fókuszeltolódás, hiszen *Sziránó* karaktere korántsem tekinthető túlzottan érdekfeszítőnek, hiperszenzitivitása, esetenként parodisztikus pózokban manifesztálódó „művészlelke” és világfájdalmas szenvedése, magányosság-érzete olykor meglehetősen fárasztóvá teszik nem csak társai, hanem az olvasó számára is, ezt pedig a narráció néhol ironikus modalitása sem tudja oldani. Mindemellett bizonyos pontokon a főszövegtől vizuálisan – a kurziválás, illetve a tördelés által – elkülönülő egységek szakítják meg a regényt, melyek álomszerű, látomásos képeket jelenítenek meg *Sziránó* érzelmvilágának tónusában. Ezek a hol szurreális hangulatú, hol inkább példázatos-jellegű, több esetben filmszerű felvillanások elsősorban atmoszférateremtő funkciót töltenek be, a magányosság univerzális, ontológiai érzetét erősítik, változékony sikerültséggel – az ötletesebb darabok mellett számos olyat is találhatunk, melyek elhagyásával feszesebbé válhatott volna a regény.

A különböző szereplők távlatából színre vitt (rész)fejezetek megvalósítása is ingadozó színvonalon történik: a *Mire ez a nap...* struktúrájából adódóan vállalt széttartása ellenére bizonyos szálak feltűnően elvarratlannak, de legalábbis kidolgozatlannak tűnnek, míg mások némileg indokolatlanul válnak túlzottan hangsúlyossá. A tanárok közül egyedül a történelemtanár, Szurkó alakja rendelkezik valóban jelentős szereppel a cselekmény bonyolódásának szempontjából, míg például az irodalomtanár Sibók, valamint az Osztályfőnök rövid történetzállai nem igazán szervesülnek, példaértékük nehe-

zen érthető másként, minthogy ők is hasonló mindennapi problémákkal, dilemmákkal szembesülnek mint diákjaik. Ezzel szemben például Szabó Szilvi, Sziránó osztálytársának szólama épphogy túljáratottnak tűnik: a csinos, de butácska diáklány – kliséktől sem mentes – figuráját a naiv, némileg beképzelt hangoltságú távlat mellett a narráció egyedi szóhasználatában is felidézi a tévesen írt személynevek, pontatlanul szerkesztett gyakori szókapcsolatok által – mindez elsősre akár humorosan is hathat, a későbbiekben azonban inkább erőltetetté, fárasztóvá válik.

A *Mire ez a nap...* nemcsak a különféle szereplői diszpozíciók közvetítésének értelmében polifon, hanem izgalmasan és kreatívan idéz meg, illetve kombinál változatos műfaji mintázatokat, eltérő nyelvi regisztereket. A szöveg a Bildungsroman, a nevelődési- és iskolaregények műfaji hagyományaihoz egyaránt kapcsolódik, ugyanakkor dekonstruálja is azokat. A Holman Pankáról és Angyal Károlyról szóló betétsztori a detektívtörténetek formai, poétikai megoldásait elevenítheti fel, de – ehhez kapcsolódóan – a regény alapvető elbeszéléstechnikai eszközének tekinthető az anaforikus-kataforikus szövegszerkesztés, mely a várakozáskeltésben, az olvasói figyelem fenntartásában is érdekelt. Nyerges új regényének fontos hatásteremtő effektusa emellett a bőbeszédűség – a jelenetek aprólékos, minden részletre kiterjedő leírásokból, burjánzó gondolatfutamokból állnak össze. Ez a hosszú mondatokból építkező, szószátyár prózanyelv egyrészt hitelesnek tűnően imitálja a kamaszkor érzelmileg felfokozott, ingergazdag, félelmekkel, neurózisokkal, ugyanakkor nagyra-törő reményekkel teli időszakát, másrészt azonban egy idő után dagályossá, terjengőssé, és ezáltal némileg megterhelővé is válik. Többségében ötletesek, eredetiek ugyanakkor azok a montírozással operáló, máskor pastiche-szerű, a szöveg intertextuális viselkedésmódját előtérbe helyező szakaszok, melyekre számos példát találhatunk a regényben: az 1848–1849-es szabadságharcra emlékező ünnepség alatt az aznapi dolgozatot elkerülni igyekvő diákok szerveződése a március 15-i eseményekkel kerül párhuzamba (29–32.); egy Sziránó által téves címre küldött sms körüli magyarázkodás Edmond Rostand *Cyrano de Bergerac* című drámájából származó részletekkel egészül ki

(46–49.); de említhető az az igazgatói irodában játszódó jelenetet is, melyben a tanári kar hatalmi pozíciójukkal visszaélő képviselőinek önkényeskedő zsarolása, illetve megnevezéseik (elvtársnő, párttitkár) is az államszocializmus bizonyos praxisait idézhetik fel (297–303.).

A *Mire ez a nap...* cselekményének előrehaladtával felismerhető bizonyos szintű elmozdulás az érintett problémakörök vonatkozásában, azok megjelenítésének tónusában. Míg a szöveg elején a gimnáziumi diákélet jellegzetes epizódjainak többségében helyzet-, és jellemkomikumra épülő, humoros bemutatása dominál, addig a regény második felében olyan, fajsúlyosabb témák is előkerülnek mint a teljesítménykényszerre önmaga vagdosásával és hajának tépkedésével reagáló Görccsegér, a halmozottan hátrányos körülmények közül érkező Kuka, vagy a tanára szexuális közeledését, zaklatását elszenvedni kénytelen Pintér Kata története. Ebből a szempontból az óráin irredenta tanokat, antiszemita konteókat hirdető történelemtanár (mellékállásban művelődési házakban fellépő nótaénekes), Szurkó történetszála a legkomplexebb, ez szervesül a leginkább, hiszen karikatúraszerű alakja eleinte inkább szolgálhat – némileg persze elborzasztó – humorforrásként, míg a regény végén ábrázolt abuzív viselkedése fontos, az oktatás rendszert (is) érintő társadalmi problémára hívja fel a figyelmet.

Nyerges regénye tehát ebben a tekintetben is eltávolodik a *Sziránótól*, annak (ön)ironikus, könnyedebb, játékosabb szemléletétől, atmoszférájától: a *Mire ez a nap...* ugyanis minden humora ellenére leginkább a magány univerzálisként kezelt érzésének elbeszélésében érdekelt. Hiszen a Sziránó távlatát közvetítő részletek, illetve a kurzivált, álomszerű beékelések mellett valamilyen formában tulajdonképpen erről tudósít minden, komolyabb súllyal bíró szereplő szólama: egymással szót érteni nem tudó, az érzelmeiket a másik felé kommunikálni képtelen párokat, beteljesületlen, vagy tragédiába torkolló szerelmeket, közönyös, részvétlen emberi kapcsolatokat láthatunk túlnyomó többségében – a társas, közösségi magány példáit.

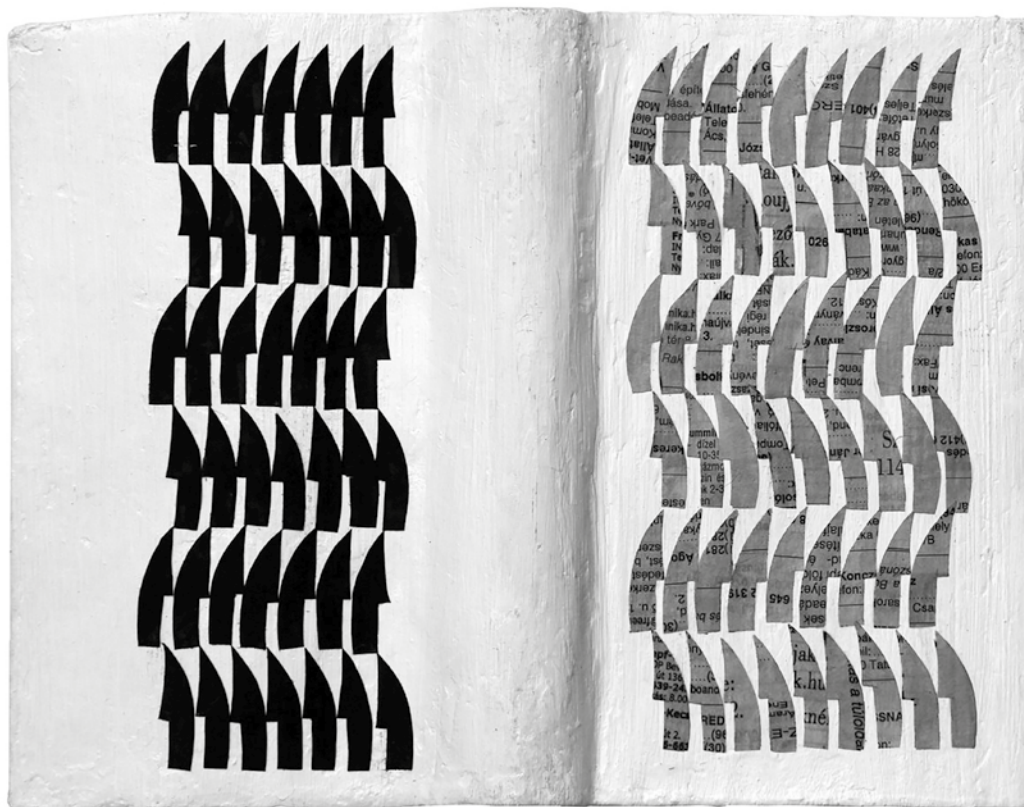
A *Mire ez a nap...* meghatározó karakterjegyeként tűnik fel a lezárhatatlanság, pontosabban a „folyamatos vég” tapasztalata; ahogyan Kuka – a rá jellemző stílusban – a gim-

náziumban töltött négy évvel kapcsolatban Sziránó számára megfogalmazza: „El se hiszi, hogy túlvannak rajta. Hogy vége. [...] Bár nem tudja, valahogy nincs olyan érzése. Mert már mióta vége van, így elnyújtódik. [...] vége van, és közben sosincs rendesen vége. [...] Mindennek mindig épp vége van [...]” (330–331.). A regény utolsó fejezetének szerkezetében is mintha ez a jelenség volna tetten érhető, amennyiben ezen szakasz többszörös zárlatként funkcionál. Hiszen, a ballagást elbeszélő részlet után egy, az iskola felújításáról, a diákok egykori tárgyi környezetének (részbeni) felszámolásáról tudósító – Krasznahorkai László *Az ellenállás melankóliája* című művének befejezését is megidéző – passzus követ-

kezik, majd, az utolsó iskolai naphoz képest huszonnégy évnyi ugrással Schneider Jakob jelenete zárja (immár ténylegesen) a regényt. S valamiképpen a „folyamatos vég” – egyszerre várakozást keltő, majd ismétlődően csalódást okozó – melankóliája járja át a *Mire ez a nap...* teremtett világát is, Nyerges regénye ugyanis összességében szomorú látéletet nyújt a kamaszkor életszakaszáról, amikor, a szöveg tanulsága alapján végérvényesen eldől, „[h]ogy milyen lesz az egész nyomorult, hátralévő életed.” (329.)

Nyerges Gábor Ádám, *Mire ez a nap véget ér*, Prae Kiadó, 2020.

BUDAHÁZI TIBOR: Szatmárcsekei könyv II. – 2007

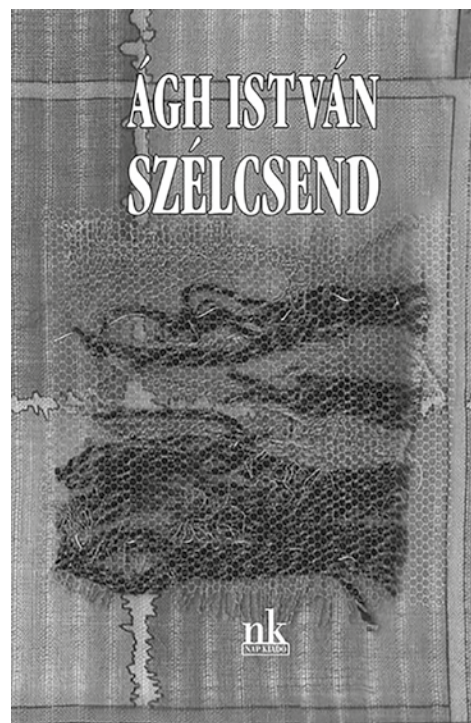
Hernády Judit

Tanulni a halált (Ágh István: Szélcsend)

Szélcsend címmel jelent meg Ágh István új verseinek gyűjteménye. A költő korábbi kötetekben – *Elvarázsolt ének* (2017), *Válasz hazulról* (2015), *Hívás valahonnan* (2011) – már jelentékeny szerephez jutó öregség- és halálatematika határozza meg a *Szélcsend* hat versciklusba osztott anyagát is. A címben is szereplő természeti jelenséghez kapcsolódó hangulatiság – a vihar előtti csend – végig áthatja a versek sorozatát, amelyekben talán minden eddigénél nagyobb hangsúlyt kap a halál közelségének előérzete.

A kötet anyaga is e tematika által meghatározott keretbe illeszkedik, bár a nyitó és záró ciklus más és más aspektusában ragadja meg az öregedés élményét. A nyitó versciklus (*Készülődés a távozásra*) többnyire egyetlen alakként kirajzolódó beszélőjére az élet különféle szinterein tör rá a saját halál közelségének gondolata. Még a születésnap eseményei is a megszólaló saját jövőbeli temetésének mozzanataival mosódnak egybe (*Mire jött ez a sok ember*), a lírai szubjektum mások halálát is saját halandóságát tudatosítva szemléli („most a másokban magamat veszítem”, *Szélcsend*), ahogyan a testén eluralkodó fájdalmak is – mint „nyelven túli üzenet”-ek – az elmúlás elkerülhetetlenségére hívják fel figyelmét (*Fájdalmas anatómia*). A lírai alany szituációját meghatározó alapélmény, a halálközelség érzete az öregség léthelyzetéből fakad: „nincs már időm, mindenkor útra készen / végrendelkeznek múltó napjaim” (*Túl a reményen*). E szituáció kettős természetét a közteslét jellege okozza, hiszen a halál éppen bizonytalan ideje miatt tűnik az idős ember számára egyszerre közelinek és távolinak („szorgalmasan és szomorúan temettem, / az elmúláshoz közel, mégis távol”, *Szélcsend*).

E *memento mori* motívumokkal mélyen áthatott ciklust egy olyan alkotás zárja, amely különösen érdekes. Az angolszász területeken újabban (főként az 1990-es évek elejétől) nagy népszerűsége tettek szert az ún. patográfiák, a betegségélmények írásos megörökítései. A magyar irodalomban sem ismeretlen ez a műfaj, elég csak Nádas Péter, Esterházy vagy Szilasi László prózájára gondolni. Bár itt nem kötetnyi terjedelmű anyagról van szó, mégis érdemes e szempontból is megvizsgálni Ágh István prózai és lírai szakaszokat vegyesen magába építő betegségétörténetét, az *Utolsó figyelmeztetést*, amelyben az alvilági utazással kapcsolatos mitikus történetek nyomai fedezhetők fel. A kórházi tartózkodás a megszokott életforma váratlan megbontása révén egyfajta másvilági utazás képét ölti magára. Ágh István verseiben már korábban is fel-feltűnt a betegségmotívum: a *Műtét a semmiben* a kórházi közeg és az altasásos műtét (voltaképpen felidézhetetlen) élményeit tematizálta, míg a *Discus hernia* a helyes diagnózis felállításáig elvezető megterhelő utat a Purgatórium képzetével egybefonva örököltette meg. Az *Utolsó figyelmeztetés* a sürgősségi ellátás és a megmentett beteg kórházi tartózkodása körüli külső

és belső történéseket verseli meg. A prózai kommentárok a lírai darabok szituációját írják körül, az első prózaegységben a beszélő a kórházba kerülés, vagyis az életveszéllyel fenyegető helyzet előzményeit mutatja be múlt idejű formában, utólagos értelmezői perspektívát érvényesítve. Ez az interpretatív keret az egyedi életeseményt a megszólaló élet-történetének szövetében oly módon helyezi el, hogy kapcsolatot létesít olyan korábbi, hasonló jellegű történésekkel ('56-os Kossuth téri sebesülés, karambol), amelyek Ágh István költészetének vissza-visszatérő biografikus hivatkozási pontjait képezik. A cím tehát arra utal, hogy az emberi halandóságának tudatosítására intő figyelmeztetések végigkísérik a beszélő életét. Az életveszély közelségében érzett különös derű („belső sugárzás”) értelmére a második prózai szövegegység mutat rá, különös jelentőséget adva a halálközelség mozzanatát magukban hordozó életesemények láncolatának: „Mikor a pergőtűzben és a fékezhetetlen kocsiban teljesen ki voltam szolgáltatva a véletlennek. Fölemelkedtem a tények fölé, nem hittem el, hogy meghalok.” (32) A versciklus utolsó sora a véletlen helyett már a sors elrendelését említi, de már a fenti sorokból is kiérezhető az ókori *amor fati* attitűdje, noha a kötet verseinek kontextusában a sors akarata az isteni akarral is átfedésbe kerül (*Isteni véletlenek*). A költő líráját jellemző tárgyilagos, higgadt hanghordozás attitűdbeli háttere tükröződik abban a szándékban, hogy a beszélő figyel és igyekszik a tapasztaltakat emlékezetében megőrizni („úgy nézem, hogy megjegyyezzen / mit különben elfelejték”), nem adva át magát a passzivitásnak. Ez az elszánt lélekjelenlét ad azután később lehetőséget az átéltek közzétételére. De ugyanez a szeizmografikus érzékenység érhető tetten minden olyan költeményben, amely a lírai ént a szemlélődés szituációjában jeleníti meg: „Szemmel tartom a földet, mint akit őrésbe állítottak, / hátha meglátok valami észrevétlenül fontosat” (*Madártávlat*).

A bizonytalan, ismeretlen jövő e félelmetes perspektívája vonatkozásában az interszubsjektív viszonyok és a beszélő transzcendens tájékozódása képez pozitív ellenpontot. A *Csilagfelhő* című ciklusban a már halott családtagokhoz és rokonokhoz kötődő, az íróársak a *Magyarok! hol vagytok?*, majd a globális és

nemzeti tematika felé fordulás után a *Kései hálaénekben* tér vissza a második ciklussal rokon téma, hogy végül az *Őszi képletekben* újra az öregség és a halálképzetek kerüljenek előtérbe.

A *Szélcsendben* a halálra való készülődés szerves részét képezi a személyes múlt eseményeinek felidézése, azok utólagos értelmezése és értékelése. Az emlékezés folyamatát gyakran a külvilág egy-egy tárgyi eleme vagy érzékelhető jelensége indítja el. Ezek segítségével újra megelevenednek az emlékek, a múlt ideje szinte elválaszthatatlanul egybefonódik a jelennel: „ami most elragadott, jelen idejű múltidézés, / időtlen érzés, mint a föld fűszere, növeszti erőmet, / emlékképpé változnak a konkrét formák a napsütésben” (*Körjárat a fel-támadáshoz*). A versek beszélője számára különösen fontosak a gyermek- és ifjúkor emlékei. Az öregkor és a gyerekkor mint a kezdet és a vég ideje egyaránt sajátos határszituációt képez. A két életkor a visszatekintés révén, a szubjektum tudatában ér össze, az egyszerre folyton változó és mégis azonos saját test változásait és az önmegismerés mozzanatát Ágh István olyanformán kapcsolja össze, hogy a két időskiban zajló szemlélődés az önszemlélet alapvető különbségét emeli ki (*Jóslat a kézre*). A gyermekkor meghatározó élménye a természetközelség, illetve ehhez kapcsolódóan a parasztság életformája szintén több költeményben megjelenik.

Az öregség léthelyzetének elégikus színezetű megragadása inkább a korral járó veszteség- és idegenségérzettel jár együtt. A hús-vér ember tárgyiasítása, az élet hétköznapi helyzeteiben való megjelenítése viszont olyan objektív, olykor önironikus hanggal társul, amely a saját személyiségre való rálátás, a tőle való hátrább lépés révén a megszólalás már-már keserűségbe hajló tónusait tompítják. A világban végbenő változásokkal számot vető költemények a globális folyamatokat, eseményeket egy-egy konkrét életképbe oltva, a beszélő személyes életvalóságához kötődő tapasztalatok síkján mutatják fel. Az aktualitások így távlatot kapnak és jelképes jelentéssel telítődnek, legyen szó akár a kigyulladt párizsi Notre-Dame-ról (*Miasszonyunk a máglyán*), akár a szarvasok megdöbbenő hatású vonulásáról (*Szarvasveszély*) vagy a dunai hajóbalesetről (*Egy katasztrófa dramaturgiája*).

A kötetet záró versfüzér, az *Őszi képletek* szonett-sorozatára szintén az öregedés tapasztalatára reflektál. A számozott ciklusdarabok összefüggő gondolatfolyamat alkotnak, melynek alapja a beszélő éjszakai sétája a nagyvárosban. A köznapi események szemlélése ad alkalmat a létértelmező irányultságú gondolatok megfogalmazására, az alaphangot rögtön az első vers első strófája megadja: „palotafény-nyel világít az alkony / s az égi látvány földi titkot sejtet”. A ciklusban előtűnő különféle helyszínek (lakás, utca, bolt) mind a távozásra készülők lírai alany idegenségérzetét érzékeltetik, míg az utcai tömegben való sodródás mozzanata pokolképzeteket idéz fel, a beszélő a dantei Pokol nyolcadik körére („rondabugyrod”) utalva az itteni bűnök (csalás, csábítás, hízélgés, lopás, jóslás, képmutatás, hazugok, hamisítók stb.) halmazát saját tapasztalati világa kapcsán is érvényesnek látja. Így a lírai szubjektum éjszakai útja egyfajta evilági pokolraszállásként is értelmezhetővé válik. Az *Őszi képletek* záró darabjában olvasható sorok nemcsak a kötet haláltematikája mögött meghúzódó alapélményt sűrítik egyetlen képsorba, de akár a heideggeri halálhoz viszonyuló lét költői megfogalmazásaként is felfoghatóak:

Hatalmas sárga rózsák, sötét árok,
szikrák raja, szivárványt ontó forrás,
parázs-bimbók, lombot hullató gyertyák,
fénnyé lobbant éjfél előtt a város,

hogyan bírja saját személye súlyát,
aki most fölfogja a fényben ázott
éjszakában azt a másik világot,
s valami titkos nagy sötétség hat rá,

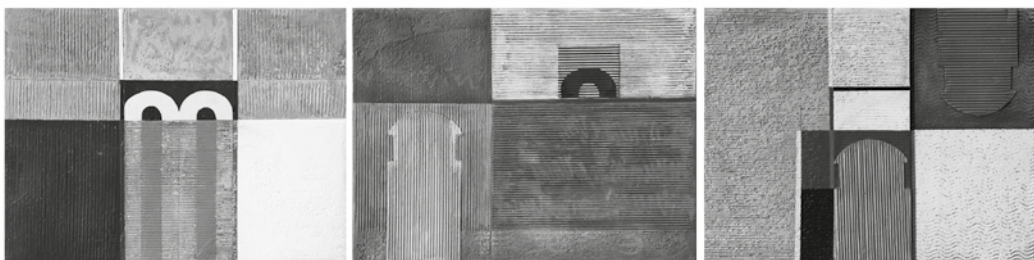
észrevétlen mélypont a tér aljáról,
úgy rögzíti az ellentétes vonzás
a Duna gellérhegyi rakpartjára,

angyalszárnyukon fölszállnak az utcák,
leszáll a helyükre egy csillagváros,
s nagyot pislant a villanyvilágítás.

Összegzésképpen elmondható, hogy Ágh István új verseskötetét is a költőtől megszokott formai igényesség és tartalmi gazdagság jellemzi. Az *Őszi képletek* szonett-sorozatára nemcsak a kötet anyagából emelkedik ki, de a kortárs magyar irodalomnak is egyik idótálló alkotása.

Ágh István: *Szélcsend*, Nap Kiadó, 2020.

BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék – 2020

Székely Örs

ostinato

Smid Róbert

Csővezetékekben a testhang

A nemrég Makói Medáliák-díjban részesült Székely Örsre néhány éve figyeltem fel a Babeş-Bolyai Tudományegyetem egyik szellemi műhelye köré szerveződő A Szem nevű irodalmi portálon, ahol a német nyelvű öko- és antropocén líra darabjai jelentek meg az ő tolmácsolásában. Már Székely fordítói munkája is kivételes nyelvi érzékenységről, illetve az innovációk iránti fogékonyságáról tanúskodott, a debütötete pedig e két jellemzőt úgy egyesíti, hogy a legkevésbé sem mutatja magát valamifajta epigonterméknek, a nemzetközi trendek szolgálai másolatának. Ehelyett az *ostinato* tevékenyen járul hozzá a hazai biopoétika-fókuszú költészeti beszédmódok alakulásához: ez a költészet az életről és annak az élettelen dolgokkal való összefüggéséről, illetve az élő szervezetek komplex működéséről szolgál új belátásokkal, és bemutatja, hogy azok mentén miként bomolhat meg a létezők hagyományos hierarchiája.

A kötet címe az olvasatot egyértelműen a zenei asszociációk felé terelné (sőt, meg is adja az elején az *ostinato* definícióját: „változtatás nélkül, szakadatlanul ismétlődő dallam, ritmus, harmónia, motívum”), ám a szerkezete szerencsére nem teszi ezt az interpretációs módot kizárólagossá: a párverses felépítés, azaz hogy az egy fő cím alá besorolt, de nem ciklust alkotó, saját címmel rendelkező darabok, és az olyan főcímek, mint a *diptichon* vagy a *triptichon* a hagyománytörténet két irányvonalával is rokonítják Székely könyvét. Egyrészt Korpa Tamás *Insomniájával*, amely az ikerverses technikát arra használta, hogy egy dolgot különböző aspektusokból legyen képes szimultán (ezt akár nagyon konkrétan értve: egy oldalpáron) bemutatni. Másrészt az *ostinato* Géczy Jánosnak a *Szűz a gyermekkel*, *Szent Annával és egy számárral* című kötetében a klimaxát elérő azon vállalkozásával is rokon jegyeket mutat, hogy a szent és a profán viszonyát a nyelv eredendően deszakralizálónak bemutatott mozgásaival, anyagi nehézkedésével fogalmazza újra. Székely a verseiben ehhez kapcsolódva egyszerre ír ekphrasziszokat és melódiákat oltárképekké, amelyeknek hagyományos rétegzettségé megbomlik az által, hogy az égi és a földi, illetve az emberi, az angyali és a bestiális egymásnak megfeleltethetők. A versek által kivitelezett azonosítások és hasonlítások alapja majd' minden esetben a test; az eksztatikus izomhúzódásoktól a nem beszédszerű hangkiadásig.

Az *invitorium* címet viselő nyitódarabban a test kapcsán a konstatív és a performatív nyelvhasználat egymástól elválaszthatatlan marad: egyrészt lehetséges úgy olvasni a szöveget, hogy az egy szenvedő testről szól, amely arra törekszik, hogy a szertartásosság alól kibújjon; másrészt viszont maga a vers megszólalásmódja eszközölheti ki a test érvénytelenítését („rekedne kívül, mint aura”), ha felszólítások sorozataként olvassuk a szöveget. Ez esetben viszont az egyfajta ráolvasásként is működni kezd, vagyis maga lesz az a rítus, amelyből a test megszívesebben kimaradna. A felszólítás és a leírás közötti effajta eldönthetlenséget aztán csak intenzívebbé teszik

az olyan kifejezések, mint a „tűröget”, amely egyszerre jelenti azt, hogy ’betűr’ – vagy ahogy a szöveg mondja, „magába hajt” – és azt is, hogy ’valamit kibír és elvisel’. A megjelölés, amelyet a beszélő állít („mi engem megjelöl”), ezért értelmezhető testöltésként egy külső, aspektuális viszonyrendszerben, amelynek a belsejében történhet meg a „tűrögetés” miatt a megszólalás. A belső és a külső ilyen kétirányú kapcsolata – hogy a külső inkorporálja a belsőt, miközben megőrzi kívüliségét – a gyomor lüktetésében megismétlődik, ugyanis arról sem tudjuk meg, hogy az az emésztés vagy épp a kiadás miatt dolgozik bőszen. Mindezek miatt nem véletlen, hogy a verszárlatban szereplő azonosítás – hogy ez a „törvény [...] véletlen darabokban” – a kiszámíthatatlanságot, a randomitás szabályosságát teszi meg szerkezeti elvvé.

A darabosság a kötet meghatározó figurája, és elsősorban az illusztrációkon is látható csempékben köszön vissza, amelyeknek szabályos négyzetekre vágott lapkaiból szabálytalan formák is kirajzolódhatnak: a „törvény [...] véletlen darabokban”. A csempékből alkotott organikus minták pedig analógok azzal, ahogy az emberi test felbontható, ezzel az egységként felfogott organizmust kirakósként leleplezve, mely kirakósléte egyszerre lehet a szervekre és azok diszkurzív színre vitelére is vonatkoztatni Székely versbeszédében. A *repülő díptichon*ban a gyökerek, erek és patakok nemcsak hozzákötik nyelvileg, a katakrézisek révén az élő szervezeteket a természethez, hanem egyfajta vegetativitást is kölcsönöznek nekik a megszólaló azon felismerése miatt, hogy a táj, amelyet a repülőgép ablakán keresztül lát, önkéntelenül is belsővé válik. E kinti és benti organikus képeknek a látszólagos stabilizálása a gép alakzatában történik meg („ágak *pumpálnak*, vizeket átölelve megannyi *gép*” [kiemelés tőlem – S. R.]), amely a környezet és a test közötti átvitelek eredetét elbizonytalanítja; hogy tudniillik, a külső környezet szolgáltatja a hasonlítás alapjait ahhoz, hogy a vérkeringet erekként és ágakként lehessen leírni, vagy a külső világ tulajdonképpen a belső révén konstituálódik („szerveim szorongását fák másolják” – az alliteráció miatt még a szél hangja is a test belsejéből fakadhat). Az e két felfogás közötti elvágólagosságot kiélezi a verszárlatban szereplő „színek késnek” kifejezésben megbúvó „kés”: ez a trópus nemcsak átvágja azt a cirkulációt, amely az élő test működését biztosítja véráramlásként,

illetve elvágja a külső táj és a belső szervek közötti nyelvi alakzatok cseréjét, de a színekhez társíthatósága miatt és azonosításként olvasva (ami tagolatlan mondatot eredményez) a „színek” maguk is rezgésekké darabolódnak. A vers által prezentált körforgás, áramlás ismétléssége – ha komolyan vesszük a kötet címbe emelt alakzat kitüntettségét – ennek köszönhetően módosul: nem egymásra következő, ugyanúgy végbemenő fázisokkal találjuk szemben magunkat, mint a keringés vagy a légzés esetében, hanem a szöveg a montázszerűen egymásra ismételt elemekből építkező versbeszédet tükrözi vissza, ennyiben pedig a kintnek a bentben és vice versa megjelenése az egyik versfőcím által is rögzített *fraktálok* szerkezetéhez válik hasonlatossá. A *fraktálok* alá besorolt *arbor* című darabban és a *tatrangon fridával*ban pedig a fa szolgál e struktúra metatrópusaként, azzal párhuzamosan, hogy a szövegben újra s újra megjelenő kötelek a nyelvi kötések figuráiként azonosíthatók; amikor az építészeti metaforák közelében bukkan fel a „kötél” szó, a testrészek architektúráját (a „bordák bányáit”, a „tüdőpalotákat”) horgonyozza le egy metaforikus relációban. A fa szimbólumként itt nem merül ki abban, hogy egy vertikális viszonyra utal, összeköti az eget a földdel, hanem horizontálisan is hidat képez az emberi szervezet és a természet folyamatai közötti megfeleltetések nyelvi biztosítékaként. Ha azonban ez a szimbólum ténylegesen materializálódna, tehát ha nem pusztán az azonosítások és hasonlítások rendszerének diszkurzív alapjaként szolgálna, az élő testet kikérgesedéssel, cövekesedéssel fenyegetné: „hasonlítson kezéd estére, fára, akkor sírás rázna, / akkor kicserepedne” (*tatrangon fridával*).

Az egyidejűség, a megismételt rámontírozása az ismételtre, ezzel pedig az eredeti státuszának eltörlése jellemzi a díptichon- és triptichon-verseket is. A *bikás díptichon* első darabja a testhez kapcsolódó kívüliség asszociációit erősíti retorikailag az olyan kifejezésekkel, mint a „kioldódik” (’feloldódik’ jelentésben) vagy a „kirózsázza”, melyek közül mindkettő egy belső folyamat külső jelölhetőségére irányítja a figyelmet, a nyitódarab *invitorium* auraként azonosított jelemélete alapján. Az izzadásban vagy a kipirosodásban megmutatkozó szimultaneitása a belső (lassuló szívdobogás, puffadó mellkas, táguló tüdő) és a külső folyamatoknak a töredezett kijelentések és tagolatlan mondatok által ugyanakkor nem

válí ok-okozati viszonyra, és emiatt nem lesz egy közös, organikus jelentéshorizontba hozva a külső és a belső. Hovatovább a beszéd, a jelentés meg- szóvalás is hiányzik a szövegből, legfeljebb annak tilalmában tűnik fel, hogy „szó szádat ne hagyja el” – és itt az sz-es alliterációban ismét megjelenik egyfajta természeti, onomatopoeikus hangzás, mint a *repülő diptichon*-nál; akár a szél vagy az állatok sziszegésére is gondolhatunk, tehát arra, hogy valami nem emberileg értelmes hangadást artikulál a tiltás. Ami szavak helyett kijön a szájából, az a lihegés vagy a sikoly, amelyek a szó szerint vett rózsásodás mellett szintén egy vegetatív létezőmód érzéki tapasztalathoz tartoznak. A diptichon másik darabjában egy kíznőeszköz révén, azzal összeolvadva hangszerré alakított test preparációját kísérhetjük figyelemmel; Phalarisz bikájának mesterkéltége ellenére viszont az olyan folyamatok, mint a kicsapódás vagy a burjánzás nemcsak természetesként és irányíthatatlanként, hanem a fizikai-kémiai törvényszerűségeket követve válnak érzékelhetőkké. A Phalarisz kíznőeszközében megbomló test átalakulását a versnyelv egyrészt instrumentalizálhatatlanként hivatkozva (a bika nem hangot ad ki, mint a hangszer, hanem elnyeli a tartalmazott testnek azt a sikolyát, amely a párversben a szervi folyamatok külső indexeként szolgált: „a kifelé sípokká burjánzó curvatura, mely a hangot hordozza, és elnyeli, ha fűjják”), másrészt viszont nem képes nem instrumentumként leírni ezt a kíznás végére már elkülöníthetetlen két test mint csövek és sípok mechanikus rendszerét. A bika alakja a kulturális diszkurzív elemeknek a biológiaival való keveredése miatt („más testek és csontok / *res publicája*” [kieamelés tőlem – S. R.]) ugyanakkor szimbólumként is aktivizálódik a szövegben: a kíznőeszköz mellett így Zeusz egyik állati alakját és a bika csillagképet is megidézi.

A csillagképek aztán a záródarab *salve reginában* térnek vissza, amely egyszerre játszik rá Weöres Sándor azonos című opuszára és juttathatja eszünkbe Székely kortársának, Pál Sándor Attilának a balladáit. Az előbbihez hasonlóan profanizálja a Mária-himnuszokat azzal, hogy a kozmikus távlatba helyezés itt az asztronómiai terminusok tobzódását jelenti. Ahogy pedig az utóbbi a virágénekek és a népdalok csillag-metaforáját a tudományos beszédmódok felől analizálta verseiben, úgy válik Székelynél az altató műfaja a sci-fik jellegzetes kellékének, a hibernációs álomnak mint „steril” „stázis”-nak a háttérzajává. Többet merít azonban ez a líra Kaszákból: akár az olyan szövegszerű rájátszások, mint az olajtól „sötét sakklovak” (*communism for two*)

a „madarak a dróton” (*zeneiskola*) vagy az „izzadt vér” (*a tizenhetedik század költői*) kifejezések, akár a tagolatlan mondatok kakofóniája eredményezte zeneiség, a kötet lapjain egymás mellé és alá rendezett versek, vagy a toposzá emelt, szervekből gyúrt, csonkolt hangszerek esetében. Váratlanabb a *zárt kertekben* és a *sivatag triptichonban* Lövetei László „eclogáinak” hatása: Székely kopogós disztichonjaiban azonban a természet nem zöld, mint Löveteinél, hanem szürkén tükröződik (*tétlen ecloga*)... olyan szürkén, mint a marha, azazhogy a bika.

És ahogy a bika teste egy szenvedő testet rejt, a természetről való beszédmód sem tudja elkerülni azokat a kataréziseket, amelyek nem tudják nem magukban foglalni a szerveket és a szerves nyelvi és tapasztalati kapcsolatot az emberi test és környezete között: ilyen a búzaszem alakzata a *zárt kertekben*, amelynek az emberi szemmel fenntartott köteléke teszi lehetővé az álomképet a természetről; „álomban már búzaszemekben / ülnek meg, kuporognak a tájak, néma növényben / áramlik, fut az álom.” A szem szervként hovatovább – akárcsak a *repülő diptichonban* – itt egyszerre érzékelő, amely előtt az álom lejátszódik, és érzékelt is, hiszen a szemében ott az álom szófordulatra építhet a „búzaszemekben / ülnek meg” szintagma. A szemnek egy másik alakzatát találjuk a *sivatag triptichonban*, ahol a homokszemek „fagynak-nyílnak mint a virágok amik befelé nyílnak kis zajjal futnak szét rajta a sebek mint az / idomok mint a bogarak ropogó hó havazik rájuk a szél a fül a száj betelik velük mint szétterülő homok tágulnak és fagynak mint hó / fagynak nyílnak pazarolnak”. Az *ostinato* pedig ilyenkor tárja fel az ismétlés valamennyi formáját, amelyre kiterjedhet: a hó és a homok majdnem töismétlése mellett funkcionálisan is hasonlíthatnak, mert mindkettő a földet betakaró felületképző. Erre alapozva bomolhat meg a versben az évszakok körforgása (tél és nyár egyidejű jelenlétével), ahogy már egy másik ciklikusságot is láttunk megbomlani a természet nyelvi kiterjesztése által; az emberi keringését. Ez poétikailag az a bizonyos „tűrőgetés”, amellyel a kötet nyit, és amellyel hiába fordítja vissza a testekből kiáramlani készülő levegőt, mégis kihallik belőlük egy hang – ez Székely Örs lírájának zsigeri pulzálása, gyomorból feltörő lüktetése, amelyet már nem tudni, hogy a külső vagy a belső fülünkkel érzékelünk-e jobban.

Székely Örs: *ostinato*, Fiatal Írók Szövetsége, 2020.

Péntek Imre

Budaházi évtizedek

Rangos tárlatoktól a Munkácsy-díjig

Mi, köznapis emberek, olykor tárlatlátogatók, várjuk a találkozást a remekművel. Ezért megyünk a művek közé. Figyelünk, kutatunk, keresünk, reméljük, hogy eljön a pillanat, ami kárpótol mindenért: a sok-sok csellengő óráért, amit kiállításokon töltöttünk. Néha nem hiszünk a szemünknek: kételkedünk, fanyalunk, főként, ha egy olyan művész teljesítményéről van szó, akit nap mint nap látunk a megveszékelyen, akár személyesen is jól ismerhetünk. Persze minden kiállítás egy ünnep, maximális érdeklődés, zajos siker. De nem látunk be a műtermek káoszába, a tervek, változatok garadájába, nem tekintjük a félbehagyott művek torzóit, s nem vagyunk kíváncsiak egy festő vagy szobrász lelkiállapotára, akinek meg kell küzdenie az adott mű legtokéletesebb formájáért.

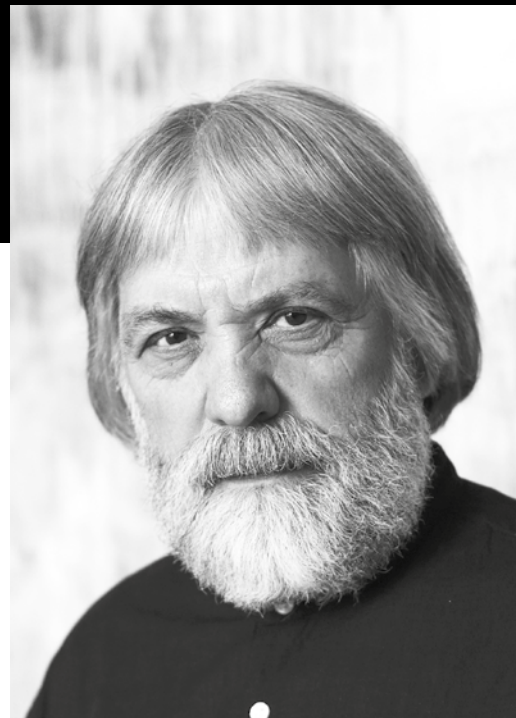
Nem hiszük el, hogy egy olyan kortárs festőművész – grafikusról van szó, aki jó harminc éve Zalaegerszegen él, tanít a Mindszenty Általános Iskola és Gimnáziumban, de országos, nemzetközi ismertségével ki is válik saját mindennapi közegéből. Nyilvánvaló és természetes, hogy a város intézményei megadják neki a lehetőséget a bizonyításra. S akkor még nem beszéltünk az országos és jelentős regionális tárlatokról, amelyeken Budaházi Tibor képei rendre jelen vannak. (Festőként még a kerámiába is sikerrel belekóstolt.)

Életművén végigvonul egy igen következetes analitikus látásmód, mely félretolja a felszínt, a látszat- és látványvilágot, és makacsul, koncentráltan tör a lényegre, az egyre, arra, ami az origója az egésznek. Olykor valóságos nyomozást folytat az „eltűnt idő nyomában”, felszínre hoz, leleteket ment, vizuális régészeti ásatást folytat, de nem a személytelen időfolyamban, hanem a személyes múltban, a kollektív tudattalanban. Ez a festői „archeológia” képekké válik, izgalmas felületetökké, rejtélyes kompozíciókká.

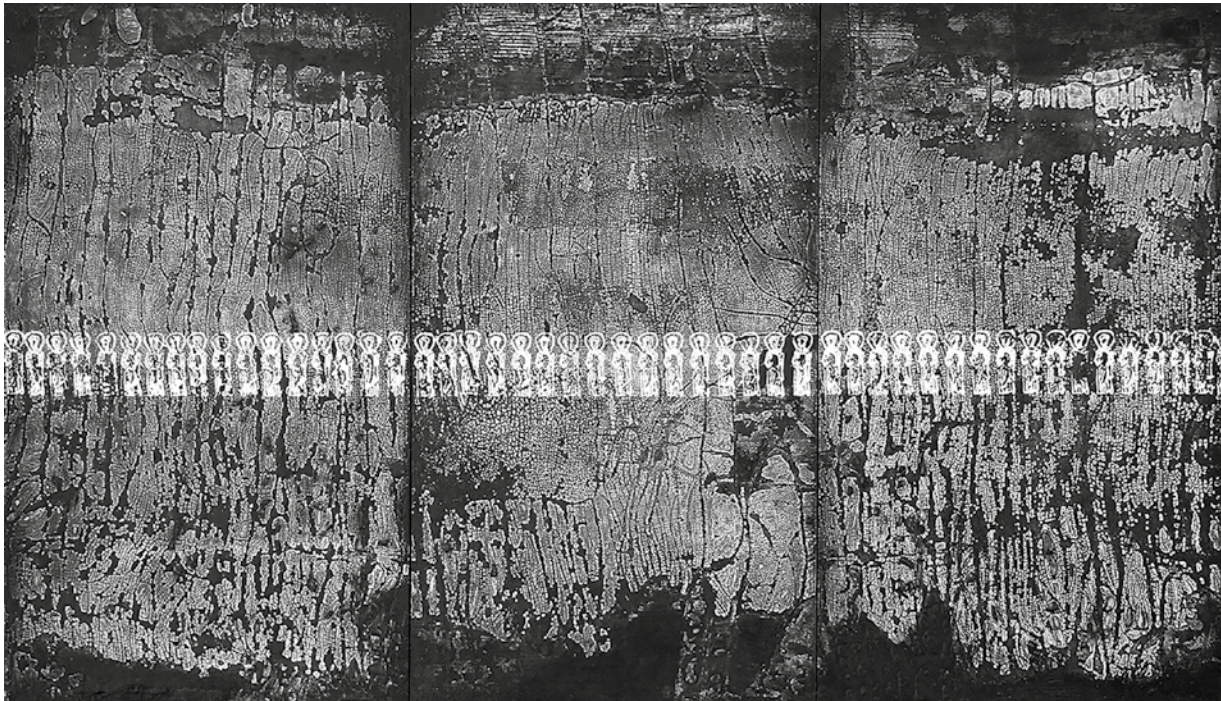
Áttekintésre és megítélésre is alkalmas albumot jelentetett meg a művész 2015-ben, melyhez Novotny Tihamér írt megszívlelendő tanulmányt. Ebben olvasható:

(A művész feladata): „Előbányászni, felkutatni, létrehozni, kifejezni, közölni valami olyasmit, ami az alkotóelmében, a fejben, mint többszörös emlékréteg, mint képlékeny időréteg, ...már készen áll a vizualizálható közvetíthetőségre. ...visszaidézni az emlékezetből, a kultúrtörténeti hagyományból azokat az üledékrétegeket, amelyeket...szétmart, szétmállasztott az idő és a feledés...A roncsolás és a roncsoltság, a töredezettség és a kiegészítés folyamatelemző, történetteremtő és történelemidéző; a posztmodern esztétikája ez.”

Talán itt vitáznék egy kissé Novotny Tihamérral. Szerintem Budaházi túllépett posztmodern kliséin, részint gazdagabb tájékozódása révén, részint elmélyültebb eszközhasználatával. És amire Novotny is utal: az ősi és modern tartalmakat egyesíteni akaró törekvései túlmutattak a posztmodern zárványokon. Talán ezt ismerték fel az idej

BUDAHÁZI TIBOR

BUDAHÁZI TIBOR: Fal II. – 2008

Munkácsy-díjat odaítélők, amikor Budaházit bevették a megőrzők és az újítók körébe.

Olyan alkotóval van dolgunk, aki a kortárs képzőművészet élvonalában dolgozik, aki jelen van az országos tárlatokon – nem fél megméretetni magát –, s nem ritkán díjakkal tér haza. Vajda Lajos-díja vagy a Magyar Grafikaért Alapítvány-díja épp úgy fényjeli szakmai felkészültségét, mint a Keresztény Ikonográfiai Biennálékon vagy Festészeti Triennálékon szerzett elismerései.

Mégis vannak kérdések, hisz valljuk be, nem mindig és nem mindenkor egyszerű a befogadó dolga. Bizony Budaházi megdolgoztatja a szemlélőt már avval is, hogy feltételezi, az alkotásait nézők birtokában vannak bizonyos tudásnak, amire képein hivatkozik. Tudja például, mi a különbség a kereszt és az András-kereszt között, s azt is, a jel olyan elvonatkoztatás, amit az érzéki kavargásból hívtunk elő, értelmezni a köröttünk hullámzó, olykor kaotikusnak tűnő tárgyi világot. Feltételezi, hogy alkotótársa – a néző – továbbgondolja a látottakat, és értékeli azt a fajta vizuális trouville-t, amivel a festő lépten-nyomon

megkínálja. Utalásai ugyanakkor segíthetik a megértésben az érdeklődőt.

Gondolkodtam magam is, mivel juthatnék közelebb ehhez a kétségtelen zárt (zárványos) képi világhoz, amelynek olyan kiváló értelmezői vannak, mint Hann Ferenc vagy Novotny Tihamér, de az újabb és újabb megközelítések „feltárásai” tovább árnyalhatják az elemzés(ek) horizontját. Ezért néhány fogalompart hívok segítségül, amelyek eszközei, fogódzói lehetnek a közelítésnek, feloldásnak, a megfejtésnek...

Budaházi Tibor számos képének címe: *Töredék, rétegek*, de maguk a képek is jobbra részek, részletek, torzók – ha szójátékkal élnénk: rések, amelyeken át egy titokzatos világba pillanthatunk. Egyszóval: az egész helyett a rész áll helyt.

A modern ember a huszadik század elején döbbent rá: a totalitás elveszett, a teljesség álma szertefoszlott. Budaházi képein a részek, részletek, fragmentumok kell, hogy felidézzék az elveszett, széthullott egészet. Az aranykort, az Édent, ami mindmáig foglalkoztatja képzeletünket. De más motívumra

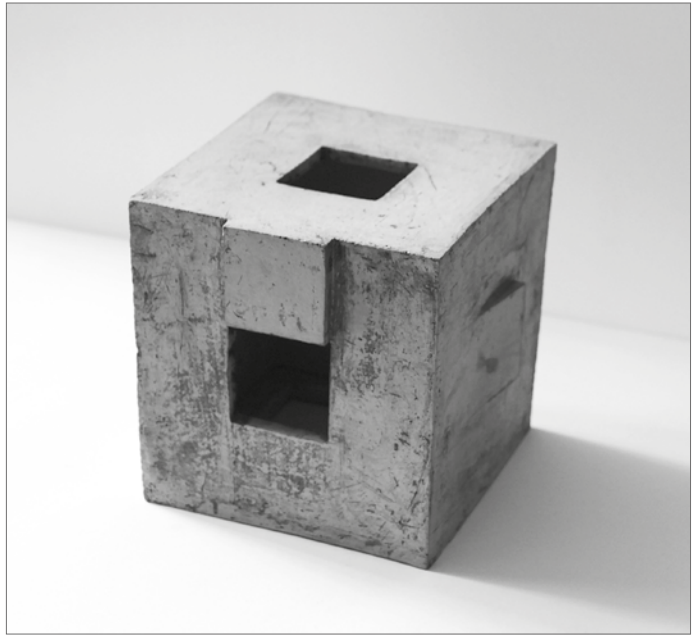
is hivatkozhatunk. A modern világ túlszűfolt látványvilága olyan reakciót is kelthet, amely lemondás erről a kaotikus áttekinthetlenségről. Sajátos vizuális aszkézis az, ami ezeken a szikár, lényegre törő, gondosan megkomponált képeken megjelenik. Mégis, ha valamiről lemondunk, akkor adni is kell helyette valamit... A Budaházi-képek néhány puritán jele – kereszt, háromszög – egy rendkívül gazdag, finoman megdolgozott háttér előtt manifesztálódik, s ennek a háttérnek festői-grafikai izgalma, intenzitása az, ami kiegészíti ezt a szikár, konstruktív látásmódot. A rész tehát kiváltja az egészet, felidézi, ezáltal „provokálja”, elindítja a fantáziát, a kép dimenzióit nem csak a síkban, a térben, hanem a tudatban is megkonstruálva.

Archaikus és modern... Ez is egymásnak ellentmondó fogalompár. Pedig éppen Budaházi képei bizonyítják, mennyire összefüggnek, egymásra utalnak. Az archaikus jelek, fantáziaírások, roncsolt szerkezetek, maradványok egyfelől az ősi kultúrák hírnökei, másfelől lecsiszolódott, sűrített, emblematisz zárványok, amelyek az elvonatkoztatás magasrendű (logikai) konstrukciói.

Tárgyiasság és szubjektív megjelenítés... Ez is ellentmond egymásnak. Budaházi fel tudja oldani ezt a rejtélyt is, hiszen a különféle levél-, okmány- vagy kódextörédek a maguk tárgyi valójában jelennek meg, ám mindegyiken ott a kézjegy, az emberi szubjektum nyoma: egy család története, egy szerelem festett levélvívára...

Persze, alapvetően – a látszólagos sokféleség mellett – Budaházi képei a létezés, az emberi létezés törekenységéről, kiszolgáltatottságáról szólnak. Hisz majdnem mindenütt látható a roncsoltság, a sérülékenység, a kegyetlen erők munkájának eredménye. Az ép, működő szerveződések holt sturktúrák válnak, a leépülés, a megsemmisülés árnyékaitól kísérve. A végtelen idő és az isteni igazság előtt minden fundamentumunk recsegve összeomlik, ahogy Pascal írja, és feneketlen mélységek nyílnak meg alatta.

Sorolhatnám még a dichotómiákat (kettőségeket), amelyeket ez a festészet felmutat. Talán éppen azért hatnak ezek a sötét tónusú képek, mert feszített pólusok között sugározzák az energiákat, a delejező, jelekkel meghintett, hihetetlen intenzitással megfestett

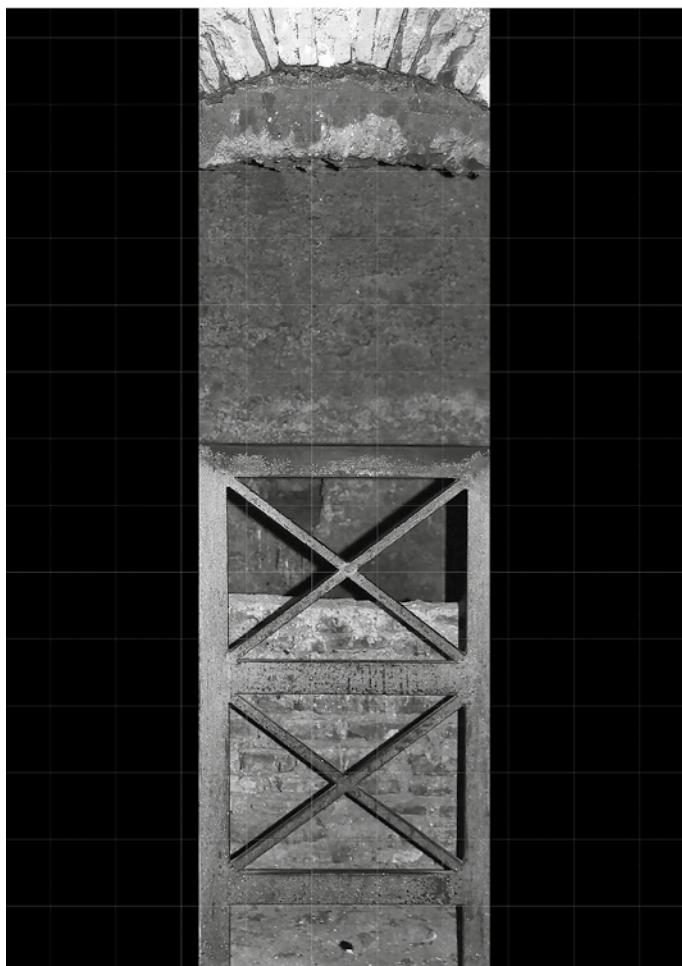

BUDAHÁZI TIBOR: Kocka – 2015

képmező (gyakran) a szakralitás színhelye... Tulajdonképpen az átmenetiség, a közties lét lenyomatai fogalmazódnak meg itt: melankóliájuk, líraiságuk ezért csap meg, miközben be akarunk hatolni – Novotny Tihamér jelzői szerint – ebbe a „szomorú és hősi” képi közegbe.

És még valami: az analitikus elme rétegről – rétegre lehántja a dolgok felszínét, és az üresség, a semmi helyett egy spirituális rétegre talál. Budaházi Tibor festészete ennek a kutatásnak is szép példája. A spirituális réteg, elem ott rejtőzik a bomló anyagban, a kaotikus kavargásban, előragyog, fényt ad, világít... Nevezhetjük ezt a sugárzást a „világ világosságának” is. Amivel eljut ahhoz a többlet, amivel a többség fölé nő.

Budaházi sokoldalúságáról beszéltünk. Az általa alkotott gazdag látványvilágról. Festőként-grafikusként bejutott a pécsi kerámia-szemlére is műveivel. Ám van még „leágazása” életművének, amelynek kibontakoztatására római ösztöndíja teremtett alkalmat. A festőművész élménybeszámolója, albuma, fotójegyzetei vagy grafikai átdolgozásainak dokumentációja egy kis füzetben nyert összegzést.

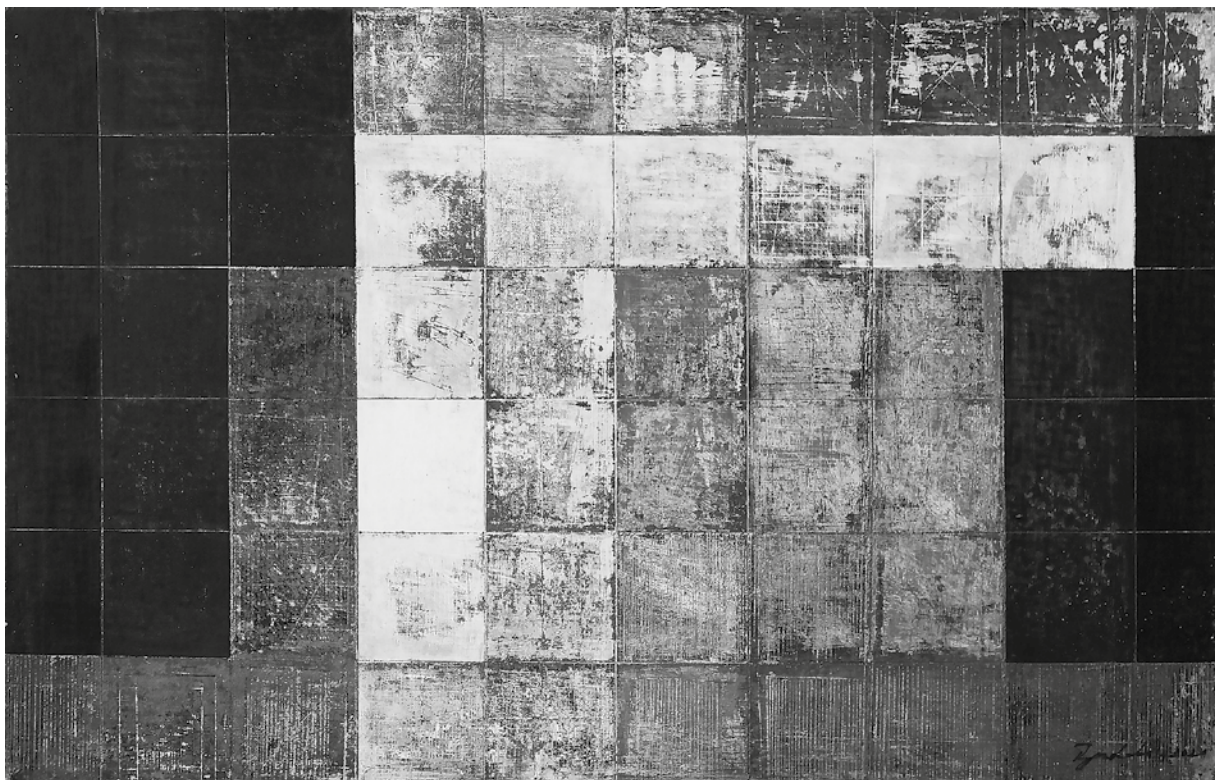
BUDAHÁZI TIBOR: Római töredék I. – 2019

Római töredékek 2015-2019 a címe. Kissé puritán a cím, de hűen tükrözi a kötet belső tartalmát. Egy festő, aki fényképezőgépet vesz a kezébe, hogy a metropoliszban járva megörökítse tartós benyomásait, vizuális emlékeit. Az előszó írója – a pályatárs Tolnay Imre – jegyzi meg: „egy város, egy hely csak gyalog ismerhető meg igazán”.

Az egerszegi festő ezt a metódust követi, lehajol, megfigyel, összegyűjt minden kis árnyalatot, minden apró nyomot, hogy a több ezer évből valamit hazamentsen. A cím nélküli vagy jellegzetes „töredék” megszólítja a festőt, és a jelentéktelennek tűnő mozzanatból előhívja a múlt karakteres megnyilvánulásait. A díszes (mű)kő leveti takaró felületét, és feltárul a rusztikus alapzat, amelyet a közművészet

az utca járókelői elől el akart takarni. Kialakul a múltból beszélő mintázat, a sérülések, kopások játéka, a vonalak szegletes alakzata. A falak élnek a maguk életét, begyűjtik a benyomásokat, legyenek azok golyónyomok, kaparások, (r)omlások, egyéb sérülések, hogy aztán új alakzatokkal közöljék, adják tovább az idő munkálkodását. Ennek az előhívásai már mester munkái, nyomatok, kaparások, kibomló rejtelmek. A közlés talán azért is jó szó, mert vannak a könyvben olyan felületek, amelyek betűnyomok, szövegre utaló helyek, helyzetek krónikáját kínálják föl. (Hogy aztán ki lesz ezek olvasója, értője, más kérdés. A talányok [feladványok] őrzik a maguk titkait.) A bemélyedések sorozata, ritmusa, nagysága vagy kicsisége szintén elgondolkodtató. A festőnek szeme van erre. Ahol a minta sejjik, vagy kínálkozik, ott lecsap a fantázia, tetten éri, kibontja ezeket a kis formációkat. Aztán – némileg váratlanul – ezek a falba épített szerkezetek, építészeti elemek önmagukban is megjelennek (nyomattá válva átalakulnak), és egyformaságukra rácáfolva egyedi kompozíciókká válnak. Vízköpők, befalazott ágyúcsövek, mögöttük a sötétség ásít. (Elvesztett funkcionalitásuk jelképe valamennyi.) Az üreg egyre tágasabb: földalatti vājattá, barlanggá válik, titokzatos börtönné, kínzókamrává, amelynek falmintája hirtelen kereszt alakjában szólít meg. És a sok változatos minta után egy kismadár tűnik elő (röppen elő) az idő mélyeséges rétegeiből. És a régi nyomok és a mai firkák sajátos szimbiózist alkotnak, felkínálva magukat az újraalkotásra. És megjelennek a karakteres jelek, az elroncsolódott plakátok, lekopott feliratok, amelyek szintén régészi türelemre várnak, hogy megfejtsék őket. A tépett, lefoszlott, falra kapaszkodott bizarr alakzatok valóságos kísértetjárás tünetei. Ezt a bizonytalanságot koronázza meg az üres műanyag széksorok geometriája, mely már már eltaszítja magától a leülni vágyókat.

A klasszikus fekete – fehér nézet hirtelen színessé válik, a felületek piros vagy barnás tónust öltenek. A rajtuk lévő alakzatok is alkalmazkodnak a festésszerű folt és csorgás eredményeihez. S a keresésnek – annak is felfoghatjuk – meglesz az eredménye. Ahogy ez Budaházi festményein szokás: előkerül egy meghatározó forma, jegy, amely hirtelen „élni” kezd: akár kalapos figurának tűnhetne, fekete

BUDAHÁZI TIBOR: Óbudai töredék – 2020.

köpenyben. (Egyházi öltözetnek is nézhetjük ezt.) A festő ezzel a gesztussal valamiféle személyességet csempész a kompozícióba, s a kapualj-formációknak szereplői lesznek; apró figurák, amelyek többértelmű formában rendeződnek el.

A köpeny is színeződik, vidámabb tónust ölt, s az utcai vándorok derűs felvonulásban keringenek a képmezőben, amíg el nem nyeli őket a falak monotóniája. S a látvány is mind képszerűbb lesz: már valódi Budaházi-munkát látunk. A költői geometria osztja a felületet, egy-egy valódi félkör vagy négyzet válik uralkodóvá, mintegy nyugvópontra juttatva a korábbi sokszínű kavalkádot.

Bár láttunk már hasonló elgondolást, Dús László, Géczy János vagy Fenyvesi Ottó kompozícióin, de Budaházi sejtelmesebb, analitikusabb, minimalistább náluk. Igazi vizuális egyszerűséget mutat, abban igyekszik megvalósítani a maga teljességét. Az anyag és az idő az ő főszereplői, amely befutják a maguk köreit, hogy a véglegesség állapotába juttassák a kavargó sokneműséget. A Tiberis-parti

jegyzetanyag így válik élményszerű többletté, „siratófallá vagy vakolt univerzummá” – ahogy Tolnay látja –, és ennek a „fal-szöttes”-nek itt-ott rongyolt, szakadozott résein a múlt meszei századaiba látni. E fotógrammok súlyos látomássá nemesülnek, az évszázadok terhet hozzák vissza korunkba.

A gyalogos kaland így válik „vízvásztóvá”: az eltűnt, rejtőző mintázatok lelepleződnek, hírt adnak abból a drámai homályból, amely a vízköpők szájából árad.

És még valami, amiről érdemes szólni. A zalai művészársaságban mindig akadt egy-két alkotó, aki bekerült az országos élvonalba. Az első Németh János volt, aki 1970-ben kapott Munkácsy-díjat, majd 2014-ben Kossuth-díjat. Szabolcs Péter 1984-ben lett Munkácsy-díjas. Fischer György 2005-ben kapta a Munkácsy-díjat. (Sajnos, munkássága 2012-ben váratlanul megszakadt.) Idén Budaházi Tibor nyerte el a magas kitüntetést, a Munkácsy-díjat, több évtizedes munkájáért. Megérdemelten.

KIÁLLÍTÁSI ENTERIÓR I.

Pánczél Petra

Egy virtuális kiállítás valósága

– 8.01 galéria az online térben

Vannak olyan történelmi helyzetek, amikor a „nyolcas mozi” eleve szóba sem jöhet, sőt 20 óra után a lakhelyünket is csak nagyon indokolt esetben hagyhatjuk el. Ilyen szituációkban a mozgás fizikai lehetősége beszűkül, élettereink átrendeződnek. A világvárvány miatt kialakult veszélyhelyzetben különösen igaz ez a kulturális élet színtereire.

2020 októberétől szinte minden olyan intézmény ajtaja bezárult, ahol alkotó és befogadó találkozhat, ám művészetre a karantén-világban is szükség van. Kell a feloldódás, a megváltás, mint ahogyan az elgondolkodtatás, rácsodálkozás, kérdésfelvetés, kibeszélés és a szórakozás öröme is. Leginkább pedig az, hogy a szobákba szorult alkotói energiák ne vesszenek el, hanem – ha nincs más mód – utat találjanak maguknak a virtuális térben. A zárvatartás tény; „Kinyitni nem tudjuk. De az nem lehet, hogy nem lehet”.

Utóbbi idézet a zalaegerszegi ZAZEE Kulturális Egyesület 8.01 online – galériájának promóciós videójában volt látható. A kitárlkozás iránti vágy és a szabadságélmény hívta életre 2021 márciusában a galériát, melynek neve – 8.01 – sok mindent jelenthet. Mondjuk, hogy 8 óra 1 perckor az utcára lépve már megszegnénk

a kijárási korlátozást, ezért inkább otthon maradunk, és a digitális térbe merülünk. Hogy 8 óra 1 perckor egy vírusmentes világban épp elkétség volna a moziból, de akár arra is utalhat az elnevezés, hogy többnyire semmi sem kezdődik pontosan. A fekvő nyolcas ráadásul a végtelen jele, az 1-es szám pedig még annál is több. Ezért egy virtuális galéria végtelen lehetőséget hordoz magában, hiszen mindig kinyílhat még egy szoba, mindig felkerülhet még egy kép a falra.

A 2005-ben alakult egyesület ténykedésétől eddig sem volt idegen a kiállításszervezés. A tagok által életre hívott Color Arts Fesztiválokban mindig volt képzőművészeti szekciója, de jótékonyági vásárt, árverést is rendeztek. 2018 végén például Decemberi Licit néven, melyen a Zalaegerszeghez kötődő művészek alkotásai kerültek kalapács alá. A 8.01 galéria első kiállításának főszereplői is a helyi alkotók voltak. Pontosabban a finearthotel.hu képzőművészeti gyűjtőoldalhoz tartozó művészek munkáiból nyílt meg a csoportos tárlat. A „Fineart Hotel”-t Tóth Norbert képzőművész

alapította a 2000-es évek közepén azzal a céllal, hogy a Zalaegerszeghez – vagy még inkább az Ady Endre Általános Iskola Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskolához – tartozó képzőművész tanároknak és az itt végzett, időközben alkotóvá vált egykori diákoknak online megjelenést biztosítson. A gyűjtőoldalon minden művész a saját profilját kezelheti, ami afféle portfólióként is szolgál. Fontos leszögezni, hogy „fineartosnak” lenni nem azt jelenti, hogy a művészek egységes stílust képviselnének, vagy egy elvet vallanának. Mind kifejezés-módban, mind szellemiségben nagyon eltérő alkotók kerültek egy oldalra. Leegyszerűsítve: a munkákat nézve tartalmilag és formailag egy sokszínű társaságról van szó. A kérdés inkább az volt, hogy azok, akik ennyi éven át egy (hon) lapon szerepelnek, most hogyan mutatnak együtt, egy térben. Még ha ez a tér csak a digitális világban létezik is.

Ha vizualitásról van szó, meg kell említenünk a tér látványvilágát. A 8.01 galéria szobái ugyanis egy a valóságban is létező (ám ma már nem működő) intézmény tereiből alakultak

GYENES JÚLIA BORÓKA: Idill, 30x20 cm – akvarell, papír

KILLÍTÁSI ENTERIÓR II.

ki. Az egykori Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ (MMIK) épülete régóta üresen áll, néhány éve viszont épp itt rendezte meg egyik Color Arts Fesztiválját a ZAZEE egyesület. Az épület üres termeit ekkor fotózták le a szervezők, nem gondolva arra, hogy évekkel később egy online galéria háttérül szolgálnak majd. A kezdeményezés olyan szempontból is érdekes, hogy a ház hamarosan eltűnik, helyén ugyanis szálloda épül. Kérdés, hogy a hely szellemisége, eredeti funkciója, illetve tereinek emlékképei átörökökíthetők-e az utókornak a digitális technika segítségével. A néhai MMIK sokak által ismert és kedvelt „közegében” nyílt meg tehát a finearthotel.hu alkotóinak virtuális kiállítása. Hat teremben, 22 művész (Agg Lili, Bárdosi Katinka, Borbás Helga, Dobri Anna, Drabik Tamás, Fabókné Dobribán Fatime, Farkas Ferenc, Fischer György, Fischer Judit, Frimmel Gyula, Gazdag Ágnes, Gombos Zsófia, Gyenes Júlia Boróka, Gyuk Krisztina, Kajos Anna Zsófia, Kammerlohr-Kováts László, Kiss Ágnes Katinka, Kovács László, Nagy Szilvia, Tánczos György, Tóth Norbert és Varga Bálint Tamás) mutatta be

munkáit. Festmények, grafikák, szobrok, tűzománcok között barangolhatott a néző, de Agg Lili jóvoltából egy videóterembe is beléphetünk. Az egyes szobák között nyilak navigálták a látogatót, az alkotásokkal pedig nemcsak közelről és távolról, hanem egy egyszerű nagytással, a maga részletgazdagságában is meg lehetett ismerkedni. Ilyenkor a néző egy rövid leírást is kapott az adott műről.

Manapság már nincsen kiállítás tárlatvezetések nélkül: a bemutató három hete alatt szubjektív vezetésekre került sor, melyet az egyesület Youtube-csatornáján követhettek a nézők. A megnyitón *Wahorn András* Munkácsy-díjas képzőművész, zenész mondta el gondolatait, majd két zalaegerszegi születésű szakember, *Filó Vera* képzőművész, író, költő és *Orsós László Jakab* író, forgatókönyvíró, kritikus, a New York-i Brooklyn Public Library művészeti igazgatója mutatta be a tárlatot. *Wahorn* leginkább a rögtönzésre, a humorra és a „szabad asszociációkra” építette fel a tárlatvezetést, *Filó Vera* az egyes szobákban lévő művek közötti kapcsolatra helyezte a hangsúlyt, *Orsós László* pedig inkább elemző/

értékelő álláspontra helyezkedett. Persze mindhármas előadásában jelen volt egy impulzív, érzelmi vonulat is; a bemutatott művek (a témák, formák, színek, technikai megoldások, anyagok sokfélesége miatt) rengeteg emléket, személyes történetet idéztek fel a tárlatvezetőkben.

A kérdés azért felmerül: vajon egy kiállítás ugyanazt az élményt nyújtja-e a virtuális közegben, mint a valóságban, vagyis a fizikai térben? Egyáltalán mi a valóság ebben a (járvány)helyzetben, amikor életünk java része a digitális térbe helyeződött? Az alkotók által létrehozott mű valóságos, az ezekről készült méretarányos másolat miért ne lehetne az? Szintén valóságosak a látogatók is a számítógép – vagy valamilyen okos eszköz – előtt ülve, és valóságos maga a tárlatvezetés és a tárlatvezető személye is. Valóságos, ám nem feltétlenül valós idejű, hiszen egy online esemény többnyire visszajátszható. A videómegosztón később is megtekinthető maga a tárlatvezetés mint művészeti akció. Ugyanakkor a kiállítás – azaz a link, melyen a bemutatott anyag hozzáférhető a virtuális térben – éppen olyan illékony, mint egy fizikai térben megrendezett tárlat. Van nyitánya és finisszázsa, majd a művek lekerülnek a falakról, a link pedig elérhetetlenné válik. A reprezentáció tehát mindkét esetben alkalmi, ha úgy tetszik időszaki, vagyis egy jól meghatározott időtartamra szól.

Érdekes megvizsgálni a fizikai és a virtuális térben zajló viszonyok valóságát is. Hiszen a szereplők (alkotók, művek, befogadók, előadók) mindkét helyen adottak, léteznek. Az „offline világban”, a személyes találkozások révén a tárlatvezető és a közönség látják egymást, együtt mozognak az alkotások között, létrejön a szemkontaktus, míg a digitális térben nem. Itt csupán egy chat-fal ad lehetőséget az interakcióra. Bár a viszonylagos láthatatlanság bátorságot is adhat a közönségnek, hogy kérdéseket tegyen fel az elhangzottakhoz. A hagyományos kiállítótérben az alkotások körbejárhatók, adott esetben megérinthetők, az anyaguk, megmunkálásuk egyértelműbb, a képernyőn keresztül viszont sérülékenyebbé válhat e téren a befogadás és az értelmezés. Ugyanakkor egy digitális helyszínen a művésznek több lehetősége van arra, hogy bővebb információt adjon egy-egy mű keletkezéséről, tartalmi és formai elemeiről. Így akár az is

kérdés lehet, hogy a nézőt vajon mennyire befolyásolja ez a többlétezés a műalkotás értelmezésével kapcsolatban. (Filó Vera szerint például nem mindig jó egyből elolvasni a leírást, jobb, ha előbb saját benyomásainkra hagyatkozunk. Orsós László szerint pedig izgalmas játék, ha a néző néha megpróbál másik címet adni egy-egy műnek.)

Mindezek a kérdések a tárlatvezetőkben is felmerültek. Elsősorban nem olyan kontextusban, mint hogy egy virtuális kiállításnak milyen negatívumai, vagy hiányosságai vannak egy hagyományos bemutatóhoz képest, hanem mint új értelmezési keretek és lehetőségek. Hiszen ha változik a kiállítások színtere, akkor az itt zajló diskurzus is új megközelítéseket kíván. Persze azért vannak változatlan tényezők. Ahogy Wahorn András

VARGA BÁLINT TAMÁS: Kalleisz, 100x75 cm – grafit

KIÁLLÍTÁSI ENTERIÓR III.

megfogalmazta: mindig az a lényeg, hogy bennünk milyen gondolatokat ébreszt egy tárgy. A műalkotás a világ egy kis része; egy mondat a hatalmas könyvből. A 8.01 galéria tárlatán ezek a kis mondatok, vagy világtöredékek nagyon őszintére, filozofikusra, sőt szuggesztívra sikerültek. A hat teremben összesen 42 alkotás kapott helyet, és bár szigorú tematikai elrendezés nem volt, azért az egyes szobáknak más és más volt a hangulata.

Filó Vera például arra kereste a választ a tárlatvezetés során, hogy vajon az egyes szobákban lévő alkotások, vagy akár az egyes termek között létrejön-e valamiféle párbeszéd? Hogyan segítik egymás jelenlétét a művek? Ahhoz, hogy válaszokat kapjunk, előbb bele kell helyezkednünk a térbe, mert csak így nyílik meg előttünk a tárgyak és az alkotók világa. A műfaji sokszínűség ellenére nagyon is létezik párbeszéd. Ez hol a drámaiságban (élet-halál, emlékezés), hol az egymásra reflektáló színekben (szürke terem, vagy színes szoba), vagy a technikai hasonlóságokban (karcolások, sokszorító eljárások) nyilvánul meg, míg néhány különböző alkotás egymás mellé kerülve akár képregénysorozatként is felfogható.

Akárhogy is, a művészet olyan felület, ami fel tud

szívni bármit. Ezt már Orsós László Jakab mondta a tárlatvezetésen, aki szerint, ha művészetről beszélünk, akkor mindenről beszélünk. És ez a minden egy Zalaegerszeg méretű város művésztszadalmának alkotásaiban is megjelenik. Egy efféle kollektív tárlat befogadásához azonban nem árt lelassulni; kiszakadni a hétköznapi valóságából. A kritikus szívesen beszélt az egyes tárgyak anyagáról, és az ebben rejlő lehetőségekről. Különösen a fáról, hiszen édesapja (Orsós Jakab) híres fafaragó, népi iparművész volt. Nem csoda, hogy Farkas Ferenc Humanistái különösen megragadták, hiszen szerinte ezekben a klasszikus megközelítésű szobrokban megleljük a végtelen szerénységet és igazságot. Orsós László ezen kívül leginkább azokra a művekre hívta fel a figyelmet, melyek „pofátlanok” és kissé „belebarmolnak” a templomszerű művészetbe (így Tóth Norbert, Gazdag Ágnes, Gyenes Júlia Boróka, Dobri Anna és Fischer Judit alkotásait is megemlíttette ezzel összefüggésben.)

Érdekes volt látni, hogy mindhárom tárlatvezető hosszabban elidőzött Borbás Helga sötét háttérű, ám vörösen izzó Decadence I-II. című képe előtt. Wahorn András szerint melegséget ad, szinte

KIÁLLÍTÁSI ENTERIŐR IV.

be lehet fűteni vele. Filó Vera álláspontja az volt, hogy ezek az intim képek túlzottan belülről szólnak, mély hangot ütnek meg (születés/halál). Orsós László pedig már-már zaklatónak, túlérzékinek látta őket, ám arra is felhívta a figyelmet, hogy az ilyen művek tökéletesek arra, hogy belépünk egy művész világába.

Egy a digitális technika által életre hívott kiállításon azért szóba került az egyik leghagyományosabb eszköz és műfaj is: vagyis ceruza és a ceruzarajz. Varga Bálint Tamás női aktokat megjelenítő grafikáit mindenki finom, érzékeny és kifinomult munkáknak találta. Wahorn szerint az energiát látjuk Varga Bálint „nőin”. (Wahorn András a rá jellemző pajzán humor kíséretében maga is ceruzát ragadott tárlatvezetés közben, hogy gyorsan lefirkantson „két cicit és egy puncit”. Összehasonlítva a gyors, vázlatos és a kifinomultabb ceruzarajzban rejlő technikai különbségeket.) Orsós László szerint viszont pont attól érdekesek ezek az aktok, hogy nem az erotizitásuk az elsődleges; sokkal inkább a törekenységüket hangsúlyozza Varga Bálint.

Nyitás és zárás; érdemes egy kicsit összevetni a 8.01 online galéria nyitóképét és utolsó szobáját, ahol Agg Lili videóterme látható. A virtuális galéria nyitánya

egy felevezető terem, melybe a tervezők egy pogácsával, üdítővel és pultos lánnyal „felszerelt” fogadóteret alakítottak ki. Hangsúlyozva azt a poént, hogy pogácsa nélkül bizony nincs kiállítás! A pogácsa (és a bor) összereli az embereket egy munka utáni felhőtlen diskurzusra, ami akár feloldozást is jelenthet, pláne, ha értelmetlennek tűnő, sziszifuszi munkát végzünk. Mondjuk, apró polisztírol gyöngyöket próbálunk felszedgetni (mint a kisfilm szereplői) ami szinte lehetetlen. A pici térkitöltő anyagok mindenre rátapadnak, reménytelen küzdelem összeszedni őket...

Kísérletezés, újratevés, végtelennek tűnő munka. A néző kedvet érez ahhoz, hogy – mint egy számítógépes játékban – mindent előlről kezdjen. Újra belépjen a virtuális kiállítás fogadóterébe, elinduljon a pogácsáktól, a különféle hangulatú és szellemiségű termeken át, hogy ismét eljusson a megoldhatatlannak tűnő feladathoz. Közben – a játék kedvéért – más sorrendben közelíti meg az alkotásokat, áthelyezi a hangsúlyokat és újraértelmezi a látottakat. Mindaddig, amíg ott vannak a képek a 8.01 galéria falán. Amíg elérhető a link; vagyis az összeköttetés a fizikai és jelen idejű helyzetünk, és a virtuális tér között.

Umberto Vassallo – Ginette Carlier

Schiff András, a világhírű zongorista

A mester abban a hangszigetelt teremben fogad minket, melyet a római Szent Cecília Zeneakadémia bocsát az este fellépő vendégművészek rendelkezésére. András kipihent, mosolyog, egy pillanatra feláll a zongora mögül, hogy üdvözlje Ginette-et, majd ismét helyet foglal. Schiff András kétségkívül Bach zenéjének egyik legtekintélyesebb jelenkori tolmácsolója, de ugyanúgy kedveli a klasszika-romantika nagy zeneszerzőit is. Szívesen válogat XX. századi szerzők darabjaiból. Játsszik Debussyt, Cartert, Widmann és Holligert. Ez utóbbival az ittingeni karthauzi rendházból átalakított kulturális központban létrehozták a Pünkösdi koncerteket. Szülőhazája nagy zeneszerzőinek műveit is előadja: elsősorban Bartók és Ligeti darabjait.

Eisenach géniuszáról, Bachról nagyon határozott véleménye van:

“Miért jelentjük ki, hogy Bach a barokk zeneszerzője? Szerintem sokkal több, ő a Nap, a zene istene. Ő és Beethoven a zene építményének két tartóoszlopát jelentik. Hans von Bülow mondta egykor: Bach Wohltemperiertes Klavierját tekinthetjük az Ótestamentumnak, míg Beethoven 32 zongoraszonátáját az Újtestamentumnak”.

Majd így folytatja a nagy német zeneszerző méltatását:

“A Bach után született nagy zeneszerzők többnyire valamilyen módon kapcsolódtak hozzá és zenéjéhez. Számomra ők mindannyian Bach tanítványai. Naponta legalább egy órát töltök a muzsikájával. Tekinthejük akár napi ráhangolódásnak is, de nekem ennél sokkal többet jelent: ő az értelem és a lélek.”

A művész soha nem végez úgynevezett technikai gyakorlatokat; azok untatják. Bachnál viszont mindent megtalál: többszólamúságot, nemes zenei nyelvezetet, tiszta stílust, találékonyságot.

Andrásnak magának is előre ki volt jelölve az útja. Lakásuk berendezésének része volt a zongora, a rádióból komolyzenei programok szóltak, és régi lemezeket - Beethoven és Mendelssohn-szimfóniák koncertfelvételeit - hallgattak. Édesanyja egy ideig zongora szakon tanult a Zeneakadémián, édesapja orvos és műkedvelő hegedűs volt, ő maga pedig arról álmodozott, hogy egyszer neves zongorista lesz.

A körülmények szerencsés összjátéka folytán lehetősége nyílt, hogy álmait megvalósítsa. Az '56-os forradalom után sok magyar menekült Nyugatra. A rokonok közül többen Londonba mentek, és András később meglátogathatta őket. Aztán 1979-ben elhagyta az országot, és Londonban telepedett le. Itt találkozott George Malcolmmal.

“Egyetemes művész – mondja róla –, csembalista, zongorista, orgonista, ezen kívül zenekar- és kórusvezető. Nagy szerencse volt számomra a vele való találkozás. Ő közvetítette felém azt a nyugati zenei kultúrát, ami nekem, fiatal magyarnak, hiányzott a tanulmányaimból. Többek közt segített felfedezni Bachot.”

Mindazonáltal szívének egy szelete Budapestben maradt, és vérében bizonyára a csárdás ritmusa is ott pulzált.

“A magyarok – folytatja –, egy nagyon muzikális nemzet. Az ének, a tánc, a muzsika hozzátartozik mindennapjaikhoz. A zene segít elmondani azt, amit szavakkal nem lehet kifejezni.”

Megindultnak látszik, és úgy tűnik, mintha visszasírna egy zenei világot, amely azonban már a múlté.

“Fiatalkori éveimben hiányzott a szabadság érzése, de kulturális és zenei szempontból mégis nagyon jelentős periódus volt. Az iskolák eredményesen tanítottak, mi pedig lelkesen, keményen tanultunk. Nem volt túl sok szórakozási lehetőség, és megkövetelték a vasfegyelmet. Ma már sajnos nem így működnek a dolgok.”

A művész Bartók Béla nagy rajongója, és a XX. század legnagyobb zeneszerzőjének tartja. Nagyra értékeli Leos Janáček, Alban Berg és Kurtág György műveit is. Ez utóbbi korábban zongoratanára is volt.

“Ezen túl – említi mintegy szabadkozva – nem játszom más XX. századi, kortárs zeneszerzők műveit. Többet is szeretnék, de tisztában vagyok a korlátaimmal. Nem lehet mindent megvalósítani. Nehezen viselem, amikor egy zeneszerző nem tiszteli a zongorát, és

úgy bánik vele, mintha dob lenne. Így csak élvezhetetlen zaj lesz belőle. Nem vitatom, lehetnek akár kitűnő szerzők, de olyan zenei nyelven írnak, ami számomra értelmezhetetlen.”

A mester kissé ironikusan folytatja tovább a gondolatot.

“Ami a kortársakat illeti, úgy vélem, a mai generáció jórészt egyfajta modern nyelvet beszél. Természetesen nem lehet követelni a Bach, Mozart, Beethoven - művek előadótól, hogy utána Boulez, Stockhausen vagy Salvatore Sciarrino – darabokat játsszanak. És így is van rendjén; kétféle előadóra van szükség.”

A beszélgetés közben Ginette megjegyzi, hogy amennyiben tényleg ez a helyzet, akkor korunk újításaival a klasszikus zene iránti igény leáldozóban van. Ha a múltba tekintünk vissza értelmet és értékeket keresve, olyan, mintha belépnénk egy régiség-múzeumba. Azonban a mester mégsem olyan borúlátó, mint ahogy elsőre tűnt.

“Nem, azt nem hiszem. Talán egy hosszabb krízisről van szó, de várjuk az új szerzőket és a nagy zeneműveket.”

Műveket és szerzőket félretéve, beszéljünk most a zongoráról. Ez a téma mindig nagyon érdekes számunkra. Kíváncsian várjuk, hogyan lehet olyan kifejezően, tónusosan, énekszerűen játszani rajta, ami hasonlatos a vonósok megszólalásához. A mester rögtön kijelenti – ami nekünk is nyilvánvalónak tűnik –, hogy a hiteles, kifejező játékhoz igazi művészre van szükség. És természetesen kitűnő hangszer is álljon rendelkezésre. Végül határozottan visszautasítja, hogy a zongora, ahogy ezt bizonyos rossz nyelvek állítják, “nehéz” hangszer lenne.

“Hogy lehetne elmagyarázni – kérdezi –, hogy a legszínesebb repertoár egyértelműen zongorára íródott? Ilyen sok művet szereztek volna a zeneszerzők, ha kevésbé népszerű és kifejező hangsze lenne? Persze – folytatja kis szünet után – a zongorának is megvannak a maga korlátai. Például leütés után a hang rögtön veszít intenzitásából, és nem tud felerősödni,

mint ahogy az emberi hang, a hegedű vagy a klarinét képes. De egy tehetséges művész létrehozhat egyfajta illúziót. Ha erősíteni kell a hangzást vagy legato kötni a hangokat, megteremtheti ezeket a hatásokat a pedál használatával is.”

Gyakran szó esik a hangok mágiájáról. Feltehetően azt a jelenséget értjük alatta, amikor valami korábban nem létező jön létre: egy délibáb vagy csalóka ábránd. A XIX. századtól kezdve számos tanulmány javasol különféle módszereket, hogy a zongora legszebb hangját előcsaljuk: az izomzat megfelelő használata, a billentyűk érintésének légysága, a mellkas és a karok pozíciója, a klaviatúrától való távolság és sok egyéb tényező is szerepet játszik. A mester átsiklik ezeken a részleteken, és inkább az előadói fantázia fontosságát helyezi előtérbe:

“Eleven fantázia szükségeltetik a zenei megformáláshoz, a dinamikához, a színekhez, tónusokhoz. Ha valakinek megvan ehhez a megfelelő képessége, akkor minden könnyedén működik. A legnagyobb zongoristák színek ezreit teremtik meg. Amikor Benedetto Michelangeli Debussyt játszik, olyan hatást ér el vele, mintha Cézanne festményeit nézgetnénk. A kezeknek pedig a kivitelező szerepe jut. A kezeim követik a fantáziámat. Csakis az agy, a szív és a lélek összjátéka számít igazán.”

Mindez így kimondva egyszerűnek, szinte gyerekjátéknak tűnik, végül András mégis elismeri, hogy technikailag nagyon nehéz megvalósítani a tökéletes hangzást. Fiatalon kell kezdeni a tanulást, majd folyamatos munka szükséges, és olykor egy egész élet sem elegendő. És hány zeneszerző – mint például Igor Stravinsky – írt olyan művet zongorára, amely nem énekszerű, hanem inkább az ütőhangszerek megszólalásához hasonlít. András azonban túlságosan kedveli a szép hangzást ahhoz, hogy kompromisszumot kössön.

“A billentyűzeten csakis az énekszerű kifejezőmódot keresem. Csak éneklek és lélegzem. A zene alapjában véve ének és lélegzet.”

Egy tökéletes minőségű hangszer nagyon sokba kerül. A mester bejárja a világot, mindenhová magával viszi a Bösendorfer zongoráját, és csak nagy ritkán fogad el egy Steinway-t - csakis akkor, ha jól ismeri a hangszert. Rendszeres kísérője a kiváló hangoló, a „mágus” Fabbrini, aki minden

körülmények között garantálja a szakszerűséget, a minőségi munkát.

“Európában mindenhová elkísér engem – mondja a mester. Legutóbb az Egyesült Államokba is eljött velem. A hangszerem minden egyes apró részletét ismeri, és az esetlegesen fellépő hibák elhárításában is kitűnően helytáll.”

“A második világháború előtt – folytatja gondolatait a zongoratípusokról – nagyobb volt a választék. Artur Schnabel például Bechsteinen játszott. Alfred Cortot egy párizsi Pleyel-en. Természetesen akkor is használtak Steinway-t, de nem a mai túlzott mértékben.”

A művész mosolygós, ellazult... Bárhol is jár, fenntartja lelki, hangulati egyensúlyát. Szeret finoman ironizálni, szellemes, nagyon kedveli az igényes humort. Veleszületett temperamentumán túl a Londonban eltöltött évek is segíthettek megtartani ezeket a tulajdonságokat.

1999-ben saját kamaraegyüttest szervezett, mellyel szólistaként és karmesterként is fellép. Mivel az év jó részét Olaszországban tölti, úgy véli, hogy a világ minden tájáról meghívott zenészekből összeállított zenekar munkájával kellően kifejezheti tiszteletét az országnak, melynek vendége. Kíváncsiak voltunk a zenekar létrejöttének körülményeire, ő pedig szívesen anekdotázott.

“Amikor nevet keresgélünk a zenekarnak, egyértelmű volt számunkra, hogy olaszos hangzásúnak kell lennie. Elárulom Önöknek – meséli széles mosollyal –, hogy a “Barca”, a vezetéknevem olasz fordítása, hajót jelent, az “Andrea” pedig a keresztnevem olasz változata. Természetesen sokan megkérdezték, ki az a személy, akiről a zenekart elneveztük. Kitaláltam tehát egy érdekes figurát, aki a XVIII. században, Mozart idejében élt. Egy kis szellemes tréfa volt, semmi több.”

Németországban szerinte nem nagyon értik és művelik a tréfát, így készpénznek vették, hogy Andrea Barca létező személy volt. Valaki még enciklopédiákban és zenei névmutatókban is kutatgatott, de a “La Ribollita bruciata”(Az oda-kozmált étel) című kétfelvonásos vígopera nyomaira sehol nem bukkant rá, azon egyszerű

oknál fogva, hogy nem léteznek. Eközben a névhez kitalált életrajz elmondja, hogy Andrea Barca firenzei zeneszerzőről csak kevés adat maradt fenn. 1730-35 körül született a Firenze melletti Marignolle-ban, földműves szülők gyermekeként. Firenzében találkozott Mozarttal, aki 1770. április 2-án hangversenyt adott a Poggio Imperiale nagyhercegi kastélyban. Andreára mély benyomást tett a fiatal művész bravúros játéka, és követte őt Salzburgba. Mivel azonban nem járt szerencsével az Alpokon túl, visszatért Toszkánába, és belemerült a komponálásba. Főműve a már említett „La ribollita bruciata”, amelyet a korabeli toszkán zenei termés csúcspontjának tartanak.

“Az egész történetből – teszi hozzá a Mester mosolyogva – mindössze annyi a igazság, hogy Mozart valóban játszott Firenzében 1770. április 2-án a Poggio Imperiale nagyhercegi kastélyban.”

Mi magunk is jól szórakoztunk az elbeszélésen, és arra gondoltunk, milyen jól mulatott volna Mozart, megismerve a sorsüldözött olasz zenész légből kapott legendáját.

Tegyük félre most egy kicsit a zenét, zenészeket, színházakat, hallgatóságot, és térjünk vissza az egyszerű hétköznapihoz. Nézzük, mi egyébbel foglalkozik szívesen a mester. Megismertük a híres és kifinomult módon játszó zongoraművészt, aki olykor kedélyes, bohém mókamesterré változik. Ebből feltételezhető, hogy kedveli a társaságot, a baráti összejöveteleket, és ki tudja, talán a konyha válogatott finomságait is. Hosszabb időszakokra Olaszországot választotta hazájának – valószínűleg szereti a napfényt és a természet szépségeit. Innen már egyenes út vezet a konyhaművészet, a jó ételek és a kiváló borok élvezete felé.

“Ó igen – válaszolja felcsillanó szemmel –, valóban szeretem mindezeket a dolgokat, de sajnos kevés időm van arra, hogy kedvtelésből utazzak, a gasztronómiai élvezetekkel pedig csínján kell bánnom. Kissé kövérkés vagyok, és az orvosok alkalmanként diétát írnak elő.”

De nem mond le az élet egyéb örömeiről sem; szívesen fedezi fel az olaszországi műalkotásokat.

“A művészetek édestestvérek – mondja –, olyan, mintha egy nagy családot alkotnának.”

Nagyon sokat olvas és nem csak magyar nyelven; jól ismeri a főbb európai nyelveket. Szenvedélye a színház, de sajnos csak ritkán jut el egy-egy előadásra. Amikor épp nem koncertezik, pihennie kell, hogy szellemileg, testileg is regenerálódjon, és megújítsa az „elhasznált energiáit”. A Louvre-ban, a Pradoban, az Ermitázsban és az olasz múzeumokban is otthon érzi magát, és főként akkor keresi fel őket, amikor úgy érzi, hogy lelkiileg is szeretne ráhangolódni az esti koncertre. Szívesen sportolna, de töredelmesen bevallja, hogy nincs tehetsége hozzá. Váratlanul mégis meglep bennünket.

“Mindig is futballoztam – meséli – a kezeim épségét is kockáztatva. Manapság is szívesen játszunk a Cappella Barca zenekarban közreműködő barátaimmal. Amikor Vicenzában vagyunk, zenélés után mindig sort kerítünk egy-egy meccsre is.”

Amikor jó erőben érzi magát, szélsőhátvédként vagy középcsatárként játszik, más esetekben megelégszik a kapus szerepével. Felszabadultan szórakoznak együtt, kikapcsolódnak, megmozgatják végtagjaikat, és oldják a feszültségeket.

Az interjú estéjén a mester a római Santa Cecilia hangversenytermében a Mozart-koncertsorozat utolsó, harmadik részében lépett fel. A programon szerepelt egy fantázia, egy rondó, és néhány szonáta. Mint az előző hangversenyeken, Schiff András most is a tőle megszokott tökéletességgel interpretálta a salzburgi géniusz műveit, melyekkel mindig elbűvöli és meghatja a zongorajáték kedvelőit.

Este a jegypénztárban ismét minden jegy elkelt.

/Az írás megjelent: Umberto Vassallo-Ginette Carlier: I maestri del pianoforte – A zongora mesterei (2011); fordította: Konyecskiné Haász Beáta/

Szépirodalmi szintű szövegdarabkák – beszélgetés *Székrenyes Miklós* Pannon Tükör-díjas íróval

*Székrenyes Miklós író 2006 óta szervez irodalmi/művészeti programso-
rozatot, előbb SMS néven Sajóvámoson, jelenleg, mivel Szolnokon él és
ott dolgozik, az ottani Verseghy Ferenc Könyvtárban. Eddig két kötete
jelent meg, a **Budifoci** című tárcaregény 2017-ben az Articity kiadónál és
az elmúlt év végén egy novelláskötet **Meghalni olyan/Élni olyan** címmel
a Napkút kiadónál. A Litera Szabadnapló-díját 2013-ban, a Pannon
Tükör-díjat 2020-ban kapta meg. A Pannon Tükör állandó szerzőjét
Nagygéci Kovács József kérdezte könyvekről, irodalmi munkákról és nem
utolsó sorban az írás, az írói munka természetéről.*

- „Könyvtáros, tanár, író, irodalomszervező, fociedző” - így szerepelsz a Szépirók Társaságának oldalán. Most akkor melyik vagy igazán?

- Végzettségemet tekintve tanár, könyvtáros és fociedző vagyok. Az írásról és az irodalomszervezésről nincsen semmilyen papírom. Közel húsz évig edzősködtem különböző utánpótlás csapatoknál, nagyjából huszonhét évet húztam le tanárként. Nagyon sokat kaptam mindkettőtől. Emberi kapcsolatokat, közösséget. De vége. Nem áztatom magam azzal, hogy bármelyiket folytatni tudnám. Ha már építeni nem lehet, nem szeretnék rombolni. Iskolai könyvtáros is voltam sok éven át, de két éve egy „rendes, komoly” könyvtárba kerültem Szandaszőlősen, idén április 1-jétől pedig a szolnoki Verseghy Ferenc Könyvtárban dolgozom. Az írás és az irodalomszervezői munka a pandémia alatt sem szünetel.

Az tény viszont, ha valaki nem a nevemen hív, a mai napig a leggyakoribb megszólítás a tanár úr, néha előfordul a könyvtáros úr és az edző bá' is (nagyon ritkán a mester, de olyankor mindig gyanak-
szom, hogy az illető finoman élcelődik), és voltam már tanár bátya, egyszer-kétszer pedig író (úr nélkül).

- Az első köteted, a tárcaregényként meghatározott *Budifoci* (lásd Sárközi Richárd *A foci nagy dolga* című kritikáját a Pannon Tükör, 2019/5. számában) négy évvel ezelőtt jelent meg, ennyit ritkán várnak az indulással a szerzők..

- Mindig volt a környezetemben olyan ember, aki azt gondolta, nekem írnom kellene, iskolai lapokba publikáltam is, de egészen addig nem hittem el, hogy ennél többre lehetnék képes, amíg egy tanfolyamzáró dolgozatom – témavezető tanárom, Gelencsér Gábor közreműködésével – meg nem jelent az Iskolakultúra című folyóiratban. Hajlok rá, hogy azóta sem írtam jobbat, mint az a 2005-ös - A gyilkos tekintete - című esszé. Miután megjelent, újra akadt néhány ember, aki az írás felé taszigált volna, de ekkor még le tudtam szerelni őket azzal, hogy ez nem szépirodalom. Aztán 2006-ban Esterházy Péterrel elindult a Sajóvámosi Művészeti Staféta nevű programso-

rozat, egyre több író, költőt ismertem meg, némelyikükkel elég jó viszonyba keveredtem. Az első biztató jel az volt, amikor Garaczi Laci megkérdezte, felhasználhatja-e az egyik e-mail cím szövegét egy novellájában. Természetesen beleegyeztem, és közben erősödött bennem a meggyőződés, hogy talán én is képes vagyok szépirodalmi szintű szövegdarabkákat létrehozni.

A végső lökést is egy e-mail adta. Egressy Zoli Sajólaszlófalván járt, hívott, hogy a barátommal menjünk el megnézni az ottani felépését. Elindultunk, útközben mindenféle szürreális kalandokba keveredtünk, de végül nem sikerült eljutnunk a közeli Sajólaszlófalvára. A nap végén megírtam kalandjainkat Zolinak, amire ő a következő mondattal válaszolt: Miklós, ez egy gyönyörű írásmű. Ekkoriban olvastam a Litera portál felhívását, próbaszövegnek elküldtem nekik az Egressy Zolinak írt e-mail stilizált változatát, elfogadták, és ezzel lehetőséget kaptam rá, hogy egy héten keresztül szabadnaplót írhassek a portál számára. Olyan jól sikerült az irodalmi debütálásom, hogy abban az évben (2012-ben) én nyertem a Litera Szabadnapló-díját. Ez a díj végül eloszlatta kétségeim nagy többségét. Azóta rendszeresen publikálok, és megjelent két kötetem.

- Az irodalomszervező éned milyen szempontok alapján válogat? A Sajóvámoson végzett munkád tizenöt évvel ezelőtt indult, mi motivált?

- Először a motivációról. A gimnáziumban, majd a nyíregyházi főiskolán nagyon inspiratív közegben éltem. Mindenki sokat olvasott, moziba, színházba, koncertekre jártunk, parázs vitákat folytattunk filmekről, könyvekről, zenéről, színházról. A főiskola végzetével messzire sodródtunk egymástól, s egyre inkább hiányozni kezdett ez a közeg, gondoltam, létrehozok egy olyan sorozatot Sajóvámoson, amely köré hosszú távon épülhet egy szellemi műhely is.

Hogy aztán éppen Esterházy Péterrel indult ez a sorozat, az az egyik nyolcadikos osztálynak volt köszönhető. Irodalomórákon sokszor szóba hoztam Esterházyt, a fiúkat leginkább a foci anekdoták érdekelték. Szívesen hallgatták a történeteket, de mindegyik végén megjegyezték, hogy már megint meseszag van, ilyen ember pedig biztosan nem lézik. Amikor ikszedszer reagáltak így, akkor közöltem velük,

hogy annyira létezik Esterházy Péter, hogy el is hozom nekik, ismerjék meg. Így indult az irodalomszervezői ámokfutásom 2006-ban. Akkor nyilván nem gondoltam, hogy tizenöt év elteltével még mindig ezt csinálom, csak már más helyszíneken.

Hogy mi alapján választok szerzőt? Többnyire a személyes ízlésem vagy a kíváncsiságom vezet. Előfordult már olyan is, hogy tévedésből hívtam meg valakit, az lett az egyik legjobb este. Egyre gyakrabban dolgozom felkérésre, de ilyenkor is csak olyan beszélgetőtársat válogatok be, akinek a munkásságát sokra tartom. Remélem, elértem azt a szintet, amire igaz, hogy „bizonyos szint fölött nem süllyednek bizonyos szint alá”, hogy azt az Esterházy Pétert idézzem, aki éppen ma lenne hetvenegy éves. *(A beszélgetés a járványügyi szabályok miatt nem személyes találkozás alkalmával készült, hanem levélben. Ez a rész éppen április 14-én, Esterházy születésének évfordulóján. NKJ)*

- Most is szervezel irodalmi programokat, ez nyilván a szabadidődben megy, mennyi idő marad így az írásra?

- Szerencsés vagyok, mert a munkahelyemen nagyon nyitottak az irodalomszervezői tevékenységemre. Mondhatni: építenek rám. Én pedig általuk és velük tudok építeni. Közösek a céljaink: tehetséggondozás és olvasásnépszerűsítés, különös tekintettel a kortárs magyar irodalomra. Könyvbemutatókat, íróakadémiát, rendhagyó irodalomórákat is szerveztem már, a legutolsó projektünk egy versvideó volt, amelyet a magyar költészet napjára készítettünk neves költők és lelkes versrajongók közreműködésével. Ezeknek az eseményeknek a szervezését tudom végezni munkaidőben is, hiszen mindez a munkám része, viszont a felkészülés, tehát az, hogy az éppen aktuális vendégtől és vendégről igyekszem elolvasni mindent (lehetőleg kétszer), nem is férne bele a munkaidőmbe, meg hát szerencsére más tennivaló is akad bőven a könyvtárban. Szóval a felkészülés otthonra marad. Az írás pedig ilyenkor hátrébb szorul a fontossági sorban. Annyit azért mindig tudok írni, hogy az olvasóimnak (ha létezik az embereknek így körülírható csoportja) ne legyen elégük belőlem.

- Biztosan létezik, erre bizonyíték a tavaly év végén megjelent új köteted fogadtatása, de akár

a Pannon Tükör-díjat is említhetem, mellyel kapcsolatban teljes volt a szerkesztőségi egyetértés. Ugyanakkor azt is szóba kell hoznom, hogy a Szekrényes-írások témájukat tekintve nem könyvű olvasmányok...

- A Pannon Tükör-díj egészen váratlan volt, de nagyon örülök neki. Az új könyvem viszonylag kevés olvasóhoz jutott el eddig, de a fogadtatása jónak mondható. Kritikai visszhangot viszont alig váltott ki. Deczki Sarolta írt róla egy korrekt, ismertetésszerű kritikát, a friss Esőben viszont megjelenik Dérczy Péter nagy figyelemmel és alaposággal megírt recenziója. Én már olvastam. Természetesen a könyv hiányosságait, ügyetlenségeit is megemlíti, de az értékelése alapvetően pozitív, a végkicsengése pedig több mint biztató. A Litera Szabadnapló-díja, a Pannon Tükör-díj és ez a Dérczy Péter féle kritika is fontos megerősítés, egyre inkább elhitetik velem, hogy író is vagyok.

Az írásaim témájával kapcsolatban Kabai Lórit tudnám idézni. „Engem az érdekel, ami szépség nélkül tetszik.” Írói attitűdöm miért is lenne más, mint a személyes, emberi attitűdöm? Még mindig úgy érzem, sok a salang, a mellébeszélés a szövegeimben, holott én nem szeretnék írásban fecserészni. A legvégső témák foglalkoztatnak. Élet, halál, magány, kiszolgáltatottság, az élet kiüresedése, az emberi kapcsolatok válsága. Az emberben lakozó Gonosz, az emberben lakozó Isten. Kettejük folyamatos küzdelme az emberi lélekért, amely küzdelemben Istennek mindig hátrányból kéne fordítania. Belátom, nem habkönnyű témák, de engem ezek foglalkoztatnak, és megpróbálok úgy írni ezekről a témákról, hogy a potenciális olvasókat se retentsem el.

- A *Budifociban* megyei futballpályák környékén játszódnak a történetek, ezzel együtt szociológiai mélységet mutatsz. Az új kötet novellái, ahogy utalsz is rá, mintha még szűkebbre vennék a fókusz, egy-egy ember élete a téma. Mennyire tudatos írói döntés eredménye ez?

Igen, a fókusz máshová került. A *Budifociban* is megjelenik a magány és a kiszolgáltatottság témája, de ott még valamelyest kompenzálni tudja a rossz közérzetet valamiféle közösség illúziója és a játék szeretete. Az új könyvben valóban több az olyan írás, amelyben az egyén egyedül marad a küzdelmével. A foci ilyen szempontból determinálta az írásaimat, az,

hogy egyre kevesebb és marginálisabb szerep jutott a futballnak az új kötetben, azt is eredményezte, hogy ezekben az írásokban szépségszerűen kevesebb az anekdotikus elem, és a közösségi élmények is kevésbé tudják tompítani az egyén étellel-halállal, Istennel-Gonoszszal folytatott magányos harcát.

- Az *Élni olyan/Meghalni olyan* novellagyűjtemény, ahogy a címe is mutatja, kettős című kötet, külön-külön gyűjtve vannak benne az írások. Mit ajánlasz, honnan kezdve érdemes olvasni?

- Én a körkörös olvasásnak lennék a híve. Dérczy Péter is felfigyelt recenziójában a szövegek körkörös egybefonódására. Kapok visszajelzéseket olvasóktól. Ki innen kezdte, ki onnan. Jelentős minőségromlást – a beszámoló szerint – egyik metódus sem okoz. Ha van idő rá, javaslom, aki tudja, próbálja ki mindkét irányból kezdve. Az tagadhatatlan viszont, hogy a *Meghalni olyan* résznek mintha lenne lezárása, mintha efelé a vég (?), kezdet (?) felé sodorna minden írás. Azt hiszem, a dicséret ezért a szerkesztőt illeti.

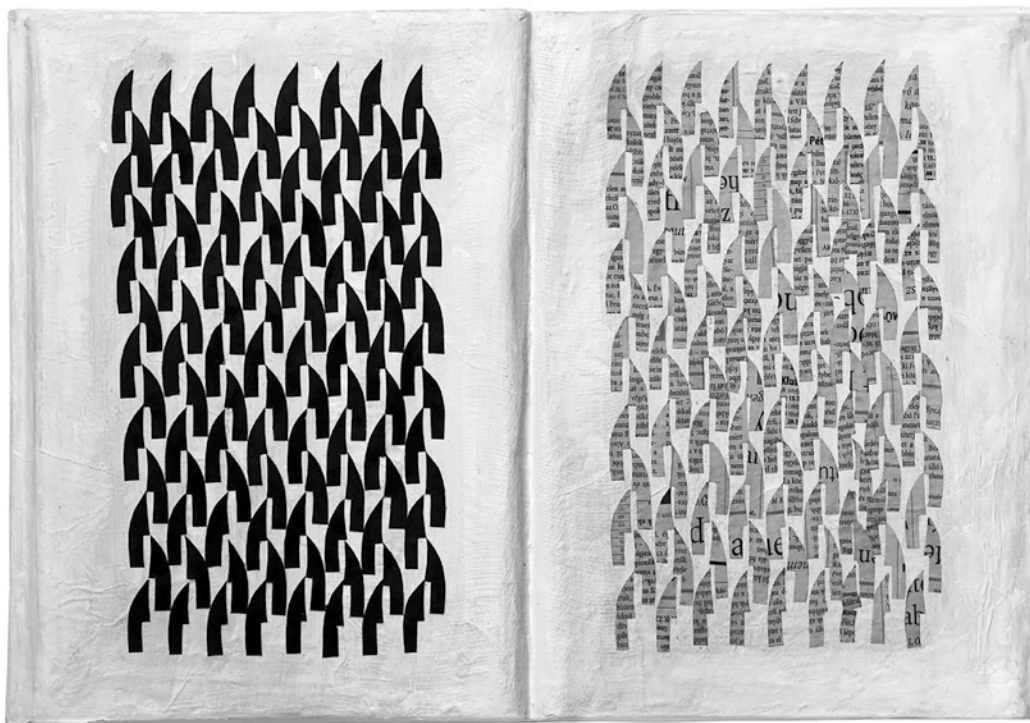
- Nem csak a fenti könyvötlet miatt adódik a kérdés: az írásban is ennyire alapos vagy, mik az előkészületek, mi kell ahhoz, hogy egy-egy novella megszülessen?

- Nagyon ritkán jegyzetek, ha hallok egy jó mondatot, szemtanúja vagyok egy furcsa jelenetsornak, a telefonomba írok néhány szót emlékeztetőül. Egyébként úgy készülnek a szövegeim, hogy elkezdek foglalkoztatni egy történet. Sokáig alakítgatom fejben. Kijelölöm a határait, bővítetem, szűkítgetem, motívumokat keresek hozzá. Néha ez a folyamat hetekig tart, és amikor úgy érzem, nem halasztható tovább, mert kellő mennyiségű információ és impulzus gyűlt már össze, nekiülök megírni. Fontos, hogy sem a történet kezdő- és záró pontjához, sem a sztori elképzelt vonalvezetéséhez nem ragaszkodom már, amikor írom. Hagyom sodortatni magam. A végeredmény többnyire köszönő viszonyban sincs a tervekkel. Két mondattal a lezárás előtt többnyire még nem tudom, mi lesz a vége. Sokszor azt sem tudom, hogyan és miért kanyarodott el a tervezett iránytól a szöveg. Ez az egész folyamat legizgalmasabb része. A kívülről kíváncsiságával tudom olvasni a kész írást. Ha meglep, akkor érzem, hogy jó, amit írtam, ilyenkor már csak a kisebb-nagyobb stilisztikai és grammatikai hibákat javítgatom. Ha nem

okoz semmilyen meglepetést, vagy kidobom, vagy félreteszem, hogy érjen még. Annyit azért még hozzátennék, hogy bár történeteket írok, számomra nem a cselekmény a legfontosabb, hanem az, hogy a szöveg valamilyen hangulatot, életérzést közvetítsen. Szeretem azt a játékot is, hogy egyes jelenetek, mondatok, akár egész bekezdések felbukkannak különböző írásaiban. Izgalmas látni, hogyan tágitják azt a mikroverzumot, amelynek sokszor akaratlan alakítója vagyok, és valószínűleg a későbbi írásaiban is az én Élet- Halálcsillagomnak és környezetének továbbépítését célzó kísérletek

lesznek. Ha sikerülne elnyernem egy ösztöndíjat, azt hiszem, belevágnék abba a regénybe, amelynek a terve régóta foglalkoztat. Egy metafizikai krimi írnék. Nagyon időszerűtlen könyv lenne. Egy olyan emberről szólna, aki szisztematikus, kemény aprómunkával lepárolja magában az emberi gonoszság esszenciáját, és a tökéletes bűntény megvalósításának szenteli az egész életét. Többet most nem árulnék el a sztoriról, hátha egyszer mégiscsak megírom.

BUDAHÁZI TIBOR: Szatmárcsekei könyv III. – 2007

JUHÁSZ GERGŐ BALÁZS: Morfológium 3.

Juhász Kristóf

A göcseji válóbéka

Meleg májusi, júniusi éjeken a kedves tavacskákkal sűrűn teleszórt Zalában is buzgó nászkoncertet adnak a békák. A figyelmes természetbarát könnyen megkülönbözteti egymástól a kecskebéka brekegését, a vöröshasú unka unkogását, a nagy tavibéka kacagását, a kis tavibéka kerepelését, a zöld varangy pirregését és az erdei béka lágy kattogását. Aki pedig tényleg tudja, mit keressen fülével, az elgyönyörködhet a göcseji válóbéka (*recessrana gocolium*) hármaskörös frekvenciájú, lágy ívű dallamképletekkel operáló bugyborgásában is.

Szorgos ranalógusok, vagyis békakutatók körében közzismert tény, hogy több faj, például a zöld levelibéka vagy a szemforgató pezsgőbéka két frekvencián szokott kuruttyolni: az egyikkel a fajtájabeli nőstényeket csalogatja, a másikkal a területére tévedő, többi hímeket igyekszik távol tartani, tehát egy nászi és egy harci dalt ad elő.

A bűvös, lágy dombú Göcsejben, a teremtett világ e különös szegletében azonban a gondviselés kifürkészhetetlen akaratából még a békafütty sem egészen olyan, mint máshol. A kizárólag itt honos göcseji válóbéka ugyanis nem éri be a fenti két frekvenciával, hanem mind

a hím, mind a nőstény képes egy harmadik hangozó is brekegni. Századok hosszú sorának megfigyelései bizonyítják, hogy ezt kizárólag szaporodásuknak egy olyan szakaszában teszik, mikor valamilyen okból a szaporodásukat meg akarják szakítani, sőt, még élőhelyüket is távolabbra helyezik egymástól, hogy új társat találjanak.

Még 2034-ben, Kiszigeten rendeztek egy nemzetközi konferenciát, hogy a világ ranelógusai tanulmányozhassák ezt a különös lényt. A derék brit, orosz, kínai, alsó-szfáziföldi és poszt-kelta tudósok bőszen digitalizálták a békabrekegést, a tavak, patakok, csermelyek, pocsolók, mocsarak és árterek felett kameraszemű drónok röpködtek, és szorgos, gumikesztyűs kezek gyűjtögették a válóbéka párokat, hogy aztán mérjék, fogdossák, tanulmányozzák a jobb sorsra érdemes jószágokat. Egyet-kettőt bizony föl is boncoltak, de ennek hamar híre ment a faluban, és az alapjában véve szelíd lelkű, de egyenes göcseji nép kulturált, ám határozott nyomására a kutatók kénytelenek voltak föl hagyni minden olyasmivel, amivel a közkedvelt kis lényeknek fájdalmat okoznak. Ugye, a kutatóknak csak pici szikéje van, a göcseji embernek ellenben kisbaltája, hasítófejszéje, kaszája és háncsolója is, és ezeket nagyon diplomatikusan meg tudják lóbálni annak az orra előtt, aki nem megfelelő hozzáállással közelít az anyatermészethez.

A kutatás így a világszerte publikált tanulmányokból ismert eredménnyel zárult:

„A recessena gocolium bizonyos esetekben a megkezdett párosodás közben máskor nem hallható, hosszan tartó, zárt dallamláncú kuruttyolást hallat. A megkezdett párosodás tarthat percek, órák, vagy napok óta, ebben semmilyen rendszert nem lehet fölfedezni. A harmadik frekvenciájú kuruttyolást kezdheti a hím, vagy a nőstény is, és a másik bármikor bekapcsolódhat – ebben sincs semmilyen rendszer. Ezután szintén bármédig kuruttyolhatnak (ebben sincs), aztán bármikor szétválhatnak, megszakítva a megkezdett párosodást, és egymástól eltávolodva új párt keresnek. A világ többi békafajától eltérően tehát a göcseji válóbéka nem csak szaporodás előtt választhat párt, hanem közben is meggondolhatja magát. A szétvált példányok genetikai állományát megvizsgálva leszögezhető, hogy a szétválásnak és az új pár keresésének semmilyen logikus oka nincs. Olyan példányok is szétválhatnak, amik genetikailag tökéletes utódokat hozhatnának létre, a tudomány jelenlegi

állása szerint tehát a göcseji válóbéka különös viselkedésére nincs semmilyen értelmes magyarázat.”

A göcseji emberek persze csak a vállukat vonogatták, hiszen őket nem kérdezték a tudósok. Ha kérdezték volna, nyilván akadt volna néhány öreg, aki szépen leülteti az okosokat a hegyre, a szőlőlugas árnyékába, és egy pohár bor mellett szép csöndesen elmeséli, hogy hát azért válnak el a békák, mert már nem szeretnének együtt lenni. És ha a kutató egészen éjjelig maradna, a harmadik üveg bor után az öreg talán azt is elsuttogná, hogy az a bizonyos harmadik frekvenciát nem is kizárólag egymásnak szánják a békák, hanem a pórul járt házásoknak is.

Idézzük hát magát a göcseji néphagyományt gr. Bélberek Bélber Ödön Salamon Károly 1867-es Második Nagy Göcseji Természet- és Néprajzi Gyűjtéséből:

„A göcseji nép mélységes múltba tekintő emlékezete pedig az háromnyelvű varasbékát, egyszerűbben válóbékát háromajkú áldáska névvel illeti, minek egyik ajakáról szól az fajtájabeli kanbékának, avagy nőbékának tsalogató szerelmi dala. Másik ajakáról szól az fajtájabeli kanbékát kétségbe és ijedelembe ejtő harci éneke. Harmadik ajakáról pedig áldó vigaszt kuruttyol azoknak a boldogtalan házásoknak, akik arra kéri az Úristent, hogy engedje már őket menni békességben széjjelfele.”

A gr. Bélberek kutatásai nyomán elinduló, lelkes teológus, dr. Bendegúz Imola, 1930-as, Titkos göcseji szentkultuszok címmel publikált, nagy port kavart tanulmányában arra jutott, hogy a göcseji válóbéka furcsa szokásához kötődő néphagyomány valójában az egyháztörténet egy különös, apokrif alakjának, Boldog Repudiusnak kultuszához kapcsolódik. Boldog Repudius az alexandriai és a göcseji hagyomány Szent Repudiusként ismeri, noha szentté hivatalosan soha nem avatták, sőt, még boldoggá avatásának kérdése is vitatott, mindenesetre a Szentszék hivatalos álláspontja Repudius-ügyben leginkább a bölcs hallgatás, illetve a tartózkodó mellébeszélés.

Repudius nem hivatalosan tudniillik a válni készülő házások védőszentje, általában bölcs, megnyugtató mosollyal, kitárt karral, kezében egy-egy megrakott tarisznyával, és egy-egy kulccsal ábrázolják. Az alexandriai ábrázolásokon lábai előtt szerteguruló aranykorongok, a göcseji ábrázolásokon ugráló békák láthatóak.

Hogy hogy került egy alexandriai szent Göcsejbe, arra dr. Bendegúz csak roppant homályos utalásokat tesz. Az viszont teljesen egyértelmű, hogy miért maradt fenn az egyház elenszenve mellett is Repudius kultusza:

„– Amit Isten egybekötött, ember el ne válasza. De ha az Úr végtelen kegyelmében látja két ember szenvedését és boldogtalanságát, új utakra bocsájthatja őket békével. – mondja a Göcsejben is ismert apokrif, Szent Repudius evangéliuma. Szent Repudiushoz imádkozik hát titokban a válni akaró házaspár, és ha imádsága lankadatlan, szüntelen, határozott, és kitartó, és szíve megnyílik az Úr előtt, és Szent Repudius elküldi háza tájára a válóbékát, mely hangos, kegyelmi kuruttyolásával bocsájt áldó békét arra a házra és arra a családra, ahol már ezt a dolgot eldöntötték.”

Szent Repudius apokrif evangéliumából sajnos csak egyetlen mondatot ismerünk, azt a fentit, amivel Márk evangéliumát kiegészíti: „De ha az Úr végtelen kegyelmében látja két ember szenvedését és boldogtalanságát, új utakra bocsájthatja őket békével.” Nyilvánvaló, hogy a válást nem kedvelő egyház miért próbálta elsumákolni a boldogtalan, de hívő házaspár eme kiskapuját.

A kérdéses mondat pontos jelentése egyébként nyelvész körökben erősen vitatott, eredetileg ugyanis valami bizarr alexandriai matrózdialektusban íródott, melyben argósítva keverednek ógörög, óperzsa és arámi nyelvi elemek, és körülbelül így hangzik:

Fafar jászé Agatoposz nánapopodeszmosz Etegonó pálsz Éli jalabakhát pemet.

Van, aki szerint ez igazából azt jelenti:

De ha az Úr végtelen kegyelmében látja két jó ember házának düledezését, megszilárdítja fundamentumát annak.

Mások szerint ezt jelenti:

A végtelen kegyelem állapota két ember szenvedésében és boldogtalanságában is megjelenhet, mint a kos, mely szarvaival a bozót ágai közt fönnakadt.

Megint mások szerint ezt:

Kapáljatok krumplit véletlenül lemeztelenített hüvelykujjal, mikor a boldogság szárnya reátok hencseredik fennen tutulva.

Utóbbi fordítás hívei természetesen elismerik, hogy ennek nem sok értelme van, igazukhoz mégis ragaszkodnak.

Bárkinék is legyen igaza, a göcseji béka évezredek óta brekeg itt nekünk mindhárom frekvenciáján, és vigasztalja azokat, akik szeretik Istent, de egymást már inkább messzebről tisztelnék.

És állítólag van még egy negyedik frekvenciája is, mely környezetéről visszaverődve, akusztikai jelekből vizuális jelekké alakul, és a párosodó jószágokat növényi hulladéknak vagy gyökereknek láttatja. Ez a zseniális és egyedülálló mimikri azonban még szintén nem nyert bizonyítást.

Lapszám- és kötetbemutató

2021. április 15-én, csütörtökön 17 órától közvetítettük a Pannon Tükör 2021/2. száma és az Egymondatok 2020 című kiadványunk bemutatóját a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárból. Köszöntőt mondott dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke, a lapot és a kiadványt Bubits Tünde főszerkesztő mutatta be. Vendégeinkkel, Fehér Renátóval és Vajna Ádámmal, a Hévíz folyóirat szerkesztőivel Nagygyéci Kovács József beszélgetett.

Az est házigazdái a könyvtár munkatársai, Kiss Gábor igazgató és Tóth Renáta igazgatóhelyettes voltak. A bemutató felvétele elérhető lapunk, illetve a könyvtár Facebook-oldalán.

Éves közgyűlés

Megtartotta éves közgyűlését a Pannon Írók Társasága. A beszámoló elfogadása és az idei évi tervek megszavazása mellett Bubits Tünde főszerkesztő visszatekintett az elmúlt évekre és a tagsággal közösen megállapította, hogy a lap stabil, kiszámíthatóan működik, ezért köszönet illeti elsősorban Zalaegerszeg Város

önkormányzatát, a helyi és környéki tagokat, az olvasókat és azokat a szervezeteket (MMA és az NKA), melyek támogatásukkal segítik a lapot. A különböző pályázatoknak és a folyamatos magas színvonalnak köszönhetően a Pannon Tükör folyóirat elismert munkát folytató országos jelentőségű lapként van jelen a magyar kulturális életben.

Pályázati eredmény

Sikerrel szerepelt a Pannon Tükör a Magyar Művészeti Akadémia által folyóiratok támogatására kiírt pályázaton. Lapunk a 2021-es év lapszámainak megjelentetésére nagyobb összeget nyert.

Programajánló

Az újrainduló kulturális programok között a Pannon Tükörrel is találkozhatnak az érdeklődők idén nyáron. Lapunk a Margó fesztiválon (2021. június 7-12, Budapest) lapszám- és kötetbemutatóval, az Ördögkatlan fesztiválon (2021. augusztus 3-7., Nagyharsány, Villánykövesd, Beremend) irodalmi beszélgetésekkel képviselteti magát.

Megemlékezés Keresztury Dezső halálának 25. évfordulóján

Huszonöt évvel ezelőtt, 1996. április 30-án hunyt el Keresztury Dezső, a 20. század talán utolsó /zalaegerszegi születésű/ polihisztorja. Egyszerre volt tudós, irodalomtörténész, költő, műfordító, esszéíró, lektor, szerkesztő, s a magyar kultúra európai nagykövete. Szerzteágazó kulturális munkássága mellett, sokat tett az irodalomtörténeti értékek mentése érdekében is. Neki köszönhető Babits Mihály hagyatékának megőrzése, Batsányi örökségének ápolása. Élete végéig dolgozott Arany János műveinek kritikai kiadásán, megírta a róla szóló monográfiát is. Színpadra igazította és sikerrel vitte, megmentve a feledéstől Madách művét, a Mózest. Tekintélyével védte a megtámadott Szabó Lőrincet és harcolt a népi írók /Kodolányi, Németh László/ elismertetéséért. Felismerte Egry József és Bartók Béla tehetségét, segítette művészetük elfogadtatását. Felelősség, bizalom, kötelességtudat, kiküzdött harmónia áradt lényéből és gazdag irodalmi munkásságából. Mindig megtalálta azt

az utat, amelyen a közösségért, szülőföldjéért az egész nemzetért tehetett - sokat.

Halálának negyedszázados évfordulója tiszteletére a szülőváros, Zalaegerszeg és a Keresztury Emlékbizottság koszorúzási megemlékezést tartott április 29-én, Budapesten, a Farkasréti temetőben, Keresztury Dezső sírjánál. Az ünnepségen részt vettek a költő életében legfontosabb szerepeket játszó intézmények és települések vezetői, képviselői. Kiss Gábor zalaegerszegi könyvtár igazgató köszöntője után, Balai Zoltán, Zalaegerszeg polgármestere szólta a szülőföld és az alkotó közötti szoros kapcsolatáról, majd dr. Gyimesi Endre, a Keresztury Emlékbizottság elnöke / s egyben a Pannon Írók Társaságának képviselője/ beszélt Keresztury Dezső, szinte az egész 20. századon átívelő hatalmas munkásságáról. Szavait koszorúzás követte.

Koszorút helyezett el a síron Zalaegerszeg képviselőjében Balai Zoltán polgármester, a Keresztury Emlékbizottság, a Keresztury Dezsőről elnevezett Általános Művelődési Központ valamint a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár igazgatói, Nemesgulács polgármestere, Balatonfüred alpolgármestere, a budapesti Eötvös kollégium igazgatója, dr. Horváth László, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Informatikai Központjának igazgatója, Hay Diána, az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatója, Rózsa Dávid, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság képviselőjében Szemes Béla és Iványi Ildikó. A család koszorúját /a betegség miatt távol maradó özvegy nevében/ Buzási Ádám helyezte el.

Végül Keresztury Dezső halála után megjelent kötetéből olvasott fel egy verset Nitsch Erzsébet, a Keresztury Emlékház működtető könyvtár igazgatóhelyettese. Az ünnepség zárásaként a résztvevők megkoszorúzták Keresztury Dezső jó barátjának, a szintén zalaegerszegi születésű nyelvész, akadémikus, Pais Dezsőnek a közelben lévő síremlékét is.

A Pannon Tükör folyóirat büszke arra, hogy Keresztury Dezső utolsó verse a folyóirat hasábjain jelenhetett meg még életében, 1996 kora tavaszán. /Dr. Gyimesi Endre – a Pannon Írók Társaságának elnöke/

PANNON TÜKÖR

BUDAHÁZI TIBOR: Fej – 1974

Szerzőink:

- András László** (1966, Piliscsaba) író, költő
Balogh Ádám (1981, Budapest) költő, író
Bashiri Keyan (2003, Kecskemét) költő
Burján Kinga (1992, Kolozsvár) költő
Csengey Dénes (1953-1991) író, költő, publicista
Fa Ede (1935, Nagykanizsa) költő
Fehér Csenge (1996, Budapest) író
Foki Ibolya (1959, Zalaegerszeg) történész
Halliwell, James Orchard (1820-1889) angol irodalmár, mesegyűjtő
Hernády Judit (1989, Várpalota) irodalomtörténész
Horváth Florencia (2002, Celldömölk) költő, író
Juhász Kristóf (1982, Szentkozmadombja) író, újságíró
Kardos Ferenc (1964, Nagykanizsa) költő, könyvtáros
Konyecskiné Haász Beáta (1970, Zalaegerszeg) műfordító
Makó Ágnes (Martonvásár) író
Mátyás Győző (Budapest) író
Molnár Krisztina Rita (1967, Budapest) író, költő
Nagy Betti (1963, Zalaegerszeg) költő
Nagygéci Kovács József (1977, Erdőkertes) kritikus
Nagy Imre (1983, Sopron) költő
Nagy Izabella (Budapest) költő, prózaíró
Pánczél Petra (1977, Zalaegerszeg) kulturális újságíró, blogger
Pelesz Alexandra (1980, Nagykanizsa) író
Péntek Imre (1942, Zalaegerszeg) költő, kritikus
Pótor Barnabás (1992, Nyíregyháza) szerkesztő, kritikus
Ráday Zsófia (1999, Budapest) költő
Riersch Zoltán (1948, Nagykanizsa) újságíró, szerkesztő, író, költő
Sárközi Richárd (1980, Szombathely) költő, copywriter
Smid Róbert (1986, Gyöngyös) irodalom- és kultúratudós, kritikus
Svoboda Róbert (1953, Texas) műfordító
Szeifert Natália (1979, Budapest) költő, író, képzőművész
Szil Ágnes (1972, Békés) író, drámaíró, műfordító
Szilágyi-Nagy Ildikó (1978, Veszprém) író, szerkesztő
Tomaji Attila (1959, Zebegény) költő, szerkesztő
Varga Zoltán (1981, Zalakoppány) költő
Vassallo, Umberto (1938, Róma) zenetanár, író
Vercz Dávid (1992, Budapest) költő